DE SACRAMENTO MATRIMONII

DE SACRAMENTO MATRIMONII

TRACTATIO CANONICO-MORALIS

AD NORMAS CODICIS REDACTA

AUCTORE

Can. JO. BAPTA PIGHI S. Th. Doct.

ANTISTITE URBANO

EDITIO ALTERA

nonnullis animadversionibus aucta

VERONÆ

SORORES CINQUETTI FILIÆ FELICIS

Bibliopolae Editoris Pontificii

In « Via Croce Verde » N. 6

MCMXXI

Visum, imprimatur

Veronae die 1 Julii a. 1920.

✠ BARTOLOMÆUS Card. BACILIERI
EPISCOPUS

TIPIS M. BETTINELLI VERONÆ

Ad lectores benevolos

Quamquam post promulgatum Codicem Juris Canonici plures et amplissima eruditione refertae prodierint de Sacramento Matrimonii tractationes ad normas Codicis conformatae, tamen haud supervacaneum censuimus et hoc studium nostrum publicare. Id duae nobis rationes suaserunt.

Ratio prima extrinseca. Cum nonnullis abhinc annis, ac proinde ante Codicis promulgationem, ediderimus opus nostrum Cursus theologiae moralis, *frequentes ad nos post promulgatum Codicem transmissæ sunt postulationes, ut primam operis nostri editionem veluti per supplementa compleremus. Supplementa illi editioni necessaria duo sunt; ac versantur circa materias, quae ex edito Codice graviores subiere modificationes:* Censurae *et* Matrimonium. *Brevem de censuris tractationem edidimus, ejusque jam quintam dedimus editionem: inde clarius patuit quanta sit et alterius supplementi de matrimonio exspectatio et aviditas. Huic proinde satisfaciendum esse duximus: favor, quem editio prima sibi comparavit, arrha nobis est favoris, quem habitura est et haec altera. Est ipse tractatus* De Sacramento Matrimonii *ex altera nostri* Cursus *editione depromptus cum nonnullis additionibus et animadversionibus.*

Adest et ratio intrinseca. Tractationes recenter datae circa jus matrimoniale prae oculis habent quammaxime, ne dicamus exclusive, rem canonicam: proinde eaedem perutiles quidem sunt

cultoribus Juris canonici, Curiis et Officialibus ecclesiasticis; at forte minus confessariis et parochis. Nostra tractatio, quin partem canonicam negligat, spectat in primis administrationem Sacramenti Poenitentiae. et munia parochorum pastoralia, praesertim pro casibus communiter contingentibus. Ideoque titulum eidem indidimus: « Tractatio canonico - moralis ». *Inde patet quaenam sit indoles ejusdem. Dispositio est ea, quam communiter tenent scriptores operum Juris canonici aut Theologiae moralis: atque juxta hanc dispositionem, afferimus vel citamus ipsos Canones Codicis, et non semper eo ordine, quem habent in Codice: imo ex ipsis Canonibus, quosdam referimus literaliter; quosdam, fideliter quidem, at non semper literaliter aut integre. In iis, quae spectant ad Jus naturale vel divinum, aut ad Jus ecclesiasticum antiquum et per Codicem non mutatum, frequenter appellamus ad Doctores ac Theologos, qui ante promulgatum Codicem de rebus theologicis, canonicis et moralibus scripserunt; simul tamen recentibus ac recentissimis copiose utentes.*

Inde confidimus non inutilem fore hanc alteram opusculi nostri editionem: defectus in ea non deerunt, pro quibus ipsum benignitati ac indulgentiae lectorum commendamus.

Veronae die festo S. Joannis Baptistae
XXIV Junii anno MCMXX.

C.cus JO. BAPTA PIGHI

De Sacramento Matrimonii

PRAELIMINARIA THEORETICA

1. **Matrimonium**, a **matre**, prout est officium naturae ab ipso Deo institutum ad propagandum et perpetuandum genus humanum, definiri potest « viri et mulieris conjunctio maritalis inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens » [1]. Hinc haec ratio conjunctionis ipsum Deum habet auctorem; argumentis enim scripturalibus et rationibus theologicis constat « matrimonium, non voluntate hominum, sed auctoritate nutuque Dei fuisse initio constitutum » [2]; qui, Adam et Hevam creans, voluit eos esse generis humani protoparentes. Hinc « matrimonii finis primarius est procreatio et educatio prolis » [3].

Haec eadem ratio conjunctionis a Christo erecta est ad dignitatem sacramenti; eique indita efficacia conferendi viro ac mulieri sic conjugatis gratias necessarias ad onera conjugalia sustinenda et prolem educandam. Sub hoc respectu matrimonium definitur « viri et mulieris conjunctio maritalis inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens, a Christo ad dignitatem sacramenti elevata ».

Ex doctrinis theoreticis, afferimus eas, quae magis ad deductiones practicas conducent: ceterum conferantur theologi.

2. **Quae sunt de fide** [4]: **1.** Matrimonium inter baptizatos est vere et proprie sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum.

2. Ecclesia habet potestatem constituendi impedimenta matrimonium dirimentia; neque in eis constituendis erravit.

3. Causae matrimoniales spectant ad judices ecclesiasticos.

3. **Quae sunt proxima fidei: 1.** « Christus Dominus ad sacramenti dignatatem evexit ipsum contractum matrimonialem inter baptizatos. Quare inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum » [5].

2. Potestas constituendi impedimenta matrimonium dirimentia Ecclesiae competit, non ex concessione principum, sed jure proprio et exclusivo.

1) CATHECHISMUS Conc. Trident. **P. II. De Matrim. Num. 3.**

2) LEO XIII. Encycl. **Arcanum** data die 10 febr. anno 1880.

3) CODEX JURIS CANONICI **Can. 1013 par. 1.** — Haec est doctrina apud recentes theologos communis.

4) EX CONC. TRIDENT. **Sess. XXIV. De Matrim. Can. 1, 4, 12.**

5) CODEX **Can. 1012.** — Cf. Pistor. **Propp. 58-60;** Syllabi PII IX **Propp. 65-74;** LEONIS XIII. Encycl. cit.

4. **Quae certa habentur: 1.** Ministri sacramenti matrimonii sunt ipsi contrahentes. Parochus adsistit tamquam testis auctorizatus; et simul minister caeremoniae liturgicae non necessariae.

2. Quae est materia et forma contractus matrimonialis, eadem est materia et forma sacramenti matrimonii.

3. « Essentiales matrimonii proprietates sunt unitas ac indissolubilitas, quae in matrimonio christiano peculiarem obtinent firmitatem ratione sacramenti » [6].

5. CONSECTARIA. — 1.um Matrimonium inter baptizatos, praeterquam jure divino, aestimatur et regitur jure canonico, et hoc tantum.

2.um Matrimonium conforme juri canonico validum est, etsi jus civile obstet: e contra, sub nullo respectu valet baptizatorum matrimonium juri civili conforme, cui obstet Jus canonicum.

3.um Si inter virum et mulierem habeatur verum matrimonium, simul habetur verum sacramentum, etsi contrahentes noluerint sacramentum haberi: ubi vero non habetur sacramentum, ibi nec matrimonium habetur, etsi illi voluerint matrimonium contrahere.

4.um Causae matrimoniales, proinde et sponsalium, spectant ad forum ecclesiasticum exclusive.

5.um Ad forum ecclesiasticum spectant et causae circa effectus matrimonii ab eo inseparabiles: causae circa effectus separabiles spectare possunt etiam ad forum civile.

6. Circa materiam et formam sacramenti matrimonii non una est theologorum sententia. Juxta quosdam, materia remota sunt ipsa contrahentium corpora; materia proxima est mutua jurium in corpus alterius traditio et acceptatio: forma sunt verba vel quaevis signa, quibus haec mutua traditio et acceptatio significatur. Juxta alios, materia sunt ipsa contrahentium verba vel signa, prout ipsis exprimitur jurium traditio: forma sunt ipsa verba vel signa, prou ipsis exprimitur jurium traditorum acceptatio.

Tractationem hanc in tres sectiones distribuimus. — Sectio prima **De matrimonio contrahendo** proponet ea, quae matrimonium antervertere debent aut solent. Sectio secunda **De contractu matrimoniali** tradet ipsam matrimonii celebrationem ejusque forte quandoque invalidi convalidationem. Sectio tertia **De matrimonio contracto** exponet officia quae ex matrimonio valide contracto originem trahunt [7].

6) CODEX **Can. 1913 par. 2.**

7) Praeterquam theologis anterioribus, utimur recentibus: FERRERES **Comp. Theol. mor.** (Barcin. 1919); TUMMOLO **Comp. Theol. mor.** (Neap. 1919); QUEVASTRE-TANQU. **Brevior Syn. Theol. mor. et past.** (Romae 1918); SEBASTIANI **Summ. Theol. mor.** (Taur. 1919). Utimur et tractatistis specialibus: BEVILAQUA **Tratt. sul Matrim.** (Roma 1918); RAJA **De Matrimonio** (Nap. 1918); CHELODI **Jus matrim.** (Trid. 1919); NOLDIN **De jure matrim.** (Lincii 1919); CERATO **Matrim. ex Codice** Edit. tertia (Patavii 1920).

SECTIO PRIMA

DE MATRIMONIO CONTRAHENDO

7. Juxta methodum communem, agendum nobis est: 1.º De sponsalibus; 2.º de impedimentis in genere; 3.º de impedimentis matrimonium prohibentibus; 4.º de impedimentis matrimonium irritantibus; 5.º de dispensatione ab impedimentis.

CAPUT I.

DE SPONSALIBUS

8. Licet nulla lex id requirat, tamen haud infrequenter ante matrimonium fit inter nupturientes mutua (aut unilateralis) ineundi matrimonii promissio, quae nomine **sponsalium** venit.

De his breviter:

Sponsalia sunt « promissio deliberata et mutua, qua vir et mulier de jure habiles se obligant ad matrimonium inter se contrahendum ». Dicuntur **a**) promissio, h. e., non propositum, sed verus contractus, et quidem **b**) bilateralis, quia mutua: **c**) promissio debet esse deliberata, h. e., cum perfecta cognitione et volitione; **d**) contrahentes sunt vir et mulier, et quidem ad sponsalia contrahenda habiles: **e**) objectum contractus est Matrimonium inter ipsas personas suo tempo contrahendum. — Dicemus: **a**) de elementis essentialibus sponsalium; **b**) de sponsalium effectibus; **c**) de eorum dissolutione. — Quae dicimus de promissione bilaterali, facile et unilaterali applicantur, quae quandoque ab uno nupturiente alteri fit.

ART. I. — De elementis essentialibus sponsalium

9. PRINCIPIA. I. Ad validitatem sponsalium ex parte ipsius promissionis, requiritur, quod ea sit **a**) vera, sincera seu non ficta, **b**) cum cognitione obligationis assumendae et cum libertate voluntatis ad eam assumendam sufficiente, **c)** data et acceptata ab utraque parte.

II. Ad validitatem sponsalium ex parte contrahentium, requiritur, **a**) quod hi sint illae eaedem personae, inter quas contrahendum erit matrimonium, ac **b)** de jure habiles sint, tum ad contrahendam hic et nunc obligationem contrahendi matrimonii, tum ad contrahendum suo tempore matrimonium.

III. Ad validitatem promissionis sive unilateralis sive bilateralis, ex parte formae, requiritur, et quidem pro utroque foro: **a**) quod facta fuerit per scripturam, **b**) subsignatam a partibus, et vel a parocho aut loci Ordinario, vel a duobus testibus; quod si utraque vel alterutra pars scribere nesciat vel nequeat, **c**) id in ipsa scriptura adnotetur, et **d**) alius testis addatur, qui cum parocho aut loci Ordinario vel duobus testibus scripturam subsignet [1].

1) CODEX **Can. 1017 par. 1 et 2.** — Cf. CERATO **Num. 6;** CHELODI **17.**

10. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.ª Si inter virum et mulierem non fiat proprie dicta promissio, sed mera communis propositi aut desiderii manifestatio, ut saepe contingit, non habentur sponsalia, neque ulla inde oritur obligatio.

2.ª Si alterutra pars ficte promittat, non habentur sponsalia: at manere poterit obligatio reparandi damnum alteri parti illatum, quando fictio fuerit huic formaliter injuriosa; quod si damnum reparari non possit nisi per matrimonium, puta post deflorationem, promittens ad contrahendum tenebitur.

3.ª Non valent sponsalia, quae ab alterutra parte contrahantur cum ignorantia totali obligationis assumendae, vel ex errore circa substantiam aut conditionem substantialem.

4.ª Non habentur sponsalia, si pars una matrimonium promisit, altera hanc promissionem acceptavit, quin repromitteret.

11. **Ex Princ. II.** — 1.ª Promissiones et repromissiones futuri matrimonii inter parentes eorum qui matrimonium inituri sunt, vel inter unam partem et parentes alterius, non sunt sponsalia.

2.ª Non valent sponsalia contracta ab iis, qui usu rationis non potiuntur, sive habitualiter, sive dum contrahunt.

3.ª Non valent sponsalia contracta inter laborantes impedimento matrimonium dirimente et non dispensabili aut non facile dispensabili: ita, si vir laboret impotentia, si sit sacerdos.

12. **Ex Princ. III.** — 1.ª Ad valida ineunda sponsalia partes subsignare debent scripturam unico contextu cum parocho aut cum testibus; nec sufficit quod scriptura ab una parte et a parocho vel a testibus subsignata remittatur ad alteram partem, quae vicissim cum parocho vel cum testibus subsignet.

2.ª Sponsalia, quae habeant omnia requisita ex parte promissionis et ex parte promittentium, si careant forma in Codice determinata, invalida sunt, quoad forum sive externum, sive internum: ejusmodi essent sponsalia facta verbis, signis, litteris; aut quae careant vel una e formalitatibus requisitis, puta signatione unius testis.

3.ª Sponsalia ex Jure novissimo videntur fieri non posse per procuratorem, de quo nulla mentio quoad sponsalia [2]); imo haec facienda esse dicuntur per scripturam subsignatam a partibus.

4.ª Hae formalitates modo requiruntur etiam ad validitatem promissionis unilateralis; de qua re antea dubitabatur. Ceterum facilius heic haberi poterit pro foro interno obligatio justitiae ex jure naturali, si ex non impleta promissione damnum aliquod obveniat promissario.

5.ª Pro casu quo utraque vel alterutra pars scribere nesciat vel nequeat, signatio alterius testis nunc requiritur, non ad solam liceitatem, sed ad ipsam validitatem.

6.ª Nec rem nec speciem seu apparentiam sponsalium habet sic dictum matrimonium civile.

13. QUAESTIONES. — **Circa Princ. I.** — **Qu. 1.ª** Utrum valeant sponsalia inita ex metu?

Resp. 1.º Si metus sit ab intrinseco (usum rationis non perturbans), vel etiam ab extrinseco incussus juste, certe valent.

2) Contra putant NOLDIN **Num. 45;** CHEL. **l. c.;** SEBAST. **526.** — Cf. CERATO **150.**

2.º Si metus sit ab extrinseco injuste incussus, et gravis et efficax, juxta S. Alphonsum et alios sponsalia sunt ipso facto invalida et nullam pariunt obligationem parti quae ex metu promisit [3]; at ex Jure novissimo dicenda sunt tantum rescindibilia [4]. Id valet circa metum incussum a tertia persona, puta filiae ab ejus parentibus. Verum, si metus ab altero contrahente sive per se sive per alium incutiatur, hic ex extorta promissione nullum jus acquirit. Ergo qui ex tali metu promisit nulla obligatione ex justitia tenetur, et ante quamcumque sententiam recedere potest: dum qui metum incussit tenetur injuriam resarcire, et, si pars altera exigat, matrimonium cum ipsa contrahere. — Haec sub debitis clausulis applicentur quoque promissioni unilaterali.

Qu. 2.ª Quid de sponsalibus initis ex dolo?

Resp. Haec quoque ex Canone citato rescindibilia sunt. At, si auctor doli fuit ipse nupturiens, et pars dolose decepta ex inducto errore promittat, nulla in ea habetur justitiae obligatio, cum nullum jus sit in decipiente.

Si sponsalia defectu cognitionis aut libertatis invalida juramento firmantur, nec ipsa quidquam valent, nec juramentum [5].

Qu. 3.ª Quid de sponsalibus initis sub aliqua conditione?

Resp. 1.º Ut haec valeant, necesse est eam conditionem positam esse in ipsa scriptura; quod rariorem reddet casum conditionis turpis, aut impedimenti indispensabilis. Ceterum sponsalia sub conditione turpi non valent, at eà impletà valebunt.

2.º Si conditio **a**) sit de praeterito vel de praesenti et verificata, sponsalia valida sunt. — **b**) Si ea sit de futuro et vere suspensiva [6], sponsalia hic et nunc invalida sunt; at utramque partem obligant ad exspectandam conditionis impletionem: impleta conditione valebunt, saltem si neutra pars consensum revocaverit.

Quid, si interim pars una suum consensum revocaverit? — Certe illicite egit: impleta vero conditione, juxta quosdam eadem sponsalia valida evadunt; juxta alios manent nulla [7].

Quid, si interim sponsus matrimonium vel sponsalia contrahat cum alia? — In utroque casu graviter peccat: si matrimonium contrahat, hoc valet; si sponsalia, haec viderentur esse invalida.

Qu. 4.ª Utrum pars aliquo defectu laborans teneatur illum alteri parti, aut ante sponsalia, aut saltem postea, revelare?

Resp. Negative; nisi agatur de defectu, qui matrimonium redderet invalidum, vel qui alteri parti perniciosus sit aut injuriosus. Ita puella corrupta non tenetur suum defectum revelare, etsi certe juvenis re cognita minus libenter contraheret: ceterum interrogata imprudenter taceret, quando cum fundamento timeat, ne dein in matrimonio res patescat. — Circa feminae sterilitatem recentes thologi disputant [8].

14. **Circa Princ. II.** — **Qu. 1.ª** Quid de sponsalibus initis ab impuberibus?

3) S. LIGORIUS **Lib. VI. Num. 844;** BALL. **VI. 110-112;** MARC **1950;** TANQU. **948.**

4) CODEX **Can. 103 par. 2.** — Cf. NOLDIN **Op. cit. Num. 39.**

5) Cf. GURY **Casus conscientiae I. Num. 301, sequ.**

6) Si est resolutiva, sponsalia valent. LEHMK. **Num. 661.**

7) Cf. LEHMK. **Num. 661;** WERNZ **Jus matrim. 103;** GASPARRI **De matrim. 48;** D'ANN. **508,21.**

8) Cf. FERRERES **Num. 936;** NOLDIN **56.**

Resp. Si contrahentes pollebant usu rationis et insuper obligationem assumendam satis agnoscebant [9], sponsalia valida sunt et firma; cum de his nihil statuat Jus novissimum.

Qu. 2.ª Quid de sponsalibus, quae a filiis contrahantur contra voluntatem parentum?

Resp. Ea per se valida sunt. Tamen, si parentes illi matrimonio obstent ex justa et gravi causa, hoc illicitum fit filio; ac ideo sponsalia non valerent, eo quod essent promissio de re illicita. Confessarii cum filiis communiter faveant parentibus.

Qu. 3.ª Utrum valida sint sponsalia conditionate inita inter personas aliquo impedimento laborantes?

Resp. 1.º Si impedimentum tale est, quod aut ex seipso cessabit, aut ex libera contrahentium voluntate, affirmative. Ita valent sponsalia, si alterutra persona laboret impedimento aetatis aut voti castitatis temporaneo; ita et quae persona catholica ineat cum protestante, pro tempore quo haec fidem catholicam suscipiet.

2.º Si habeatur impedimentum, quod dispensatione tantum cessare potest, et a quo Pontifex dispensare non potest aut non solet, vel si non habeantur causae sufficientes ad dispensationem, sponsalia habenda sunt ut invalida, neque ullam pariunt obligationem.

3.º Si agatur de impedimento communiter dispensabili, videretur idem dicendum ac de sponsalibus sub conditione honesta suspensiva: hinc etiam in eo casu, ante obtentam dispensationem invalida sunt, at ea obtenta, ex seipsis valida esse videntur [10]. Tamen non caret probabilitate sententia opposita; juxta quam, etiam post impetratam dispensationem invalida sunt, nisi novo contractu ineantur: quare nec urgeri potest obligatio standi promissis [11].

15. **Circa Princ. III. — Qu. 1.ª** Quis veniat nomine **parochi?**

Resp. 1.º Venit ille sacerdos, qui sive ut parochus proprie dictus, sive ut oeconomus spiritualis paroeciae vacantis, curam gerit illius paroeciae, intra quam fiunt sponsalia: opportunum est quod hic sit parochus proprius contrahentium aut unius ex ipsis.

2.º Parocho aequiparantur: **a**) Vicarius paroecialis, si plena potestate paroeciali sit praeditus; **b**) qui in vicariatu apostolico aut praefectura apostolica alicui parti (quasi-paroeciae) ceu peculiaris rector assignatus fuerit.

Qu. 2.ª Quinam possint esse testes ad sponsalia?

Resp. Quilibet homines; qui de facto sponsalium testificari et scripturam subsignare valeant; etiam infideles, pueri, feminae.

Qu. 3.ª Utram ad validitatem sponsalium requiratur appositio in scriptura diei, mensis et anni?

Resp. Affirmative; cum requireretur ex responsis anterioribus, quae erant interpretationes juris antiqui Codici inserti [12].

Qu. 4.ª Utrum sponsalia informia jurejurando firmentur?

Resp. Ipsa sponsalia in seipsis invalida manent, nec ulli parti contrahenti jus tribuunt; quia forma determinata fuit ab Ecclesia in bonum commune, et juramentum non mutat naturam actus, cui adjicitur. Insuper nec videretur obligare ipsum juramentum ex reli-

9) Usus rationis expleto septennio praesumitur. CODEX **Can. 88 par. 3.**

10) S. LIG. **Num. 843, 859;** MARC **1951;** BALL. **101-104;** D'ANN. **508, 27.**

11) Cf. GENICOT **Num. 442, 4.o;** WERNZ **95, sequ.;** NOLDIN **47, 3 b;** TANQU. **953;** NOLDIN **47.**

12) S. C. Conc. die 8 julii 1908. — CODEX **Can. 6 n. 4, 23.**

gione: nam « juramentum est irritum, si actus ipse irritus ipso facto sit, sive jure naturali, sive jure positivo » [13].

ART. II. — De effectibus sponsalium

16. PRINCIPIUM. Sponsalia valide contracta, **a**) obligant in foro interno utrumque sponsum ad matrimonium cum altera parte contrahendum ex justitia: **b**) pro foro externo actionem dant ad reparationem damnorum, si qua debeatur; non vero ad petendam matrimonii celebrationem, etsi nulla justa causa ab implenda assumpta obligatone excuset [14].

17. RESOLUTIONES. — 1.ª Obligatio orta ex sponsalibus non est disjunctiva, aut ad matrimonium contrahendum, aut ad damna reparanda si matrimonium injuste negetur; sed est determinata ad matrimonium [15]; in hac re nihil recessum est a jure praecedenti.

2.ª Sponsus, qui cum altera parte matrimonium contrahere recuset, peccat graviter contra justitiam, et damna reparabilia reparare ex justitia tenetur, et quidem ante judicis sententiam.

3.ª Peccat contra justitiam sponsus, qui durantibus sponsalibus validis cum una persona, matrimonium contrahat cum alia.

4.ª Sponsus, qui durantibus sponsalibus validis cum una persona sponsalia contrahat cum alia, graviter peccat et contrahit invalide: neque haec nova sponsalia valida fiunt, si firmentur juramento, aut si sponsus cum secunda sponsa copulam habeat [16].

5.ª Si in contractu sponsalitio determinatum fuit tempus matrimonii, hoc quoque obligat per se sub gravi: at gravitas vel levitas in concreto pendet, tum ab intentione spondentium manifestata et scripta, tum a gravitate dilationis.

6.ª Ex Jure novissimo, sponsalia, liceat valida, non pariunt impedimentum publicae honestatis.

7.ª Promissio unilateralis valida obligat promittentem ad matrimonium cum promissario; et hoc ex fidelitate aut ex justitia, juxta theorias generales de efficacia promissionis.

8.ª Quaestiones de effectibus sponsalium, potiusquam ad parochum promissarii spectabunt ad confessarium promittentis: negata enim actione ad matrimonium, jus manet promissario, quod sine gravi peccato violari non potest.

18. QUAESTIONES. — **Qu. 1.ª** Quid agendum parocho, si, imminente inter duas personas matrimonio, tertia persona opponat secum ab uno nupturientium inita fuisse sponsalia, et quidem canonice valida?

13) BÚCC. **Instit. Theol. mor.** I. **Num. 969** (Ed. 1908). — At res dura. Cf. ARENDT **Analysis decreti « Ne temere » pag. 169 sequ.**

14) CODEX **Can. 1017 par. 3.** — Actio reparationis damnorum est mixti fori. Comm. Pontif. ad Can. Cod. interpr. diebus 2-3 junii 1918. — Cf. **Monit. eccl. XXX.** pag. 237.

15) FERRERES **Num. 933,2;** CHELODI **18;** NOLDIN **49;** RAIA **Op. cit.** pag. 12; accedit quoad rem CERATO **6, 11.**

16) Hoc peccatum non graviter opponi justitiae erga sponsam (vel sponsum) priorem, saltem probabile est. — Cf. S. LIG. **Num. 847;** LEHMK. **664,** et **Casus 850;** NOLDIN **De sexto praec. 19, 2;** D'ANN. **512, 46;** TANQU. **959.** Obstant WERNZ **101;** BALL. **148-163.**

Resp. a) Parochus, prout est imminentis matrimonii quasi-minister, non debet illi matrimonio suam adsistentiam denegare. Ratio est, quia pro foro externo non datur illi promissario actio ad impediendam matrimonii celebrationem, sed tantum ad habendam damnorum reparationem [17]; porro haec actio per illud matrimonium non impeditur. — **b**) Prout idem parochus est pastor et pater illius promittentis, curabit illum ab bonam frugem reducere, eumque, nisi causae justae obsint, hortari ut servet promissa. — **c**) Si iste parocho in confessione, vel cuilibet confessario suam defectionem a promissis ante novum matrimonium aperiat, intimare ei debet sub poena denegandae absolutionis, ut servet promissa; excepto utique casu, quo causae habeantur obligationem datae promissionis dissolventes, de quibus dicemus.

Qu. 2.a Quid, si sponsalibus additae fuerint arrhae aut munera — Quid, si et poena conventionalis?

Resp. Ad 1.um Nullo jure prohibentur, sive illae, sive ista. Tantummodo arrhae, eo quod dantur in pignus matrimonii, hoc contracto, per se restituendae sunt danti; eo quacumque ex causa non contracto, manent in proprietate accipientis. Munera vero post contractum matrimonium manent proprietas accipientis, seu (communiter) sponsae; si vero matrimonium non fiat, et quidem ex culpa sponsae, per se essent restituenda, cum data fuerint intuitu matrimonii: at practice attendenda est conditio et indoles sponsorum.

Ad 2.um Si alteruter a sponsalibus recedat ex causa justa, nulla ei manet obligatio solvendi poenam. Si recedat sine causa justa, adhuc quidam dubitant de validitate obligationis assumptae; eo magis quod jura civilia hodierna has poenas in sponsalibus rejiciunt [18].

ART. III — De dissolutione sponsalium

19. PRINCIPIA. **I.** Sponsalia praeterquam morte alterutrius sponsi, dissolvi possunt ipso jure, **a**) mutuo sponsorum consensu; **b**) superveniente impedimento dirimente.

II. Sponsalia dissolvi possunt ab una parte, etiam altera renuente, **a**) ob electionem status perfectioris; **b**) ob violatam ab altera parte fidem sponsalitiam; **c**) ob mutationem rerum notabilem, sive antecedentem ignoratam, sive subsequentem.

20. EXPOSITIO PRINC. I. — 1.o Si uterque sponsus juri acquisito renuntiet, cessat in utroque obligatio justitiae [19]: id verum est, etiamsi sponsalia firmata fuerint juramento; imo et si copula habita fuerit.

2.o Sponsalium obligatio cessat, si superveniat impedimentum non dispensabile, ex gr. impotentia perpetua, vel matrimonium (utique illicitum) unius partis cum tertia persona [20]; aut impedimen-

17) Comm. Pontif. ad Can. Cod. interpr. diebus 2-3 junii anno 1918.

18) Cf. WERNZ **Num. 99, VI.; TANQU. 954; GEN. 445; BALL. 228, sequ.**

19) De his ac de sequentibus cf. NOLDIN **Num. 52-59; CERATO 5.**

20) Certe obligatio partis derelictae cessat; at probabile est sponsalia penitus et utrinque esse dissoluta, nec proinde revictura, si matrimonium per mortem ductae illicite uxoris dissolvatur. — Cf. BALL. **Num. 263-274;** WERNZ **114, Nota 141;** MATHARAN **Casus de matrimonio Num. 47** (Ed. alt.).

tum, a quo Pontifex ordinarie non dispensat. Si superveniat impedimentum, a quo Pontifex aut Episcopus dispensat, pars ea, quae impedimentum causavit, tenetur ejus dispensationem impetrare [21].

21. EXPOSITIO PRINC. II. — 1.° Contractui sponsalitio tacita subintelligitur conditio « nisi statum perfectiorem elegero »: quare uterque sponsus ab obligatione assumpta liberatur per electionem status perfectioris. Porro status perfectior est certo religio, quam vere eligit qui Ordinem vel congregationem ingreditur, imo et qui ingredi vovet: item status clericalis, quem vere eligit qui tonsuram et ordines minores suscipit. Plures affirmant esse vere statum perfectiorem etiam statum virginitatis, cui quis se addicat per votum perpetuum [22]. — Quid de eo, qui deinceps e novitiatu vel e seminario discedat? Probabile est jam statum perfectiorem electum fuisse, ac proinde sponsalia jam esse perpetuo soluta [23].

2.° Si unus e sponsis obligationem assumptam violavit, jam eo ipso jus erga alterum amisit; qui proinde ab obligatione est solutus. Casus frequentiores sunt: si pars una cum alia persona sponsalia contraxit; si fornicationem (praesertim sponsa) commisit; si fornicatio (praesertim sponsae) ante sponsalia commissa postea innotescat: si fornicatio fuit ex utraque parte, certe recedere potest sponsus; certe et sponsa, si sponsus prolem habuerit aut fornicari consueverit; secus probabiliter [24].

3.° Contractui sponsalitio alia subintelligitur conditio « si res ita se habeant,.... si res ita permaneant ». Quare solutio datae promissionis justificari censetur, si qua notabilis circumstantia antecedenter exsistens cognoscatur, quae nota a sponsalibus ineundis retraxisset; item si similis circumstantia superveniat. Satis obvii sunt casus sequentes: Quoad bona animi; quod sponsus fuerit aut evaserit ebriosus, socialista, anticlericalis, aut grave crimen commiserit, aut ad carcerem damnatus fuerit; de sponsa, quod violata fuerit, licet per vim. Quoad bona corporis, quod alteruter laboret syphilide, phtisi, nevrastenia, etc. Quoad bona fortunae, quod sponsus pauper et operando impar sit; quod sponsa careat dote: addunt et casum, quo alterutri hereditas pinguis obvenerit. Quoad adjuncta externa, dissensus parentum ex justa causa. Ceterum determinatio mutationis sufficientis perdifficilis est; at in tribunali Poenitentiae valde tribuendum est assertionibus poenitentis.

CAPUT II.

DE IMPEDIMENTIS IN GENERE

22. Sicut in quolibet contractu, ita et in matrimonio, ejus validitas naturaliter alligatur quibusdam conditionibus spectantibus aut materiam aut contrahentes aut ipsum contractum; quae si desint, matrimonium non licet aut etiam non valet. Hae autem conditiones

21) Cf. MATHARAN **Num. 31; GEN. 447 II. 1.o,** et **Casus** pag. 437.

22) S. LIGORIUS **Num. 873.** — Cf. BALL. **350, seqq.;** NOLDIN **54.**

23) NOLDIN **Num. cit.** — Alii censent obligationem solvi pro parte derelicta, pro altera suspendi. Cf. WERNZ **113, Nota 137;** GEN. **446, 3.**

24) S. THOMAS **Suppl. Qu. 43, a. 3 ad 6;** WERNZ **Num. 115.**

definiuntur, tum legibus naturalibus ac divinis, tum legibus illius publicae auctoritatis, cui ipse contractus subest. Porro, tum auctoritas declarativa quoad illas, tum auctoritas legislativa pro matrimonio baptizatorum quoad istas, spectat exclusive ad Ecclesiam. « Supremae tantum auctoritatis ecclesiasticae est authentice declarare, quandonam jus divinum matrimonium impediat vel dirimat. Eidem supremae auctoritati privative jus est alia impedimenta matrimonium impedientia vel dirimentia pro baptizatis constituendi per modum legis sive universalis sive particularis » [1].

Divisio potissima impedimentorum ea est, qua quaedam dicuntur **impedientia** seu **prohibentia,** quaedam vero **dirimentia.** « Impedimentum impediens continet gravem prohibitionem contrahendi matrimonium; quod tamen irritum non redditur, si, non ostante impedimento, contrahatur. Impedimentum dirimens, et graviter prohibet matrimonium contrahendum, et impedit quominus valide contrahatur. Quamquam impedimentum ex una tantum parte se habet, matrimonium tamen reddit aut illicitum aut invalidum » [2].

Alia impedimentorum divisio est, qua quaedam **publica** dicuntur, quaedam **occulta.** « Publicum censetur impedimentum quod probari in foro externo potest; secus est occultum » [3]. Quaedam sunt publica ex natura sua, utpote a facto per se publico provenientia; ex. gr., consanguinitas, cultus disparitas, Ordo sacer. Haec, etsi ignota sint, censentur esse publica.

Prae minore vel majore difficultate habendi dispensationem, « Impedimenta alia sunt **gradus minoris,** alia **majoris.** Impedimenta gradus minoris sunt: **a**) Consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis; **b**) affinitas in secundo gradu lineae collateralis; **c**) publica honestas in secundo gradu; **d**) cognatio spiritualis; **e**) crimen ex adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii, etiam per civilem tantum actum. — Impedimenta majoris gradus alia sunt omnia » [4].

Antequam matrimonium celebretur, constare debet nihil ejus licitae ac validae celebrationi obsistere [5]. Hinc obvia distinctio, ut agamus: **a**) de investigatione impedimentorum; **b**) de eorumdem revelatione.

ART. I. — DE INVESTIGATIONE IMPEDIMENTORUM

23. PRINCIPIA. **I.** Antequam matrimonium contrahatur, publice a parocho denuntietur inter quosnam matrimonium sit contrahendum. Matrimoniorum publicationes fieri debent a proprio contrahentium parocho: fiant vero tribus continuis diebus Dominicis aliisque festis de praecepto in ecclesia inter Missarum solemnia, aut inter alia officia ad quae populus frequens accedat [6].

1) CODEX **Can. 1038.**

2) CODEX **Can. 1036.**

3) CODEX **Can. 1037.** — Probationes haberi possunt per sententiam, per testes fide dignos, per instrumenta, per peritos, per jusjurandum, imo et per praesumptionem.

4) CODEX **Can. 1042.** — Applicatio distinctionis habetur **Can. 1054.**

5) CODEX **Can. 1019 par. 1.** — Cf. et **Can. 1020.**

6) CODEX **Can. 1022-1028;** ex CONC. TRID. **Sess. XXIV. De reform. Matrim. I.** — At sine licentia Ordinarii publicationes ne fiant pro matrimoniis quae contrahuntur cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus aut mixtae religionis: CODEX **Can. 1026.**

II. Loci Ordinarius proprius pro suo prudenti judicio potest ex legitima causa a publicationibus etiam in aliena dioecesi faciendis dispensare: ac pro suo territorio iisdem substituere potest publicam ad valvas ecclesiae paroecialis aliusve ecclesiae affixionem per spatium saltem octo dierum, quo duo dies festi de praecepto comprehendantur 7.

III. Parochus, antequam duos matrimonio conjungat, moraliter certus esse debet de eorumdem immunitate a quocumque impedimento; nominatim vero de eorum Baptismo ac statu libero, praesertim si extranei sint 8.

24. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.° Nupturientes debent opportuno tempore parochum praemonere: secus enim ei impossibile est legem Ecclesiae implere.

2.ª Obligatio parochi gravis est, ut patet ex fine legis. Ipse vero a publicationibus non eximitur, eo quod sciat nullum haberi impedimentum; tum, quia perdifficilis hypothesis; tum, quia, data hypothesi, finis legis cessat tantum privative.

3.ª Publicationes non necessario fieri debent in ecclesia paroeciali: fieri possunt et in oratorio publico, in quod ea die propter solemnitatem fideles conveniant 9.

4.ª Parochus, qui nullam faciat publicationem, graviter peccat; leviter, si omittat unam, dummodo aliis mediis periculum latentis impedimenti amoveatur 10.

25. **Ex Princ. II.** — 1.ª Praeter Episcopum dispensare possunt etiam Vicarius generalis, Vicarius capitularis, et alii, qui in Jure veniunt sub nomine Ordinarii.

2.ª Si casus urgens habeatur ac Episcopus adiri non possit, parochus per epikeiam decernere potest in eo casu legem non obligare. Ita absque publicationibus conjungere potest duos concubinarios civiliter unitos, si unus eorum sit in articulo mortis, dummodo certus sit nullum haberi impedimentum, a quo ipse dispensare nequeat.

26. **Ex Princ. III.** — 1.ª Parochus, praeter quam per publicationes, debet et per seipsum inquirere, num forte impedimentum habeatur; hoc faciet etiam sponsos ipsos vel alios quoque modo prudenti et congruenti interrogando.

2.ª Si sponsi, aut alteruter, extranei sint, ab iis exigere debet litteras testimoniales datas a parocho loci, ubi novissime morati sunt: nominatim exigere debet ut suum statum liberum probent per litteras praedictas, aut si hae haberi nequeant, per testes fide dignos, aut saltem per juramentum suppletorium, cujus excipiendi facultatem parochus petere debet ab Ordinario.

27. QUAESTIONES. — **Circa Princ. I. — Qu. 1.ª** Utrum decreta haec obligent sub gravi etiam relate ad circumstantias?

Resp. Affirmative; quia gravis est finis, ad quem et ipsae conducere possunt notabiliter. Tamen, si causa aequa habeatur, dari pot-

7) CODEX **Can. 1025, 1028.**

8) CODEX **Can. 1019-1021, 1030, 1034.**

9) GASPARRI I. **Num. 215.** — Non consentiret RAIA pag. 20.

10) S. LIG. **Num. 999; GEN. 448,** qui cum aliis idem probabile habet si omittuntur duae: in casu exceptionali locus erit epikeiae.

est locus epikeiae: ita, si quodam die non festivo habeatur major populi concursus quam die festivo, licebit illo potiusquam isto proclamationes fieri [11]. Nec videtur esse grave, si forte uno die festo, praesertim non dominico, interrumpantur.

Si intra sex menses matrimonium contractum non fuerit, publicationes repetantur, nisi aliud loci Ordinario videatur. — Regulariter tres dies recurrant inter ultimam publicationem et celebrationem matrimonii.

Qu. 2.ª A quo parocho faciendae sint publicationes?

Resp. A parocho nupturientium proprio [12]. Scilicet a parocho paroeciae illius, in qua ipsi domicilium aut quasi-domicilium habent; ergo ab utroque, si nupturientes ad duas pertineant paroecias: quod si una pars alio in loco per sex menses commorata sit post adeptam pubertatem, parochus rem exponat Ordinario. Quoad vagos et eos qui non habent nisi dioecesanum domicilium vel quasi-domicilium, parochus proprius est parochus loci in quo actu commorantur.

28. **Circa Princ. II.** — **Qu. 1.ª** Quibus ex causis dispensandum sit a publicationibus?

Resp. Causae legitimae sunt: **a**) Si timeatur, ne forte quis velit malitiose matrimonium impedire; **b**) si ex dilatione matrimonii infamia aut scandalum grave timeatur, ex. gr., si puella jam conceperit; **c**) si timeatur, ne sponsus sponsam jam violatam derelinquat; **d**) si sponsus jam civiliter conjunctus proclamationes fieri non consentiat; **e**) si duo conviventes communiter censeantur conjuges esse. — Ex causis minus gravibus, ex. gr., ex senili nupturientium aetate, dispensatio dari potest, quando certo cognoscatur nullum subesse impedimentum.

Qu. 2.ª A quo Episcopo impetranda sit dispensatio?

Resp. a) Si Ordinarius loci in quo matrimonium contrahitur est simul Ordinarius nubentium prorius, hic habet jus dispensandi, in cujus dioecesi matrimonium celebratur; quod si matrimonium extra proprias ineatur dioeceses, quilibet Ordinarius proprius dispensare potest [13].

ART. II. — De revelatione impedimentorum

29. PRINCIPIUM. « Omnes fideles tenentur impedimenta, si qua norint, parocho aut loci Ordinario, ante matrimonii celebrationem, revelare » [14]. Haec obligatio habetur, tum ex jure naturali ac divino, tum ex lege positiva Ecclesiae.

30. RESOLUTIONES. — 1.ª Hac lege revelandi tenentur omnes et singuli fideles; ergo et ille, qui solus impedimentum novit, licet ipsum juridice probare non possit: imo tenentur et ipsi contrahentes

2.ª Non tenetur impedimentum revelare, qui id facere nequit sine gravi detrimento suo, vel sine sui infamatione, aut gravi scandalo. Ratio est quia obligatio est ex virtute caritatis et ex lege Ecclesiae: por-

11) Hoc minus probant recentes Canonistae: at certe non excederet veniale. S. LIGORIUS **Num. 992;** LEHMK. **673;** GEN. **449.**

12) CODEX **Can. 1023,** coll. **94, 1032.** Cf. CERATO **Num. 14;** CHEL. **25.**

13) CODEX **Can. 1028.** — CERATO **Num. 19.**

14) CODEX **Can. 1027.**

ro nec illa, nec ista, obligat sub gravi vel gravissimo incommodo extrinseco.

3.a Ab hac obligatione non excusat praevisio tristitiae aut damnorum ex parte volentium contrahere: hoc enim incommodum intrinsecum est legi, et insuper non praevalet damno spirituali, quod ipsis ex matrimonio, praesertim invalido, obveniret. Excipiendus esse videtur casus, quo ex notitia impedimenti infamia partibus oriatur [15]: quidam excusant et eum, qui noverit revelationem esse prorsus inutilem.

4.o Qui impedimentum novit secreto sacramentali, etsi parochus sit nupturientium, in nullo casu potest impedimentum revelare.

31. QUAESTIONES. — **Qu. un.** Utrum impedimentum revelare debeat, qui illud novit sub secreto?

Resp. Affirmative; si illud novit sub secreto naturali, aut mere promisso; imo, etsi sub secreto pure commisso. Ratio est, quia obligatio revelandi est ad bonum commune, ac ideo secretarius non potuit sese obligare ad non revelandum legitimae auctoritati impedimentum: quod valet, etiamsi quis se non revelaturum juraverit [15]. At praeter secretum sacramentale excipiendum est secretum professionale, seu alicui personae commissum ratione petendi consilii, ex. gr., parocho, medico, advocato [16]; id enim postulat bonum commune. Secretarius tamen tenetur, saltem ex caritate, ipsos sponsos monere de impedimento.

CAPUT III.

DE IMPEDIMENTIS PROHIBENTIBUS MATRIMONIUM

32. Cum matrimonium christianorum simul sit contractus et sacramentum; **a**) quaedam causae ipsum illicitum reddunt ut contractum; **b**) quaedam ut sacramentum [1].

Neutris accensemus tempus feriatum, quod currit a prima Dominica Adventus ad diem Nativitatis Domini inclusive, et a feria quarta Cinerum ad Dominicam Paschatis inclusive. Hoc tempore, non proprie matrimonium prohibetur, sed Missa votiva pro sponsis et nuptiarum benedictio : quae tamen justa ex causa ab Ordinario loci permitti possunt[2]; monitis sponsis ut a nimia pompa abstineant. Impedimenta sensu canonico impedientia apud nos duo tantum sunt: **Votum** et **mixta religio.**

ART. I. — De causis prohibentibus contractum matrimonii

33. Hae causae tres vel quatuor sunt: Prohibitio determinati matrimonii data a legitimo Superiore; promissio matrimonii facta alii personae; votum, sive ipsi matrimonio obstans, sive usui ejusdem; et alicubi cognatio legalis.

15) Ex **Can. 1031 par. 1 n. 1.**, parochus interrogare testes non deberet.

16) S. LIGORIUS **Num. 994; BALL. 905; GEN. 435;** NOLDIN **144,3;** FERR. **949.**

17) GURY **Num. 554,** cum Carriere et aliis, apud PALM. ad BALL. **loc. cit.**

1) De impedimentis: FERRAZZA **Gli impedimenti matrimoniali secondo il Codice** (Subiaco 1918); Anon. **Gli impedimenti del Matrimonio secondo il Codice di Diritto Canonico** (Torino 1918).

8) Circa ritum, S. C. R. 14 junii a. 1918, apud **Monit. eccles.** XXX. pag. 235.

1.ª **Prohibitio** determinati matrimonii. **a**) In primis « Ordinarii locorum omnibus in suo territorio actu commorantibus et suis subditis etiam extra fines sui territorii vetare possunt matrimonium in casu particulari, sed ad tempus tantum, justa de causa, eaque perdurante » [3]. — **b**) Insuper ipse parochus quandoque ex causa gravi potest ac debet matrimonii celebrationem differre; puta, quia praemissae non fuerunt publicationes; quia prudens adhuc dubium habetur de exsistentia alicujus impedimenti dirimentis; quia sponsi nolunt vel nequeunt mox actum civilem perficere, praesertim quia femina vidua pensionem amitteret [4], etc. In hisce casibus parochus ordinarie consulet Episcopum. — **c**) Speciatim vero « parochus graviter filiosfamilias minores hortetur ne nuptias ineant insciis aut rationabiliter invitis parentibus; quod si abnuerint, eorum matrimonio ne assistat, nisi consulto prius Ordinario » [5]. Haec cum debita proportione applicentur et filiis majoribus. Minoribus ex lege civili denegatur actus civilis, nisi consensus accedat parentum, aut saltem patris.

2.ª **Promissio matrimonii** alteri jam facta ab alterutro nupturientium, qua iste adhuc teneatur ex justitia in foro interno. Codex enim promissario, non jus negat, sed actionem tantum. Hinc res non spectat ad parochum, sed ad confessarium promittentis infidelis: parochus autem parti a promissis recedenti negare nequit novi matrimonii celebrationem [6]: moneat, hortetur; at non neget.

3.ª **Votum simplex,** et quidem quintuplex: **a**) Virginitatis; **b**) castitatis perfectae; **c**) non nubendi; **d**) suscipiendi Ordines sacros; **e**) amplectendi statum religiosum [7].

Hi omnes, si durante obligatione voti matrimonium contrahant, valide quidem contrahunt, at simul peccant mortaliter: quidam quia votum violant directe, quidam quia voti impletionem sibi impediunt. — **a**) Qui vovit virginitatem, per se votum non frangit contrahendo matrimonium; sed graviter peccat, eo quod regulariter sibi non liceat virginitatem servare: ergo, si usum conjugii petat, peccat graviter; at admissa vel semel sui corporis violatione, etiam ad petitionem alterius, non amplius peccat; nec ejus votum reviviscit, si forte conjux moriatur. — **b**) Qui vovit castitatem perfectam, numquam potest petere usum conjugii; ac, si conjux moriatur, prohibetur cum alio contrahere. — **c**) Qui vovit non nubere, hic matrimonium contrahendo votum frangit irreparabiliter; ideoque deinceps potest vivere matrimonialiter; at, si conjux moriatur, votum reviviscit. — **d**) Qui vovit Ordines sacros suscipere, hic inito matrimonio tenetur a conjuge consensum petere suscipiendi Ordines, positis de jure ponendis: si hic denegetur, potest petere et reddere. — **e**) Qui vovit amplecti statum religiosum, prima matrimonii consummatione graviter peccat; at dein licite reddit ac petit, quousque conjux aut moriatur aut ei religionis ingressum permittat.

Ex his votis, duo tantum vota privata sunt Sedi Apostolicae re-

3) CODEX **Can. 1039.**

4) Amissionem pensionis non esse causam sufficientem ad celebrandum Matrimonium absque formalitate actus civilis, declaravit S. C. **De Sacram.** die 2 julii a. 1917.

5) CODEX **Can. 1034.** — Cf. et **Cod. civ. Art. 63-67, 108, 109, 124.**

6) Comm. Pontif. ad Can. Cod. interpr. diebus 2-3 junii a. 1918.

7) CODEX **Can. 1058 par. 1.** — Cf. S.LIG. **Num. 986, sequ.;** BALL. **Num. 875-880;** TANQU. **1018-1024;** TUMM. **762-768.**

servata: votum perfectae castitatis, et votum ingrediendi religionem; dummodo castitas vota sit in perpetuum et alterum votum respiciat religionem votorum solemnium: insuper necesse est quod vota emissa fuerint absolute et post completum decimum octavum aetatis annum [8].

Qui post votum contrahere velit matrimonium, dispensationem (per confessarium) impetrare debet a sacra Poenitentiaria, si votum erat reservatum; secus ab Ordinario.

4.a **Cognatio legalis,** ex adoptione orta, illicitum reddit matrimonium in iis regionibus, in quibus lege civili nuptias reddit illicitas. Apud nos eas reddit etiam invalidas.

ART. II. — DE CAUSIS PROHIBENTIBUS SACRAMENTUM MATRIMONII

34. Hae causae tres sunt: Status peccati; status excommunicationis; mixta duorum contrahentium religio.

1.a **Status peccati.** Cum matrimonium inter baptizatos sit sacramentum, et quidem vivorum, ideo contrahentes debent esse in statu gratiae, quia ipsum suscipiunt. Hic status gratiae ab exsistentibus in peccato mortali recuperandus est per confessionem sacramentalem aut per contritionem perfectam. Verum quoad parochum, qui est ejusdem sacramenti quasi-minister, applicanda sunt ex parte quae diximus de sacramentis denegandis. Scilicet, si indignitas contrahentium, vel alterutrius, occulta sit, parochus debet suam praesentiam exhibere. Si vero ea sit publica, obligatio denegandi suam cooperationem minor est, quam in ceteris sacramentis; eo quod sacramentum hoc ipse non confert, at peccato aliorum materialiter cooperatur. Imo cujuscumque peccati expers est, si causa cooperandi habeatur vere gravis; de qua, si fieri possit, consulat Ordinarium [9].

« Catholici qui sacramentum Confirmationis nondum receperunt, illud, antequam ad matrimonium admittantur, recipiant, si id possint sine gravi incommodo » [10]. Quibus verbis patet hoc sacramentum non absolute requiri.

2.a **Excommunicatio.** Qui enim censura irretitus sacramentum ministret aut suscipiat, graviter peccat [11]. Relate ad parochum, si contrahentes (aut alteruter) sint censura innodati occulte, parochus privatim eos moneat: si frustra, procedat ad celebrationem matrimonii; quod si inutilem monitionem futuram praevideat, eam quoque omittat. Si sint publici peccatores aut censura innodati notorie, procuret ut debite cum Ecclesia reconcilientur: at, si reconciliari recusent et ex negata celebratione gravia mala imminere videantur, parochus Ordinarium consulat, qui, habita ratione circumstantiarum omnibusque perpensis quae a theologis et a S. Alphonso traduntur, ea declarabit, quae in Domino expedire judicaverit [12]; scilicet, tolerandam esse in eo casu parochi praesentiam; exclusa sem-

8) CODEX **Can. 1309.**

9) CODEX **Can. 1066.**

10) CODEX **Can. 1021 par. 2.**

11) CODEX **Can. 2260 par. 1.** — At qui contrahat cum excommunicato tolerato, peccat tantum peccato cooperationis materialis, a quo ipsum eximeret incommodum grave. — Cf. BALL. IV. **De sacram. in gen. Num. 60.**

12) S. Poen. diebus 15 jul. a. 1856, 10 dec. a. 1860; ex S. LIG. **IV. 54.**

per Missae celebratione et benedictione, nisi ex hac omissione gravissima mala timeantur [13]. Proinde eamdem praxim parochus ipse sequetur, si forte impossibile sit Episcopum consulere.

Haec applicanda sunt matrimoniis cum iis, qui notorie aut fidem catholicam abjecerunt, etsi ad sectam acatholicam non transierunt, aut societatibus ab Ecclesia damnatis adscripti sunt [14].

Per interdictum habens rationem censurae non prohibentur matrimonia: tamen non licet benedictio nuptiarum [15].

3.a **Mixta religio;** qua, nempe, contrahentes baptizati, unus catholicus sit, alter sectae haereticae seu schismaticae adscriptus. Ecclesia semper hujusmodi matrimonia detestata est; quippe quae et important communicationem in divinis, et parti catholicae ac proli periculum afferunt perversionis ac indifferentismi [16]. Hinc pars catholica in tali matrimonio contrahendo per se mortaliter peccat; nisi legitimam prius impetraverit dispensationem [17]: insuper per se peccat etiam parochus adsistens, ratione cooperationis ad peccatum contrahentis et ad ejusdem funesta consectaria. — Quod si adsit perversionis periculum, conjugium ipsa lege divina vetatur [18].

Hinc patet quaenam sint parochi officia: **a**) Ipse, tum publice agens, tum private, haec matrimonia insectari debet, ac ab iisdem juvenes, et praesertim puellas catholicas, absterrere. — **b**) Si matrimonium aliquod mixtum impedire non valeat, Episcopum consulat, a quo et facultates habebit et necessarias instructiones de consuetis cautionibus [19]. — **c**) His adhaerens, antequam matrimonio adsistat, contrahentibus intimare debet obligationem contrahentis acatholici vel schismatici permittendi amplissimam libertatem conjugi catholico; obligationem utriusque educandi prolem in fide catholica; et prohibitionem ne pro matrimonio iterum firmando adeant ministrum acatholicum, quatenus minister est religiosus: imo parti catholicae intimare debet excommunicationem Ordinario reservatam, si coram ministro acatholico matrimonium ineat [20].

CAPUT IV.

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS MATRIMONIUM

35. **Impedimenta irritantia** vel **dirimentia** matrimonium intelliguntur causae illae, quae directe ipsum contractum afficiunt, illumque invalidum reddunt ob defectum alicujus conditionis ad ejus validitatem requisitae.

Hujusmodi impedimenta, spectata eorum origine, alia sunt **juris divini,** sive **naturalis,** sive **positivi;** et haec ligant quoscumque,

13) S. Off. die 21 febr. a. 1883, apud LEHMK. **Num. 714 Nota 1.**

14) CODEX **Can. 1065.** — Cf. GENN. **Cons. mor. XX., Quest. mor. 254.**

15) CODEX **Can. 2271 n. 2.** — Cf. BALL. **De sacram. in gen. Num. 59.**

16) LEO XIII Encycl. **Arcanum; CODEX Can. 1060-1064.**

17) Extra casum **urgentis mortis periculi**, dispensatio regulariter impetranda est a R. Pontifice. CODEX **1043:** cf. et **sequ.**

18) CODEX **Can. 1060.**

19) De his exigendis plura RAIA pag. 76, sequ.

20) CODEX **Can. 1063, 2319 par. 1.** — Cf. opusculum nostrum **Censurae sententiae latae Num. 99** (Ed quinta); CAPPELLO **De censuris juxta Codicem. Num. 125** (Aug. Taur. 1919).

etiam infideles: alia sunt **juris ecclesiastici;** et haec ligant omnes subditos Ecclesiae [1].

Jure novissimo impedimenta dirimentia sunt tria ac decem, hoc ordine digesta: Aetas, impotentia, vinculum, cultus disparitas, Ordo sacer, votum solemne, raptus, crimen, consanguinitas, affinitas, publica honestas, cognatio spiritualis, cognatio legalis [2].

De hisce impedimentis certa sunt sequentia. — **a**) Ea irritant matrimonium, etsi inculpabiliter ignorentur. — **b**) Eadem efficaciam habent irritandi matrimonium etiam in casu, quo irritatio gravissimum secum ferat incommodum: hinc ne in eo quidem casu licebit matrimonium contrahere. Hoc non impedit quominus impedimenta quaedam juris ecclesiastici in ejusmodi circumstantiis cessent. — **c**) Impedimenta putatitia per se non irritant matrimonium: at qui cum hac falsa opinione contrahit, forte contrahet invalide per accidens, propter defectum verae intentionis.

36. QUAESTIONES. — **Qu. 1.ª** Quid parocho agendum in dubio de exsistentia alicujus impedimenti?

Resp. 1.º — **a**) Si dubium sit juris et versetur circa impedimentum juris naturalis aut divini matrimonio adsistere non debet: validitas enim matrimonii contrahendi est finis consequendus absolute, tum ratione sacramenti, tum ratione contractus. Porro, si impedimentum objective exsistat, matrimonium invalidum est; hoc autem periculum caveri non potest, nisi ab eo matrimonio abstinendo. Ita, cum doctores disputent utrum consanguinitas in primo gradu lineae collateralis matrimonium dirimat ex jure divino, numquam fratri licebit ducere sororem. — **b**) Idem docent theologi in dubio facti circa impedimentum juris naturalis; saltem si impedimentum inhabilem quempiam reddat relate ad paucas personas aut non perpetuo; ex gr., si dubitetur num Titius ac Titia fratres sint, num Sempronii uxor sit defuncta [3]. Nunc pro dubio solvendo datae sunt normae determinatae et practicae ex Jure novissimo.

2.º Si agatur de dubio juris circa impedimentum juris ecclesiastici, matrimonium inire licet; nam « leges, etiam irritantes et inhabilitantes, in dubio juris non urgent » [4].

3.º Si agatur de dubio facti; **a**) « Parochus rem accuratius investiget, interrogando sub juramento duos saltem testes fide dignos; dummodo ne agatur de impedimento ex cujus notitia infamia partibus oriatur, et, si necesse fuerit, ipsas partes. — **b**) Publicationes peragat vel perficiat, si dubium ortum sit ante inceptas vel perfectas publicationes. — **c**) Matrimonio ne assistat, inconsulto Ordinario, si dubium adhuc superesse prudenter judicaverit. — **d**) Detecto impedimento certo, si impedimentum sit occultum, parochus publicationes peragat vel absolvat, et rem deferat, reticens nomina, ad loci Ordinarium vel ad sacram Poenitentiariam. — **e**) Si impedimentum sit publicum et detegatur ante inceptas publicationes, parochus ulte-

1) Rationes, propter quas Ecclesia impedimentis juris naturalis adjecit et sua, dant S. THOMAS **Suppl. Qu. 53, a. 3;** LEO XIII Enc. **Arcanum;** TANQU. **Num. 1089;** MARC **2019;** GEN. **479 Nota.**

2) CODEX **Can. 1067-1080.**

3) GURY **Num. 601** (Ed. 15); GEN. **469;** TANQU. **1050;** PALM. apud BALL. **935;** OJETTI **Synopsis** ad v. **Impedimenta;** LEHMK. **729.**

4) CODEX **Can. 15.** — Cf. NOLDIN **61;** FERR. **994;** GEN. **469;** CHELODI **36.**

rius ne procedat, donec impedimentum removeatur, etsi dispensationem pro foro conscientiae tantum obtentam norit; si detegatur post primam aut secundam publicationem, parochus publicationes perficiat et rem ad Ordinarium deferat. — f) Demum si nullum detectum fuerit impedimentum, nec dubium nec certum, parochus expletis publicationibus, ad matrimonii celebrationem partes admittat » 5. Praescriptiones hae positivae satis clarae sunt. In dubio autem facti circa impedimenta juris ecclesiastici potest Ordinarius dispensare; dummodo agatur de impedimentis in quibus Romanus Pontifex dispensare solet, ac justa et rationabilis causa habeatur 6: imo in casu periculi mortis et in casibus urgentioribus dispensare poterit et parochus, si adiri non possit Ordinarius.

Qu. 2.a Quid agendum sit parocho, qui ipsa die matrimonii contrahendi ex confessione unius sponsi (vel etiam extra) reperiat intercedere impedimentum occultum?

Resp. 1.° Si est impedimentum, a quo Ecclesia non potest aut non solet dispensare, et id novit ex confessione, imponere debet poenitenti, ut a matrimonio sub quocumque praetextu abstineat; nec renuenti potest absolutionem concedere: ceterum extra sacramentalem confessionem, ut parochus, nihil novit. Idem agendum cuivis confessario. Si parochus id novit extra confessionem, matrimonio adsistere omnino non debet.

2.° Si est impedimentum juris mere ecclesiastici, nec matrimonium sine probabili gravis mali periculo differri possit donec adeatur Ordinarius, parochus et sacerdos ad matrimonium delegatus concedere possunt dispensationem; imo et confessarius in actu sacramentalis confessionis pro foro interno sacramentali. At, praeter sacrum presbyteratus Ordinem, excipitur affinitas in linea recta, consummato matrimonio: casus esset de Titio, qui, defuncta sua uxore Titia, ducere velit Cajam, quae nunc deprehenditur esse Titiae mater vel ex alio viro filia 7. — Eadem facultas conceditur, si impedimentum post celebratum matrimonium detegatur, et idem periculum sit in mora, nec tempus suppetat recurrendi ad Sanctam Sedem vel ad Ordinarium.

Qu. 3.a Utrum impedimenta juris ecclesiastici ligent baptizatos ab Ecclesia catholica separatos, etsi non sint apostatae?

Resp. Id pendet unice a voluntate Ecclesiae. Porro Jure novissimo Ecclesia eos eximit tantum a forma matrimonii et ab impedimento disparitatis cultus: ergo ceteris tenentur 8. — De singulis.

ART. I. — DE ÆTATE

37. PRINCIPIUM. « Vir ante decimum sextum aetatis annum completum, mulier ante decimum quartum item completum, matrimonium validum inire non possunt » 9.

38. RESOLUTIONES. — 1.a Matrimonium eorum, qui, cujuscumque sint aetatis, non satis intelligere possunt officia conjugalia,

5) CODEX **Can. 1031.** — Cf. RAIA pag. 29 sequ.; CERATO **Num. 22.**

6) CODEX **Can. 15, 84 par. 1.** — Cf. et **Can. 1076 par. 3.**

7) CODEX **Can. 1043-1045.** — Cf. RAIA pag. 50; et quae dicemus **Num. 92,93.**

8) CODEX **Can. 1099 par. 2, 1070 par. 1.** — Cf. TANQU. **1046, sequ.**; CHELODI **Num. 37.**

9) CODEX **Can. 1067.** Aliter **Cod. civ. art. 55.** — Nec juvat quod malitia suppleat aetatem.

invalidum est jure naturali. Ejusmodi sunt amentes perpetuo; item dementes, fatui, stupidi et omnes qui destituantur actuali usu rationis ad contrahenda onera matrimonialia necessario et sufficiente [10].

2.ª Impedimentum aetatis est ex jure positivo: hinc super eo dispensare potest Romanus Pontifex cum iis, qui inhabiles non sint jure naturali; insuper validum esse potest matrimonium infra eam aetatem inter non baptizatos.

3.ª Curent animarum pastores a matrimonio contrahendo avertere juvenes ante eam aetatem, qua secundum regionis receptos mores matrimonium iniri solet; non enim vacaret periculis.

4.ª Quoniam legislatio italica et generatim legislationes hodiernae ab actu civili repellunt, tum virum ante expletum annum decimum octavum et feminam ante expletum decimum quintum, tum filios minores nisi accedat consensus parentum vel quasi-parentum, ideo parochus, tum illos, tum istos, ad matrimonii celebrationem non admittat: quod si insistant et urgeant, ipse consulat Ordinarium.

ART. II. — De impotentia

30. **Impotentia,** prout est impedimentum canonicum, est « incapacitas, inter virum et feminam exsistens, coeundi perfecte »; ita, scilicet, ut fiant una caro, adeo ut vir semen effundere possit in vaginam mulieris: ea esse potest, tum naturalis ex ipsa organi constitutione, tum accidentalis ex morbo, ex vulnere, ex operatione chirurgica, etc. Incapacitas vero generandi in iis, qui-perfecte coire possunt, dicitur sterilitas: haec validitati matrimonii non obstat.

Impotentia ratione sui, est absoluta, si habeatur relate ad quascumque personas; est relativa, si habeatur relate ad personam determinatam propter defectum proportionis inter utriusque organa sexualia.

Ratione relationis ad matrimonium, alia antecedens est, quae ipsum praecedit; alia subsequens, quae postea inducta fuit. — Ratione durationis, alia est perpetua, quae aut nullatenus tolli potest, aut nonnisi mediis illicitis vel nimis periculosis; alia est temporanea, quae aut ex se aut mediis ordinariis et licitis cessare potest.

40. PRINCIPIUM. « Impotentia antecedens et perpetua, sive ex parte viri sive ex parte mulieris, sive alteri cognita sive non, sive absoluta sive relativa, matrimonium ipso naturae jure dirimit » [11].

41. QUAESTIONES. — **Qu. 1.ª** Quaenam personae dicendae sunt impotentes?

Resp. 1.º Inter viros sunt impotentes absolute: **a**) Qui careant utroque testiculo, vel quorum testiculi propter contusionem semen effundere non valeant; **b**) quorum penis erigi non valeat (dicebantur frigidi); c) qui nimis calidi sunt, adeo ut semper effundant ante penetrationem vasis feminei; **d**) qui vasectomiam subierint.

2.º Inter feminas sunt impotentes absolute: **a**) Quae careant vagina aut vulva; **b**) probabilius etiam quae vaginam aut vulvam nimis arctam aut occlusam habeant.

10) Cf. casum apud **Monit. eccles.** Vol. XXIII. pag. 20.

11) CODEX **Can. 1068 par. 1.** — Jure civili impotentia manifesta ac perpetua, matrimonio anterior, proponi potest ab altero njuge ceu causa nullitatis. **Cod. civ. Art. 107.**

3.° Laborant vero impotentia relativa vir ille et illa femina, inter quos possibilis copula non sit propter improportionem inter penem viri et vaginam feminae: at vel certa vel certe probabilis est opinio, quod impotentia non exsistit, quando vir ad os vaginae seminare potest, adeo ut semen in vaginam et uterum attrahi possit [12]. Eadem laborant et hi, quorum aversio naturalis impediat, ne vir erga feminam excitetur: at res nimis implexa, ideoque impotentia dubia.

Qu. 2.a Utrum impotens sit ea femina, quae caret utero et ovariis, vel cui uterus, vel ovaria, vel ille et ista excisa sunt?

Resp. Res inter ipsos doctores controversa quammaxime, ac proinde ex argumentis intrinsecis obscurissima [13]. Quoad argumenta extrinseca, praeter auctoritatem quamplurium Theologorum et Canonistarum, pro sententia negativa stant plures S. Sedis decisiones; e quibus, ne una quidem habetur hisce matrimoniis, sive contractis, sive contrahendis contraria, quaedam iisdem practice faventes, etiam pro casu, quo de perfecta excisione certo constet. Satis sit unam referre: « Matrimonium non est impediendum, pro casu quo certo, attestante medico, uterus et duo ovaria totaliter ablata fuerint » [14]. Hinc impotentia dubia, et proinde applicanda est solutio, quam damus ad Quaestionem quartam. — Insuper:

a) Confessarius prohibere non potest quominus in hisce casibus matrimonium contrahatur; multo minus usum conjugii prohibere potest, si haec operatio post ipsum initum fiat. — **b**) Femina, quae operationem subierit, sponsum de ea praemonere debet; saltem quia matrimonium erit infecundum. — **c**) Operatio illa tunc tantum licita erit, cum necessaria est ad vitam servandam; tum ex ratione modo indicata, tum quia est vera mutilatio. — **d**) Eadem operatio, etiam partialis, prorsus illicita erit, si fiat ad procurandam feminae sterilitatem.

Qu. 3.a Quanta scientia in sacerdotibus necessaria sit de conceptu physiologico impotentiae femineae?

Resp. Praeter notionem genericam, non alia quam qua sciant se nihil scire. Ratio est, quia casus de hac materia difficiliores sunt, et confessariis rarissime et fere numquam proponuntur: puellae enim ab interrogandis de hac materia confessariis quammaxime abhorrent, et jure. Itaque confessarius, si puella nubenda ei dicat sibi impossibilem futuram conjunctionem maritalem cum viro, ipsi imponere debet ut a matrimonio abstineat: si dicat se dubitare, eidem imponat ut consulat medicum vel obstetricem, aut matrem suam vel feminam prudentem; et pro responso accepto matrimonium contrahat, vel ab eo abstineat. In casu exceptionali, quo ea neminem consulere possit praeter confessarium, hic rem ab ea accipiat summatim, eamdem summatim medico referat, ab eo accepturus et relaturus responsum per simplex monosyllabum « sì », aut « no ».

Idem cenemus dicendum circa alia phaenomena muliebria, praesertim si quando anomala sint.

12) Cf. CAPELLMAN **Medic. past.** pag. 160; BALL. **Num. 1269, sequ.**, et ad Gury **667, 88.** — Alii affirmant possibilem esse quidem generationem **per accidens;** at non copulam; ideoque adhuc haberi impotentiam. — Cf. NOLDIN **Num. 83 Nota 1.**

13) Auctores pro utraque sententia et rationes intrinsecas affert FERRAZZA **Op. cit.** pag. 62.

14) S. C. **De sacram.** die 2 apr. anno 1909. — Plura ZANIN. Vol. V. **Num. 2686 IV.**; TANQU. **Supplem. de matrim. Num. 6.** — Practice rem solvit **Can. 1068 par. 2.**

Qu. 4.ª Quid agendum, si impotentia dubia sit?

Resp. Curandum in primis, ut dubium solvatur. Si hoc solvi non potest, et agitur de matrimonio contrahendo, certe pars forte impotens aliam monere debet, ne ei gravissimam faciat injuriam. La praemonita et in matrimonium consentiente, hoc non est absolute prohibendum, eo quod in dubio praevalet jus, quod quisque habet ad matrimonium. Jus novissimum expresse decernit: « Si impedimentum impotentiae dubium sit, sive dubio juris, sive dubio facti, matrimonium non est impediendum » [15]. Ceterum ipse contractus matrimonialis conditionatus est, et sacramenti validitas dubia: haec autem permitti potest, eo quod causa habetur proportionate gravis [16]

Contracto matrimonio, quando de impotentia ex impossibilitate consummandi constat, conjuges habeantur tamquam invalide conjuncti: at parochus vel confessarius rem ad Episcopum deferat, ut ejus judicio definiatur. — Ubi impotentia dubia consequens est, experimentum licet, usquedum certi fiant copulam nullo modo perfici posse: ex tunc manent quidem legitime conjuncti, at vivere debent caste.

Qu. 5.ª Utrum femina, congressui maritali inepta, contracto jam matrimonio teneatur se aptam reddere?

Resp. 1.º Si ineptitudo est vera impotentia antecedens et certa, neque auferibilis nisi per operationem afferentem periculum mortis, negative: in eo casu tenetur a putatitio marito recedere, cum matrimonium fuerit invalidum [17]. Si auferibilis sit sine periculo mortis, aut gravis morbi, teneri videretur, ne compars suo jure fraudetur [18].

2.º Si ea ineptitudo est impotentia antecedens dubia aut etiam consequens certa, et potius ex parte viri sit quam ex parte feminae ipsius, haec teneri poterit ex caritate, non ex justitia. Si vero ea sit ex parte feminae, haec se aptam reddere tenebitur ex justitia; dummodo id fieri possit mediis licitis nec afferentibus incommoda extraordinarie gravia. Ita, si absque caesione possibilis et sufficiens sit aliqua vaginae reseratio aut dilatatio, haec autem vel ab ipsa femina fieri possit, vel ab alia aut a viro absque ipsius gravi verecundia, ad hoc medium adhibendum tenetur.

Utrum vero teneatur, si necessaria sit incisio per manum chirurgi, tres apud S. Alphonsum habentur sententiae, quarum tertia probabilior docet eam teneri etiam cum gravi molestia et dolore, excluso periculo mortis aut gravis morbi; quin ex hoc cesset esse probabilis ea, quae docet eam non teneri, quoties id ei gravem inferret verecundiam, ex qua ne ad mortem quidem vitandam teneretur chirurgi manum subire [19]. Caveat ergo confessarius ab obligatione non prorsus certa imponenda.

Qu. 6.ª Quid agat confessarius, si post contractum matrimonium comperiat conjuges, aut ex eis alterutrum, laborare impotentia?

Resp. 1.º Si sint in mala fide, et impotentia certa sit et antecedens perpetua, eis imponere debet separationem. Quia vero difficile est pro-

15) CODEX **Can. 1068 par. 2.** — Idem CODEX **Can. 15.**

16) S. LIG. **Num. 1102.** — **Cf.** et BUCC. **Comm. De sexto praec. 153.**

17) S. LIG. **Num. 1096.** — Si separatio fieri nequeat sine scandalo, convivere possunt, dummodo absit periculum incontinentiae.

18) Hodie forte facilius propter progressus artis chirurgicae. QUEV. **Num. 1405;** NOLDIN **83,2.**

19) S. LIG. **Num. 1099.** — Cf. BALL. **1288-1299**; ZANIN. **2686 II.**

bare eam impotentiam esse antecedntem et perpetuam, suggerat petendam esse separationem judicialem, vel potius dispensationem super matrimonio rato et non consummato. In casu impotentiae consequentis, imponere ei debet, ut convivant caste: minime vero prohibere potest actus illos, qui per se ad pollutionem producendam non tendunt; imo nec tactus, oscula, amplexus [20].

2.° Si iidem sint in bona fide, et impotentia certa, antecedens et perpetua, per se essent per declarationem judicialem separandi. Verum saepe expedit eos in bona fide relinquere, ad vitanda peccata formalia: separatio enim, regulariter judicio Episcopi facienda, personis hujusmodi durissima esse solet, ac insuper, praeter dicteria et risus, frequenter gravia scandala creat. Confessarius itaque Episcopum consulat; interim cum poenitente dissimulet, vel ab eo exigat promissionem standi mandatis Episcopi.

3.° Multo magis confessarius dissimulare potest, quando agatur de impotentia subsequente, et ex monitione nihil speret, multum timeat. Etiam in hoc casu opportune consulet Episcopum [21].

ART. III. — De vinculo

42. PRINCIPIA. **I.** « Invalide matrimonium attentat qui vinculo tenetur prioris matrimonii, quamquam non consummati, salvo privilegio fidei » [22]. Ratio est quia « essentiales matrimonii proprietates sunt unitas ac indissolubilitas; quae in matrimonio christiano peculiarem obtinent firmitatem ratione sacramenti ».

II. Impedimentum vinculi numquam cessare potest ex parte unitatis matrimonii: ex parte indissolubilitatis cessat, tum quando de prioris matrimonii nullitate aut solutione legitime et certo constiterit, tum per privilegium fidei.

43. EXPOSITIO PRINC. II. — Circa primum matrimonium duplex haberi potest casus. — **a**) Primus, quod illud in se fuerit invalidum, sive propter impedimentum dirimens, sive propter defectum consensus in alterutra parte, sive propter omissam formam canonicam. — **b**) Alter casus esset, quod matrimonium illud in se validum deinde fuerit solutum; et hoc una e quatuor causis sequentibus: Si matrimonium fuit ratum, dissolvi potuit ex dispensatione Summi Pontificis [23]; ex emissa ab alterutra parte professione religiosa solemni [24]: si fuit etiam consummatum, dissolutum ex se est ex morte alterutrius partis; et insuper, si contractum fuerat ab infidelibus, ex eo quod, una parte ad fidem conversa, alia converti noluerit nec cum illa cohabitare absque contumelia Creatoris: in hoc casu matrimonium solutum fuit in favorem fidei et proinde pro parte conversa tantum.

Porro « matrimonium gaudet privilegio juris; quare in dubio standum est pro valore matrimonii, donec contrarium probetur » [25].

20) Cf. BUCCERONI **Comm. cit. Num. 153, 2.**
21) Cf. ALBERTI **Theol. pastor. Pars alt. Num. 85 II.**
22) CODEX **Can. 1069.** — Cohaeret **Cod. civ. Art. 56.**
23) CODEX **Can. 1119.** — Cf. BENEDICTUM XIV **Quaest. canon. XXIV.**
24) CONC. TRIDENT. **Sess. XXIV. De Matrim. Can. 6;** CODEX **Can. cit.**
25) CODEX **Can. 1014.**

44. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.ª Hoc impedimentum est juris naturalis ac divini: repugnat enim utrique fini matrimonii, et attentatum novum matrimonium laedit jus prioris conjugis, cui ne ipse quidem renuntiare potest.

2.ª Manente vinculo primi conjugii, Ecclesia ab hoc impedimento dispensare non potest: at quandoque solvere potest ipsum vinculum.

3.ª Hoc impedimentum tenet etiam infideles, salvo tamen privilegio fidei seu Paulino.

45. **Ex Princ. II.** — 1.ª Qui, falso existimans praecedens matrimonium solutum esse, alias nuptias ineat, has init invalide; quod si conjux prior compareat, ad illum redire tenetur.

3.ª Si quis post contractas secundas nuptias audiat priorem conjugem eo tempore vixisse, nunc autem obiisse, non potest novo conjugi convivere, antequam ejus matrimonium novo legitimo consensu convalidetur.

3.ª Qui, novis nuptiis contractis, comperiat se praecedenti matrimonio adhuc ligari, tenetur ab usu novi conjugii sub quocumque metu abstinere: hic nec petere potest, nec reddere; est enim usus ille res intrinsece mala .

46. QUAESTIONES. — **Circa Princ. II. — Qu. 1.ª** Quid requiratur, ut matrimonium contrahi possit ex declaratione nullitatis prioris matrimonii?

Resp. Requiritur sententia, quandoque unica, quandoque duplex, data judicialiter ab Ordinario cum interventu defensoris vinculi matrimonialis, qua authentice declaretur matrimonium fuisse ex uno e tribus capitibus invalidum [26]. Quod si aut conjux sui juris tenax aut defensor vinculi interponat ad Sanctam Sedem appellationem, hujus sententia omnem solvet quaestionem [27].

Qu. 2.ª Quandonam licebit ad novas nuptias transire propter praecedentis matrimonii solutionem?

Resp. Tunc tantum licebit, cum de ea solutione constet legitime et certe. — **a**) Si matrimonium illud, ratum et non consummatum, solutum esse dicatur ex dispensatione Sedis Apostolicae vel ex solemni professione, de utroque eventu proferri debet documentum authenticum, et de inconsummatione matrimonii certa demonstratio. — **b**) Si solutum esse dicatur morte conjugis prioris, de hoc facto procurari debet certitudo ex documentis authenticis, vel depositione testium oculatorum vel auricularium, addita etiam probatione ex conjecturis, indiciis, praesumptionibus, etc. [28]. Tamen parochus, si de ea morte constet omnino, potest novis nuptiis adsistere absque ulla sententia Ordinarii: quoties dubitat, Ordinarium debet consulere; qui, aut ipse rem solvet, aut ad Apostolicam Sedem deferet [29]. — **c**) Relate ad privilegium fidei seu Paulinum, si pars baptizata sub debitis conditionibus matrimonium contrahat cum fideli,

26) Congr. S. Off. diebus 5 junii a. 1889, 27 martii a. 1902, etc. Cf. RAIA pag. 88.

27) Plures occurrunt de hac re discussiones et sententiae apud **Acta Apostolicae Sedis.**

28) S. Off. die 13 maji a. 1868, apud **Monit. eccl.** XXII. 114. — Cf. BEVIL. **Num. 278-281;** CHELODI **78.**

29) S. Off. diebus 20 julii 1883, 6 maji 1891, etc., apud **Monit. eccl.** IV. P. I. 41, VII. P. II. 202, XXII. 114-117: S. C. **De sacram.** 12 martii et 16 dec. 1910, apud **Monit. eccl.** XXII. 110, XXIII. 5. — At cf. et CODEX **Can. 1097 par. 1 n. 1., 1960-1992.**

ac dein de validitate sui Baptismatis dubitet, hoc quidem iterandum est sub conditione, at matrimonium antea initum cum infideli certe solutum est per matrimonium certe validum cum fideli; licet et hoc ex dubio Baptismate dubium per se esset. « In re dubia privilegium fidei gaudet favore juris » [30].

ART. IV. — De cultus disparitate

47 **Cultus disparitas** heic intelligitur perfecta, seu « diversitas religionis, quae est inter baptizatum et non baptizatum ».

48. PRINCIPIUM. « Nullum est matrimonium contractum a persona non baptizata cum persona baptizata in Ecclesia catholica vel ad eamdem ex haeresi aut schismate conversa » [31].

49. RESOLUTIONES. — 1.a Matrimonium invalide contraheretur a persona baptizata catholica cum alia, de qua modo constet nullo modo fuisse baptizatam vel baptizatam fuisse invalide.

2.a Si post contractum matrimonium constet unum e contrahentibus non fuisse valide baptizatum, prius conferendus est Baptismus, dein matrimonium convalidandum; nec ante hanc convalidationem licite uterentur conjugio.

3.a Hoc impedimentum modo non afficit personas quae baptizatae fuerint in haeresi aut schismate, nisi ante matrimonium ad Ecclesiam catholicam conversae sint: e contra afficit personas in Ecclesia catholica baptizatas, quae dein ad haeresim vel schisma defecerint.

50. QUAESTIONES. — **Qu. 1.a** Quid agendum in dubio insolubili de collato valide Baptismo?

Resp. 1.o Si dubitetur ante matrimonium, Baptismus antea conferendus est **sub conditione;** dein matrimonium contrahendum. Si pars dubie baptizata Baptismum certum suscipere recuset, opportune quidem petenda dispensatio ad cautelam; at non necesario: Baptismus enim dubius relate ad matrimonium praesumitur collatus, et collatus valide [32]; quod si objective collatus valide non fuerit, Ecclesia pro matrimonio dispensationem supplere censetur.

2.o Si dubium oriatur post matrimonium, fieri quidem debet investigatio: at, si nihil inde eruatur, matrimonium habendum est validum [33]; licet pars dubie baptizata teneatur Baptismum **sub conditione** suscipere. Quod si deinceps Baptismus detegatur nullus fuisse, renovandus est consensus ad normam Canonis 1133 [34].

Qu. 2.a Utrum ab hoc impedimento detur dispensatio?

Resp. Affirmative cum sit impedimentum juris ecclesiastici; at non facile, cum sit gradus majoris. Romanus Pontifex dispensare non solet, nisi sub certis conditionibus: **a**) In primis absit contumelia Creatoris; seu, pars non baptizata promittat parti baptizatae plenam

30) CODEX **Can. 1127.** — Cf. RAIA pag. 205, seqq.
31) CODEX **Can. 1070 par. 1.** — Cf. S. THOMAM **Suppl. Qu. 59, art. 1.**
32) Cf. S. Off. 7 julii 1880, 18 sept. 1890. Plura habet GEN. **Num. 488.**
33) CODEX **Can. 1014:** « Matrimonium gaudet favore juris ».
34) CODEX **Can. 1070 par. 2.**

libertatem profitendi religionem catholicam et instituendi in ea omnem prolem. — **b**) Adsint causae vere graves; ex. gr., salus eorum, qui jam matrimonio civili juncti sint, aut ab eo contrahendo cohiberi non possint. — **c**) Saepe additur promissio facienda a parte baptizata curandi conversionem alterius [35]. — **d**) Minus difficile datur dispensatio in regionibus in quibus plures sunt infideles aut haeretici; in regionibus catholicis difficilius.

ART. V. — De ordine sacro

51. PRINCIPIUM. « Invalide matrimonium attentant clerici in sacris Ordinibus constituti » [36].

52. RESOLUTIONES. — 1.ª Ordo sacer nullum facit matrimonium subsequens per se. Proinde invalide contraheret etiam ille, qui in suscipiendo subdiaconatu expresse noluit votum castitatis emittere [37]; nec amplius requiri videtur quod sciat Ordini sacro adnexam esse obligationem servandi perpetuo castitatem.

2.ª Ordo sacer non dirimit matrimonium jam contractum; at ejus usum prohibet.

3.ª Romanus Pontifex ab hoc impedimento dispensare potest; cum sit juris ecclesiastici. Cum subdiaconis et diaconis, urgente mortis periculo, dispensare potest loci Ordinarius; imo, si hic adiri nequeat, tum parochus, tum sacerdos matrimonio adsistens, tum pro foro interno confessarius in actu sacramentalis confessionis.

4.ª Subdiaconus solemniter vota in Ordine religioso professus duplici ac diverso impedimento tenetur, saltem probabiliter.

ART. VI. — De voto solemni

53. PRINCIPIUM. « Invalide matrimonium attentant religiosi, qui vota solemnia professi sint, aut vota simplicia quibus ex speciali Sedis Apostolicae praescripto vis addita sit nuptias irritandi » [38].

54. RESOLUTIONES. — 1.ª Ad invalidandum matrimonium necesse et satis est, quod professio valida fuerit et solemnis; iis, nempe, dotibus munita quae ad eam requiruntur jure tum naturali tum canonico [39].

2.ª Romanus Pontifex ab impedimento voti solemnis dispensare potest; cum solemnitas voti sit ex jure ecclesiastico: at dispensare non solet, praeterquam cum exsistentibus in gravi periculo mortis [40]; est enim gradus majoris.

3.ª Votum simplex castitatis, etiam quod emittatur in Congre-

35) CODEX **Can. 1071**, coll. **1060-1064.**

36) CODEX **Can. 1072.** — Cf. CONC. TRID. **Sess. XXIV. De Matrim. Can. 9;** CODEX **Can. 132 par. 1.** — De clerico ad Ordinem sacrum recipiendum metu gravi coacto agit CODEX **Can. 214 par. 1,** de quo RAIA pag. 96.

37) BEVIL. **Num. 294;** CHELODI **82;** CERATO **67,3.** — Haeret NOLDIN **112.**

38) CODEX **Can. 1073.** — Cf. BEVIL. **Num. 300-305.**

39) CODEX **Can. 555, 586 par. 1, 572-574.** — Cf. CERATO **Num. 68.**

40) Qui post Ordinem sacrum aut votum solemne praesumant matrimonium contrahere, etiam mere civiliter, incurrunt ipso facto in excommunicationem Sedi Apostolicae reservatam simpliciter. CODEX **Can. 2388 par. 1.** — Cf. opusculum nostrum **Censurae... Num. 92;** CAPPELLO **Op. cit. Num. 121.**

gatione religiosa, aut pro primo triennio in Ordine votorum solemnium, reddit illicitum subsequens matrimonium, at non invalidum.

4.a Nullum est matrimonium illius, qui in Societate Jesu vota simplicia emiserit post biennium novitiatus.

ART. VII. — De raptu

55. **Raptus** heic est « violenta mulieris abductio a loco tuto in alium, causa contrahendi cum ea matrimonium ».

Ut raptus habeatur, tria requiruntur: **a**) Mulier abducta fuerit violentia, sive physica sive morali, h. e., gravi metu aut minis; **b**) eadem abducta sit a loco, in quo sui juris erat, in locum, in quo subsit potestati raptoris; **c**) eadem abducta sit intuitu matrimonii contrahendi.

56. PRINCIPIUM. **a**) « Inter virum raptorem et mulierem intuitu matrimonii raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum potest consistere matrimonium. — **b**) Quod si rapta, a raptore separata et in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, impedimentum cessat. — **c**) Quod ad matrimonii nullitatem attinet, raptui par habetur violenta retentio mulieris; cum, nempe, vir mulierem in loco, ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii detinet » [41].

57. RESOLUTIONES. — 1.a Raptus matrimonium dirimit ratione sui, non ratione defectus liberi consensus in femina contrahente. Hinc invalidum est matrimonium, etsi illa in statu raptus, raptoris blanditiis et promissionibus allecta, libere et libenter consentiat.

2.a Quod femina abducta virgo sit an vidua, honesta an meretrix, rapienti desponsata vel non, indifferens est: impedimentum aequo modo habetur.

3.a Modo certum est haberi impedimentum, si mulier in aliquem locum se contulerit, ibique dein a viro per se vel per alium vi detineatur.

58. QUAESTIONES. — **Qu. 1.a** Utrum raptus habeatur, si femina abducatur de uno in aliud ejusdem domus cubiculum?

Resp. Si cubiculum istud sit unum ex iis, in quibus actu degit familia feminae abductae, negative; ea enim adhuc est in loco tuto, etiamsi in eo cubiculo habitet raptor vel alius, cui ipsa familia habitationem et victum ministrat (dozzina). Si vero cubiculum hoc spectet ad partem domus alteri familiae locatam, sive in diversa contignatione sive in eadem, ea femina videtur esse a loco uno in alium abducta, ac proinde haberi impedimentum.

Qu. 2.a Utrum impedimentum habeatur, si femina in alium locum muneribus, blanditiis, sollicitationibus abducatur?

Resp. Negative; etsi id fiat invitis parentibus. At, si mulier in

41) CODEX **Can. 1074.** — Cf. et CONC. TRIDENT. **Sess. XXIV. De reform. Matrim. Cap. VI.** — Nonnihil differt Jus civile. **Cod. pen. Art. 340-344, 352.**

42) Hac ratione conciliandos esse censemus doctores dissidentes. Cf. S. LIG. **Num. 1007;** GURY **672, 1.o;** LEHMK. **772** et **Casus' 983;** D'ANN. **Num. 446, 33;** MATHARAN' **228.**

abductionem consentiat ex fraudibus dolosis, vere impedimentum habetur; eo quod dolus in jure aequiparatur vi: multo magis, si consensus extorqueatur per suggestionem hypnoticam, quae auferat libertatem.

ART. VIII. — De crimine

59. Ad consulendum sanctitati vinculi matrimonialis et simul incolumitati conjugis innocentis, Ecclesia impedimentum **criminis** induxit: quo inter conjugem quopiam e determinatis criminibus reum et determinatam personam valide contrahi non possit matrimonium. Impedimentum ex his criminibus est juris ecclesiastici; nec ullatenus tenet infideles.

60. PRINCIPIA. **I.** « Valide contrahere nequeunt matrimonium qui, perdurante eodem legitimo matrimonio, adulterium inter se commiserunt, et insuper fidem sibi mutuo dederunt de matrimonio ineundo, vel ipsum matrimonium, etiam per civilem tantum actum, attentarunt ».

II. « Valide contrahere nequeunt matrimonium qui, perdurante pariter eodem legitimo matrimonio, adulterium inter se consummarunt, eorumque alter conjugicidium patravit ».

III. « Valide contrahere nequeunt matrimonium, qui mutua opera physica vel morali, etiam sine adulterio, mortem conjugi intulerunt » [43].

61. EXPOSITIO PRINC. I. — Ut hoc impedimentum incurratur propter adulterium et mutuo promissum vel attentatum matrimonium necesse est concurrere tria: **a**) Adulterium fuerit verum, h. e., stante vero et legitimo matrimonio patratum; formale, h. e., utrique parti notum ceu tale; consummatum per copulam aptam ad generationem. — **b**) Habeatur aut mutua de matrimonio post mortem conjugis ineundo promissio, aut realis etiam per actum mere civilem attentatio. — **c**) Sive illa, sive ista, fiat uno eodemque (non diverso) matrimonio perdurante; adeo ut, sive illa, sive ista in injuriam unius ejusdem conjugis cedat.

62. EXPOSITIO PRINC. II. — Ut hoc impedimentum propter adulterium et conjugicidium incurratur, requiruntur tria: **a**) Adulterium patratum fuerit, ut supra, licet absque ulla matrimonii promissione; at non excluditur intentio. — **b**) Alter e duobus adulteris conjugem sui vel alterius, masculum vel feminam, interfecerit (altero forte etiam inscio vel invito) actione physica vel morali. — **c**) Adulterium patratum fuerit perdurante eo matrimonio, quod conjugis occisione solutum fuit.

63. EXPOSITIO PRINC. III. — Ut habeatur impedimentum criminis ex solo conjugicidio, duo certe requiruntur: **a**) Mors conjugis realiter secuta fuerit, ut supra. — **b**) Mors secuta sit ex mutua utriusque complicis opera physica vel morali [44]. — **c**) Requiri quoque videtur intentio saltem unius partis contrahendi post secutam conjugis mortem matrimonium: requiri non videtur utriusque complicis et sibi invicem nota intentio ineundi post mortem conjugis matrimonium.

43) CODEX **Can. 1075.** — De tertio crimine agit **Cod. civ. Art. 62.**

44) Non est satis quod unus necem conjugi ab altero illatam approbet; at satis esse videtur quod approbet inferendam. **GASPARRI Num. 444; D'ANN. 440.**

64. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.ª Si promissio matrimonii fuerit ante copulam adulterinam retractata, impedimentum non habetur; et hoc etsi ab una parte revocata fuerit complice invito [45].

2.ª Nec habetur impedimentum, si pars soluta (vel et ipsa ligata) ligamen alterius ignoravit.

3.ª Nec habetur impedimentum si attentatio matrimonii facta sit ante copulam a comparte ignorante alterius ligamen; vel, si haec pars, re cognita, matrimonium ante adulterium retractavit, vel ab adulterio cessavit.

4.ª Si uterque adulter conjugatus sit, et id uterque cognoscat, duplex habetur impedimentum.

65. **Ex Princ. II.** — 1.ª Duplex hoc crimen, prout est enuntiatum, unicum constituit impedimentum.

2.ª Si tum adulterium, tum conjugicidium, seorsim considerata habeant suas proprias conditiones superius expositas, duplex impedimentum constituunt.

3.ª Si vir uxorem occidat ut liberius adultera frui possit vel ad alium finem, etsi adultera consenserit, impedimentum non contrahitur.

4.ª Duplex habetur impedimentum, si uterque adulter proprium conjugem occidat, etiam sine conspiratione.

66. **Ex Princ. III.** — 1.ª Si mors post vulnus non lethale sequatur ex incuria familiarium, ex imperitia medici, etc., non habetur impedimentum.

2.ª Ad impedimentum satis est, quod pars una causam mortis physicam posuerit ex consilio, vel precibus alterius, vel quod utraque id curaverit corrumpendo medicum, servum, etc.

3.ª Si uterque conjux ex mutua conspiratione suum conjugem occidit, duplex habetur impedimentum.

67 QUAESTIONES. **Qu. 1.ª** Utrum impedimentum criminis contrahatur ab iis, qui ejus exsistentiam ignorant?

Resp. Antea disputabatur. Modo certa est sententia affirmans: nam « nulla ignorantia legum irritantium aut inhabilitantium ab iisdem excusat, nisi aliud expresse dicatur » [46].

Qu. 2.ª Utrum impedimentum criminis possit multiplicari?

Resp. Affirmative; licet de hoc Jus novissimum taceat. Nam impedimentum criminis oritur ex delicto (adulterium, conjugicidium) et matrimonio: porro tum delictum, tum matrimonium potest esse multiplex [47].

Qu. 3.ª Utrum Ecclesia ab hoc impedimento dispenset?

Resp. Minus difficile dispensat a primo e tribus criminibus; difficillime et forte numquam a secundo et praesertim a tertio, quae enumerantur inter impedimenta gradus majoris: adde quod ab his forte numquam dispensavit.

ART. IX. — DE CONSANGUINITATE

68. **Consanguinitas** est duarum vel plurium personarum conjunctio ex eo proveniens quod singulae ab uno eodemque stipite

45) S. LIGORIUS **Num. 1037;** BALL. **1035;** D'ANN. **439.**

46) CODEX **Can. 16. — Quoad primam formam criminis excusat ignorantia facti, saltem quae fuerit invincibilis. Cf.** CHELODI **Num. 93, 2.**

47) Theoria et exempla apud RAIA pag. 106-108; NOLDIN **117.**

non valde remoto originem habent per generationem carnalem, et ideo censentur eumdem sanguinem habere. — In consanguinitate tria sunt attendenda: stipes, linea, gradus.

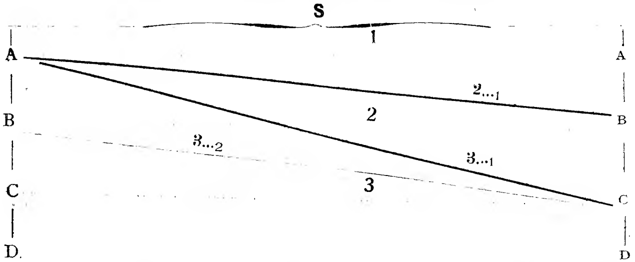
1.º **Stipes** est ea persona, a qua singulae personae consanguineae originem ducunt.

2. **Linea** est ipsa series personarum ab eodem stipite provenientium. Haec autem duplex est: **a**) Linea recta ea est, qua singulae personae, una ab alia, descendunt; sive immediate, ut filii a patre et a matre; sive mediate, ut nepotes ab avis vel proavis, etc. — **b)** Linea collateralis ea est, qua omnes quidem ab eodem stipite proveniunt, at non una ab altera; haec habetur inter fratres, inter consobrinos, etc. — Haec autem iterum duplex: alia aequalis, qua singulae personae aeque distant a stipite; alia inaequalis, qua distant non aeque. Ita consanguinei sunt in linea collaterali aequali frater ejusque frater vel soror, consobrinus cum filio vel filia patrui sui; sunt consanguinei in linea collaterali inaequali nepos ejusque patruus vel amita aut matertera.

3.º **Gradus** est mensura distantiae unius personae a sua consanguinea. Gradus autem, juxta Jus canonicum, hisce regulis numerantur:

1.º « Consanguinitas computatur per lineas et gradus. — 2.º In linea recta tot sunt gradus quot generationes, seu quot personae stipite dempto. — 3.º In linea obliqua, si tractus uterque sit aequalis, tot sunt gradus quot generationes in uno tractu lineae: si duo tractus sint inaequales, tot gradus quot generationes in tractu longiore » [48]. Hinc: **a)** Inter patrem et filium habetur consanguinitas primi gradus; inter avum et nepotem consanguinitas secundi gradus. — **b)** Fratres inter se sunt consanguinei in primo gradu; consobrini, seu duorum fratrum filii, in secundo gradu. — **c**) Patruus et nepos sunt consanguinei in secundo gradu; patruus magnus, seu frater avi, et hujus avi nepos consanguinei in secundo gradu tangente primum; isti in tertio tangente secundum.

69. Ad majorem rei perspicuitatem sit praesens schema:

Utraque linea recte descendit ex **S.** — Inde deduces sequentia:

1.º Sunt in primo gradu lineae rectae: D et C, C et B, B et A, A et **S**: item ex altera parte: D et C, C et B, B et A, A et **S.** — Sunt in secundo gradu lineae rectae: D et B, C et A, B et **S:** item D et B, etc. — Sunt in tertio gradu lineae rectae: D et A, C et **S:** item D et A, C et **S.**

48) CODEX **Can. 96.**

2.º Sunt in primo gradu lineae collateralis aequalis A et A, in secundo B et B; in tertio C et C; in quarto D et D.

3.º Sunt in secundo gradu lineae collateralis inaequalis B et A, B et A: in tertio gradu sunt C et A, C et A; item C et B, C et B; in quarto gradu essent D et A, D et A, etc.

Ita ex Juribus Romano et canonico; a quibus generatim recedunt Jura publica hodierna 49.

70. Itaque: 1.º Sisinnio consanguineus est Andreas in primo gradu lineae rectae, Bernardus in secundo, Camillus in tertio.

2.º Andreas consanguineus est Annae in primo gradu lineae collateralis; Bernardus Bertae in secundo; Camillus Catharinae in tertio.

3.º Andreas consanguineus est Bertae in gradu secundo tangente primum, Catharinae in tertio tangente primum, etc. — Bernardus consanguineus est Catharinae in gradu tertio tangente secundum, Dorotheae esset in gradu quarto tangente secundum.

Patet quandoque multiplicem haberi posse consanguinitatem, si communis stipes multiplicetur. Ita, si Catharina nata esset ex Berta et ex Agapito fratre Andreae, consanguinea esset Camillo dupliciter 50.

71. PRINCIPIUM. **a**) « In linea recta consanguinitatis matrimonium irritum est inter omnes ascendentes et descendentes. — **b**) In linea collaterali irritum est usque ad tertium gradum inclusive: ita tamen, ut impedimentum multiplicetur quoties communis stipes multiplicatur » 51; sive quia quis ex personis inter se consanguineis prolem habuit, sive quia personae inter se consanguineae ex personis inter se consanguineis prolem habuerunt.

72. RESOLUTIONES. — 1.ª Matrimonium dirimitur etiam ea consanguinitate, quae originem habeat illegitimam vel spuriam: adhuc enim habetur ejusdem sanguinis communicatio.

2.ª Matrimonium dirimit consanguinitas in linea collaterali inter eos, qui sunt ex eodem patre tantummodo, vel tantum ex eadem matre: adhuc enim habetur vera sanguinis communicatio.

3.ª Si quis ex duabus sororibus filios procreavit, hi ratione patris sunt consanguinei in primo gradu, ratione matrum in secundo: duplex est inter eos impedimentum, cum duplex sit stipes.

4.ª Si duo fratres duas sorores duxerint, eorum soboles duplici tantum devincitur impedimento consanguinitatis in secundo gradu aequali 52: filius unius conjugii et filia alterius sunt consobrini dupliciter.

5.ª Si maritus et uxor sint consanguinei in secundo gradu ex dispensatione conjuncti, eorum in linea recta nepotes sunt inter se consanguinei in linea tum paterna tum materna. Impedimentum ex Jure novissimo esset unicum: ceterum est in quarto gradu.

49) Jure nostro civili gradus in linea recta computantur eadem ratione, ac Jure canonico; in linea collaterali tot sunt gradus, quot summantur ex utraque serie generationes, dempto stipite. **Cod. civ. Art. 49-51.** Matrimonium prohibetur in linea recta indefinite; in linea collaterali inter sorores et fratres, inter patruum et neptem, amitam et nepotem. **Art. 58, 59.**

50) Exempla plura et schemata apud TANQU. **Num. 1090-1094;** MARC **Num. 2017;** BERARDI **Num. 5168, sequ.;** BALL. **1018-1022, 1027.**

51) CODEX **Can. 1076 par. 1, 2.** — S. THOMAS **Suppl. Qu. 54, art. 3** et **4.**

52) S. Off. die 22 febr. a. 1899, apud **Monit. eccles.** XI. 50-53.

6.ª In consanguinitate lineae collateralis inaequalis impedimentum computatur ex generationibus in tractu longiore. Hinc consanguinitas in quarto gradu tangente tertium non constituit impedimentum.

7.ª Infideles consanguinei in gradu vetito ab Ecclesia invalide contraherent post Baptismum: adhuc enim sunt consanguinei.

8.ª Vir fidelis et mulier infidelis consobrini contraherent invalide; nam fidelis impedimento juris ecclesiastici tenetur, matrimonium autem claudicare non potest.

73. QUAESTIONES. — **Qu. 1.ª** Ex quo jure consanguinitas matrimonium dirimat?

Resp. a) In linea recta, certe ex jure naturali ipsum dirimit in gradu primo, probabiliter indefinite. — **b**) In linea collaterali, probabilius in primo gradu ex jure naturali secundario, inter alios gradus ex jure ecclesiastico. Hinc « numquam matrimonium permittatur, si quod subsit dubium num partes sint consanguineae in aliquo gradu lineae rectae aut in primo gradu lineae collateralis » 53.

Qu. 2.ª Qua ratione inveniri possit nupturientium consanguinitas, et gradus ejusdem?

Resp. 1.º Si cognoscatur stipes communis, notentur generationes et personarum nomina descendendo usque ad nupturientes: ad quem finem servari potest forma schematis superioris; at in singulis generationibus notandi quoque sunt consanguinei collaterales, e quibus fieri potest ut multiplex habeatur consanguinitas.

2.º Si stipes non cognoscitur, procedendum est via inversa. Signatis duorum nupturientium nominibus, ascendatur ad eorum genitores, avos, proavos, abavos; ex quo apparebit num tandem stipes aliquis communis, et forte duplex vel triplex, habeatur; hoc infra tertium gradum reperto, habetur consanguinitas causans impedimentum; cujus gradus facilius invenietur descendendo 54.

ART. X. — De affinitate

74. **Affinitas** ex Jure novissimo est « propinquitas, quam quis habet cum consanguineis sui conjugis ». Quare ejus fundamentum nunc est unio voluntatum in matrimonio valido, sive rato tantum, sive rato et consummato.

Affinitas gradus non habet ratione sui; sed eos habet ratione consanguinitatis. Hinc eo gradu fiunt affines duae personae inter se, quo gradu una consanguineis sui conjugis conjungitur. Ita maritus affinis est in primo gradu lineae rectae cum uxoris suae matre et filiabus (ex alio viro), in primo gradu lineae collateralis cum ejus sororibus; affinis est in secundo gradu lineae rectae cum ejus avia, in secundo gradu lineae collateralis cum ejus consobrinis.

75. PRINCIPIA. **I.** « Affinitas in linea recta dirimit matrimonium in quolibet gradu; in linea collaterali usque ad secundum gradum inclusive ».

II. « Affinitatis impedimentum multiplicatur: **a**) Quoties mul-

53) CODEX **Can. 1076 par. 3.**
54) Fuse et clare TANQU. **Num. 1082-1085, 1093-1096.**

tiplicatur impedimentum consanguinitatis a quo procedit; **b**) iterato successive matrimonio cum consanguineo conjugis defuncti » [55].

76. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.ª Consanguinei unius viri nullam exinde contrahunt affinitatem cum consanguineis uxoris ejusdem. — Hinc duo fratres ducere possunt duas sorores; pater et filius ducere possunt matrem et filiam; imo et ille filiam, iste matrem.

2.ª Affinitas habetur inter maritum et ascendentes uxoris ejusque ex alio viro descendentes etiam illegitimos aut spurios; ac viceversa.

3.ª Ex conjunctione per actum mere civilem nulla oritur affinitas: hinc vir ducere potest sororem feminae, cui civiliter junctus erat. Parochus tamen id non permittat, nisi prius ab auctoritate civili habeatur ad actum civilem auctorizatio.

4.ª Affinitas in linea recta et in primo gradu lineae collateralis constituit impedimentum gradus majoris, in secundo gradu lineae collateralis impedimentum gradus minoris [56].

5.ª Si quis peccaverit cum sorore aut filia vel matre uxoris suae, nullam contrahit cum sua uvore affinitatem, neque prohibetur jure petendi. Haec est novitas Jure novissimo inducta, et confessariis valde practica. Hinc frustra peteret confessarius, sive dispensationem ante matrimonium, sive post ipsum rehabilitationem ad petendum debitum.

77. **Ex Princ. II.** — 1.ª Si Titius ac Titia, dupliciter ex diverso stipite consobrini, matrimonium ex dispensatione ineant inter se, Titius affinitate primi gradus tenetur cum sororibus Titiae, itemque duplici secundi gradus cum neptibus.

2.ª Si Cantius, defuncta ejus uxore Cantia, matrimonium ex dispensatione contrahat cum ejus sorore Cantiana, et, hac quoque defunta, tertiam sororem ducere velit Cantianillam, duplici cum hac affinitate primi gradus devincitur.

78. QUAESTIONES. — **Qu. 1.ª** — Quo jure affinitas dirimat matrimonium?

Resp. Affinitas dirimit ex jure ecclesiastico, etiam quae sit in linea recta [57]: at ab ista fere numquam dispensat Ecclesia [58]. Hinc ex affinitate non est nullum matrimonium contractum ab infidelibus, nisi hoc in eorum regione legibus invalidetur: at affinitas contracta in infidelitate impedimentum evadit pro matrimonio post Baptismum contrahendo. Insuper impedimentum oritur quoque ex matrimonio valido inter baptizatum et non baptizatum: eo quod lex Ecclesiae directe afficit illum, indirecte istum.

Qu. 2.ª Utrum detur ab hoc impedimento dispensatio?

Resp. a) Facile datur ab impedimento affinitatis in secundo gradu lineae collateralis; quippe quod est gradus minoris. — **b)** Difficilius datur ab impedimento affinitatis in primo gradu lineae collateralis; quippe quod est gradus majoris: insuper dispensationi passim adjicitur prohibitio celebrandi matrimonium, antequam data sit ab auctoritate civili facultas complendi actum civilem. — **c**) Difficillime datur dispensatio ab impedimento affinitatis in linea

55) CODEX **Can. 1077,** coll. **97.** — Jus civile cohaeret **Art. 58, 59.**

56) CODEX **Can. 1042 par. 2 n. 2.**

57) Confirmatur indirecte ex CODEX **Can. 1043.**

58) Cf. BALL. **Num. 1165, seqq.** — NOLDIN **106; MARC 2031.**

recta; praesertim, si ante mortem coniugis prioris jam consummatum fuerat matrimonium: ratio obvia.

Qu. 3.ª Quid, si vir contrahere velit matrimonium cum filia illius feminae, cum qua ipse copulam illicitam habuerat?

Resp. Ex ea copula nullum nunc habetur impedimentum juris ecclesiastici. Verum, si, attentis temporum adiunctis, periculum sit, ne ea puella ortum ex ea copula habuerit, huic matrimonio obstat impedimentum juris naturalis.

ART. XI. — De publica honestate

79. **Publica honestas** ex Jure novissimo est quaedam « quasi-affinitas per conjunctionem animorum orta ex matrimonio invalido, sive consummato, sive non, et ex publico vel notorio concubinatu ». Hinc ejus fundamentum est quaedam voluntatum in re venerea unio, etsi mere formaliter, illegitima.

Duplex potest esse causa publicae honestatis: **a**) Matrimonium invalidum propter impedimentum dirimens, sive consummatum sive ratum. Si matrimonium sit nullum ratione consanguinitatis, affinitatis, ligaminis, impotentiae, etc., inde habetur honestas inter virum et consanguineas mulieris, et viceversa. At non videtur haberi ex matrimonio invalido propter defectum consensus; sive hic defuerit omnino ut in ebrio vel amente; sive nullus fuerit ex errore vel ex metu [59]: deesset enim fundamentum honestatis. — **b**) Concubinatus dicitur esse « commercium carnale habituale soluti cum soluta »: at est verus concubinatus (adulterinus) etiam commercium conjugati cum soluta, soluti vel conjugati cum conjugata. Ad habendum impedimentum honestatis necesse est quod tale commercium, vel publicum fuerit (jam divulgatum aut talibus obnoxium adjunctis, ut prudenter judicari possit et debeat facile et brevi divulgatum iri), aut fuerit notorium.

Gradus in publica honestate computantur eadem ratione ac in affinitate.

80. PRINCIPIUM. Publica honestas « nuptias dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineas mulieris, ac vice versa » [60].

81. **Resolutiones.** — 1.ª Titius matrimonium contrahere nequit cum putatitiae uxoris aut notoriae concubinae matre vel filia, vel nepte: valide contrahere potest cum ejusdem sorore vel consobrina.

2.ª Ex sic dicto matrimonio civili modo habetur publica honesas; quatenus ordinarie est verus concubinatus, et quidem publicus et notorius [61].

3.ª Ex sponsalibus, etiam sub forma canonica celebratis, nullum exsurgit impedimentum publicae honestatis; et hoc, etsi sponsus cum sponsa copulam habuerit.

4.ª Nec impedimentum habetur ex matrimonio invalide contracto aut ex concubinatu exercito in infidelitate: hoc enim impedimentum oritur unice ex Jure canonico.

59) FERRERES **Num. 1043 Qu. 3.** — Aliter CHELODI **104,** et alii.

60) CODEX **Can. 1078,** coll. **Can. 2197.**

61) Cf. CERATO **Num. 73 Adn. C;** SEBAST. **555.** — Forte magis forma quam re differt FERRERES **Num. 1043, Qu. 1.**

5.ª Impedimentum semel contractum non cessat per dissolutionem matrimonii, sed per dispensationem tantum.

ART. XIII. — DE COGNATIONE SPIRITUALI

82. **Cognatio spiritualis** est quaedam « propinquitas inter personas, orta ex collatione Baptismi vel ex susceptione in Baptismo aut in Confirmatione » [62].

83. PRINCIPIUM. Ex Baptismo impedimentum cognationis spiritualis contrahunt cum baptizato baptizans et patrinus: si Baptismus detur sub conditione, ac dein sub conditione iteretur, ille patrinus impedimentum contrahit, qui in utroque adhibitus fuerit [63].

84. RESOLUTIONES. — 1.ª Non incurrunt hoc impedimentum, qui officio patrini fungantur in supplendis caeremoniis Baptismi jampridem valide collati: contrahitur vero ex susceptione in Baptismo privato [64].

2.ª In Baptismo solemniter collato non contrahunt impedimentum, qui officio patrini fungi non possint, nec qui reapse eo munere, et quidem nomine proprio, non fungantur.

3.ª Vir, qui in casu necessitatis puellam privatim baptizavit, ipsam ducere non potest, at ducere potest ejus matrem.

4.ª Nullum est impedimentum inter baptizantem aut patrinum et parentes baptizati.

5.ª Si quis munus patrini per procuratorem exerceat, non procurator, sed ipse cognationem contrahit.

6.ª Ex susceptione in Confirmatione nullum oritur impedimentum.

ART. XIII. — DE COGNATIONE LEGALI

85. **Cognatio legalis** est « propinquitas personarum orta ex adoptione legali »; nempe, ex eo actu legali, quo quis in suum filium vel filiam assumit eum (vel eam), qui talis non est. Hinc legislatio canonica supponit actum redactum juxta normas legislationis civilis: iste actus dicitur **adoptio perfecta.**

86. PRINCIPIUM. « Qu lege civili inhabiles ad nuptias inter se ineundas habentur ob cognationem legalem ex adoptione ortam, nequeunt vi juris canonici matrimonium inter se valide contrahere » [65].

Porro jure italico nuptiae prohibentur: **a**) Inter adoptantem et adoptatum hujusque descendentes; **b**) inter filios adoptivos unius personae; **c**) inter adoptatum et filios posterius genitos ab adoptante; **d**) inter adoptatum et conjugem adoptantis, inter adoptantem et conjugem adoptati [66]. Ergo inter easdem personas valide contrahi nequit matrimonium vi juris canonici: neque hoc impedimentum cessat, si forte auctoritas civilis ab impedimento juris civilis dispenset.

62) CODEX **Can. 768, 797.** — S. THOMAS **Suppl. Qu. 56 a. 1, 2, 3.**

63) CODEX **Can. 1079,** coll. **768, 762, 763.**

64) FERRERES **Num. 1045;** NOLDIN **103;** CHELODI **106.** — Ad negandum inclinat TUMM. **793.**

65) CODEX **Can. 1080.**

66) **Cod. civ. Art. 60,** coll. **202-209.** — Plura et clare CERATO **Num. 75.**

CAPUT V.

DE DISPENSATIONE AB IMPEDIMENTIS

87. **Dispensatio** in re praesenti est « relaxatio legis prohibentis vel irritantis matrimonium in casu particulari, facta a legitimo superiore ». Eo quod contractus matrimonialis inter christianos est sacramentum, ideo auctoritas dispensandi ab impedimentis competere alii non potest, praeterquam Ecclesiae, seu Praesulibus Ecclesiae [1]. Porro impedimenta matrimonialia, alia sunt juris divini, alia juris ecclesiastici: quare Ecclesia suam potestatem dispensandi proprie exercere potest super impedimenta a se statuta: circa impedimenta juris divini, declarare poterit num hoc jus in tali circumstantia obliget vel non, vel utrum adsit impedimentum, et quandoque dispensare poterit ministerialiter. — Nos agemus de dispensatione proprie dicta, seu ab impedimentis juris ecclesiastici, obiter suis in locis indicantes quae spectare possunt ad Ecclesiam circa impedimenta juris divini.

Dicemus: **a**) De auctore dispensationis; **b**) de causis dispensationis et de modo petendi dispensationem; **c**) de exsecutione dispensationis impetratae.

ART. I. — De auctore dispensationis

88. PRINCIPIA. **I.** Romanus Pontifex valide dispensare potest a quibuscumque impedimentis juris ecclesiastici, sive per se, sive per Romanas Congregationes aut personas a se delegatas: at nemo alius, nisi aut jure communi aut speciali indulto haec potestas collata fuerit a Sede Apostolica [2].

II. **a**) « Urgente mortis periculo, locorum Ordinarii ad consulendum conscientiae et, si casus ferat, legitimationi prolis, possunt, tum super forma in matrimonii celebratione servanda, tum super omnibus et singulis impedimentis juris ecclesiastici, sive publicis sive occultis, etiam multiplicibus, exceptis impedimentis provenientibus ex sacro presbyteratus Ordine et ex affinitate in linea recta, consummato matrimonio, dispensare proprios subditos ubique commorantes et omnes in proprio territorio actu degentes, remoto scandalo, et, si dispensatio concedatur super cultus disparitate aut mixta religione, praestitis consuetis cautionibus » [3]. — **b**) Super iisdem impedimentis (non super forma) et sub iisdem clausulis Ordinarii locorum dispensare possunt quoties impedimentum detegatur, cum jam omnia sunt parata ad nuptias, nec matrimonium sine probabili gravis mali periculo differri possit usque dum a Sancta Sede dispensatio obtineatur: eadem facultas valet quoque pro convalidatione

1) Ceterum, contractus matrimonialis, etiam praescindendo ab ejus elevatione ad dignitatem sacramenti, « sua vi, sua natura, sua sponte sacrum est ». LEO XIII Encycl. **Arcanum.** Proinde jam natura sua necessario subest auctoritati spirituali.

2) CODEX **Can. 1040.** — Conferantur theologi dogmatici.

3) CODEX **Can. 1043.** — De cautionibus diximus **Num. 34:** extra periculum mortis et casus urgentiores, exigendae sunt ad validitatem dispensationis; ex S. Off. 21 junii 1912, apud **Monit. eccl.** XXIV. 198. Contra putat SEBAST. **Num. 541.**

matrimonii jam contracti, si idem periculum sit in mora nec tempus suppetat recurrendi ad Sanctam Sedem » [4].

III. a) Urgente mortis periculo, si loci Ordinarius adiri non possit, super iisdem impedimentis et sub iisdem clausulis dispensare potest, tum parochus tum sacerdos qui matrimonio legitime assistit, tum pro foro interno et in actu sacramentalis confessionis confessarius: in eo casu dispensare quoque possunt super forma matrimonii, si ea nequeat servari. — **b**) Iidem, at pro casibus occultis tantum, dispensare possunt quoties impedimentum detegatur cum jam omnia parata sunt ad nuptias et loci Ordinarius adiri non possit vel nonnisi cum periculo violationis secreti [5].

89. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.ª Pontifex dispensare nequit super iis impedimentis quae sunt certe juris naturalis; ex. gr., super impedimento impotentiae antecedentis et perpetuae aut consanguinitatis in linea recta.

2.ª Circa impedimenta quaedam juris divini dispensare poterit ministerialiter, quatenus id ei a Deo concessum sit, eadem ratione ac in votis et juramentis: proinde non sine causa proportionata [6].

3.ª Pontifex declarare potest in casu determinato sufficienter de morte prioris conjugis constare, ideoque cessasse ligamen; item in casu determinato non esse necessariam conjugis interpellationem ad fruendum privilegio Paulino.

4.ª Ab impedimentis juris ecclesiastici Pontifex valide dispensare potest etiam sine causa; at non semper licite; cum recta gubernandi ratio causam justam exigat.

5.ª Pontifex dispensare potest super matrimonio rato, et in ipso matrimonio consummato permittere potest transitum ad alias nuptias ob mortem conjugis etiam mere praesumptam. Tum ea dispensatio, tum haec permissio, si detur, ex Jure novissimo secum fert semper dispensationem super impedimento ex prima criminis forma, si dispensatione opus sit.

90. **Ex Princ. II., III.** — 1.ª Dispensatio dari potest etiam si in periculo mortis versetur pars illa, quae non ligatur impedimento directe: ita si in eo periculo sit puella, quae concubinarie vivit cum diacono bene valente [7].

2.ª Dispensare nequit Ordinarius vel parochus cum iis, qui in concubinatu vixerunt, at in eo nunc non vivunt saltem aequivalenter.

3.ª In facultate concessa parochis et sacerdotibus extra casum periculi mortis, nomine **impedimenti occulti** venit quod in foro externo probari nequit, licet de eo in viciniis suspiciones et dicteria serpant.

4.ª In facultate Ordinariis concessa comprehenduntur impedimenta etiam publica et multiplicia.

4) CODEX **Can. 1045 par. 1, 2.** — Cf. decretum S. Off. 20 febr. 1888.

5) CODEX **Can. 1044, 1045 par. 3.** — S. C. **De sacram.** 14 maji 1909, 29 jul. 1910, apud **Monit. eccl.** XX. 159, 290, XXII. 311. — Parochus aut sacerdos de concessa dispensatione pro foro externo certiorem faciat loci Ordinarium; CODEX **Can. 1046.**

6) Cf. BALL. ad Gury **Num. 571, 2;** TANQU. **1162-1168;** PACATI **Tract. de Matrim. christ. P. II. Cap. II. par. 3 B.**

7) S. Off. die 1 julii a. 1891, apud **Monit. eccl.** VII. P. I. 220.

5.a Ut Ordinarius vel parochus in casibus urgentioribus extra periculum mortis dispensare valeant, satis est quod habeatur periculum mali materialis, etiam non moralis vel spiritualis: item satis est quod hujus mali habeatur periculum probabile.

6.a Ad dispensandum a cultus disparitate et mixta religione cautiones exigendae esse videntur ad liceitatem, non ad validitatem [8].

91. QUAESTIONES. — **Circa Princ. I.** — **Qu. 1.a** Utrum Pontifex dispenset in omnibus impedimenti juris ecclesiastici?

Resp. 1.o In iis, quae probabiliter sunt juris ecclesiastici, at forte divini, numquam dispensat; ex. gr., in consanguinitate collaterali primi gradus.

2.o In iis quae sunt juris pure ecclesiastici, dispensare quidem potest, at non eadem facilitate dispensat. Ita **a**) forte numquam dispensat super impedimento Ordinis presbyteratus, et praesertim episcopatus, et super impedimento affinitatis in primo gradu lineae rectae, consummato matrimonio. — **b**) Difficile dispensat super impedimentis gradus majoris; minus difficile super impedimentis gradus minoris; at semper causa requiritur.

Qu 2.a Quibus Congregationibus Romanus Pontifex utatur pro concedendis dispensationibus matrimonialibus?

Resp. 1.o Relate ad impedimenta religionis mixtae et disparitatis cultus, utitur Congregatione S. Officii; cujus est etiam judicare de his, quae respiciunt privilegium Paulinum.

2.o Pro dispensatione a voto castitatis religiosorum, utitur Congregatione **De religiosis.**

3.o Relate ad cetera impedimenta, utitur Congregazione **De sacramentis,** si impedimenta sint fori externi. Pro dispensationibus concedendis pro foro interno utitur S. Poenitentiaria quoad impedimenta quaecumque, sive prohibentia sive irritantia, quae sint occulta natura et facto.

92. **Circa Princ. II.** — **Qu. 1.a** Quinam in hisce concessionibus veniant sub appellatione Ordinarii locorum?

Resp. Nomine Ordinarii locorum veniunt: **a**) Pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas, vel Praelatus nullius, eorumque Vicarius generalis; **b**) Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus; **c**) ii, qui praedictis deficientibus interim ex juris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine [9].

Qu. 2.a A quo Ordinario nupturientes petere debeant dispensationem juxta hodiernam disciplinam?

Resp. Ab Ordinario proprio, vel ab eo in cujus territorio actu degunt; non ab eo, in cujus territorio matrimonium contrahere intendunt. Quod si ad diversas dioeceses pertineant et Episcopus dispenset ex indulto S. Sedis, satis est quod dispensatio detur ab Episcopo alterutrius [10]: at, si unus teneatur impedimento subjiectivo et absoluto, ex. gr., voto castitatis, dispensationem petere debet ab Episcopo proprio. — Haec applicanda et quaestioni quinam sit Ordinarius, cujus tramite petenda sit dispensatio ab Apostolica Sede.

8) Cf. CERATO **Num. 35 Adn. b, 37 a.** — Contrarium tenet CHELODI **Num. 11.**

9) CODEX **Can. 198 par. 1** et **2.** — Quinam veniant nomine **parochi** diximus **Num. 15.**

10) S. LIGORIUS **Num. 1142;** TANQU. **1077;** MARC **1044;** MATH. **377.**

Interim circa facultates Ordinariorum duo sunt notanda:

1.um Si petitio dispensationis ad Sanctam Sedem missa sit, Ordinarii locorum suis facultatibus ne utantur, si quas habeant, nisi ex gravi urgentique causa; et hoc in casu statim Sanctam Sedem de re moneant [11]. Hoc statuitur ad liceitatem, non ad validitatem. Nam « quod quis Superiorem adit, inferiore praetermisso, non idcirco voluntaria suspenditur inferioris potestas, sive haec ordinaria fuerit sive delegata »: suspenderetur contentiosa seu judicialis, etiam in causis matrimonialibus.

2.um Facultas Ordinariis olim concessa dispensandi in casibus determinatis a quibusdam impedimentis, per sic dictas facultates decennales, quinquennales, etc., cessavit a die 19 maji anno 1918 [12].

Qu. 3.a Utrum in casibus urgentioribus extra periculum mortis dispensatio concedi possit ab Ordinario, etsi mala fide aut incuria nupturientes rem ad illud discrimen adduxerint?

Resp. Videtur esse affirmandum; tum, quia Codex non distinguit; tum, quia finis concessionis non est tantum bonum nupturientium, sed etiam vitatio mali pubblici, scandali, etc. Casus est, quo nupturientes, jam conscii impedimenti, hujus revelationem ad vigiliam matrimonii distulerint. Affinis esse videtur casus, quo inter eos impedimentum habeatur natura et facto publicum; ex. gr., affinitas in primo gradu, consanguinitas in secundo gradu lineae collateralis: ipsi vero proximas nuptias, sive mala fide, sive incuria, parocho annuntiaverint, cum jam omnia ad eas parata sunt, et hae differri non possunt, puta quia alio est migrandum, quia nubenda proxima est partui, etc. Hinc phrasis « impedimentum **detegatur** » accipienda est late « impedimentum parocho reveletur, matrimonium cum impedimento omnibus notissimo ad parochum ut mox contrahendum deferatur, etc. ».

Imo ex praxi S. Congregationis casus quoque comprehenditur, quo petitio ad eamdem S. Congregationem missa fuit, et rescriptum datae dispensationis desideratur: sed in eo casu statim S. Sedes monenda.

Generatim in hisce casibus recurrendum est ad facultates Ordinariis concessas vi Canonis 81.

93. **Circa Princ. III.** — **Qu. 1.a** Quid de facultate dispensandi concessa parocho, aliive sacerdoti, sive ex parochi delegatione, sive vi Canonis 1098?

Resp. 1.o Pro casu urgentis periculi mortis, necesse est quod Ordinarius adiri non possit, nec personaliter, nec per epistolam: at dispensatio dari potest, etsi agatur de impedimento publico, tum natura, tum facto.

2.o Extra periculum mortis, necesse est: **a**) quod agatur de casu occulto, in quo impedimentum sit occultum natura, aut, si natura publicum, sit facto occultum et a parocho vel sacerdote cognoscatur sub secreto: item **b**) quod Ordinarius adiri nequeat, nec personaliter, nec per epistolam: **c**) matrimonium notetur in libro matrimoniorum una cum data dispensatione, de qua certior faciendus est Ordinarius:

11) CODEX **Can. 1048** coll. **Can. 204 par. 2.**

12) S. Congr. Consist. Decreto **Proxima sacra** die 25 aprilis anno 1918, apud **Acta Apost. Sedis** X. pag. 190; **Monit. eccles.** XXX. 140.

d) si matrimonium servari debeat occultum, ac proinde dispensatio concessa sit pro foro interno non sacramentali, tum data dispensatio, tum matrimonium, adnotentur in libro diligenter in secreto Curiae archivo asservando [13].

Qu. 2.ª Quid de facultate confessarii?

Resp. 1.º In casibus supra indicatis, pro foro interno sacramentali dispensare potest; ac, data dispensatione, impedimentum cessat: tunc ergo matrimonio adsistere potest, tum ex delegatione parochi, tum vi Canonis 1098: at, si deinde impedimentum occultum evaserit publicum, necessaria est nova dispensatio pro foro externo [14]. Hoc valet praesertim pro impedimentis facile occultis, ut essent consanguinitas ex filiatione illegitima et quaedam formae criminis: affinitas ex copula illicita non est amplius impedimentum.

2.º Confessarius tenetur servare secretum sacramentale, et citra consensum poenitentis revelare nequit datam dispensationem, ne Ordinario quidem. At, si agatur de impedimento natura publico, generatim exigere debet a poenitente ut permittat matrimonium in archivo Curiae adnotari, aut saltem una cum data dispensatione ad S. Poenitentiariam transmitti, ut ibi in archivo secretissimo notetur. Si neutrum obtinere possit et urgeat periculum mortis aliusve gravissimi mali, confessarius dispenset et matrimonio adsistat; pro eventibus futuris rem Deo committat.

ART. II. — De causis et de petenda dispensatione

94. Cum dispensatio sit quoddam vulnus legi illatum, ad eam concedendam generatim requiruntur causae illi vulneri proportionatae. In re nostra, causae aliae dicuntur finales vel motivae, aliae impulsivae. Priores sunt, quae Superiorem movent ad dispensandum; ideoque ad id obtinendum per se requiruntur et sufficiunt. Posteriores sunt quae Superiorem impellunt ad facilius dispensandum, at ad id obtinendum per se non sufficiunt: nec limites inter utrasque semper facile definibiles sunt. Porro naturale est, ut, qui dispensationem ab aliquo impedimento exoptant in libello supplici causas ejusdem exponant.

Praecipuae dispensationis causae habentur hae sex [15]: **a**) Angustia loci; sive absoluta, quando oppidum ab aliis remotum non habet ultra mille et quingentos circiter incolas; sive relativa (pro puella); quando propter multiplicatas suae familiae parentelas difficile nubere posset. — **b**) Superadulta aetas oratricis, praesertim si sit in necessitate nubendi. — **c**) Insufficientia dotis suae conditioni convenientis. — **d**) Bonum familiae, praesertim si matrimonium unica via esse videatur ad pacem conciliandam aut religionem in ejus membris conservandam. — **e**) Scandalum et infamia ex prole oriunda, aut ex turpi inter amasios conversatione vel ex periculo turpis commercii. —

13) Casus, quo secretum servandum sit etiam erga Ordinarium, est ferme hypotheticus; nisi agatur de persona ipsi consanguinea aut familiari.

14) CODEX **Can. 1047**: eadem dicenda, si dispenset ex facultate impetrata a S. Poenitentiaria. — Plura **Monit. eccl.** XXXII. pag. 59-68.

15) Causae **canonicae** sexdecim numerantur apud MARC **Num. 2049**; ALBERTI **Theol. pastor. P. IV. 128**; TANQU. **1187-1192**; CHELODI **56**; etc.

f) Periculum matrimonii mere vel civilis mixtae religionis, aut et multo magis ejusmodi matrimonium jam contractum.

Accedere possunt et aliae causae impulsivae: meritum oratorum, puellae deformitas; speciales ex illis nuptiis utilitates; multum quoque influet circumstantia quod nupturientes, impedimentum ignorantes, cuncta pro nuptiis disposuerint; etc.

95. PRINCIPIA **I.** Ad validitatem dispensationis impetrandae necesse est, quod causa finalis in libello supplici exposita vera sit, et quidem eo tempore, quo dispensatio exsecutioni mandatur. Ratio est, quia Superior non censetur dispensare, nisi sub tacita conditione « si preces veritate nitantur »: imo, si Superior dispenset ex facultate delegata, nonnisi sub ea conditione dispensare valet.

II. Ad validitatem dispensationis impetrandae necesse est, quod in libello supplici nihil taceatur ex iis, quae ex rei natura aut ex dispositione legis necessario sunt exponenda.

96. RESOLUTIONES. — **Ex Princ.** — 1.ª Si ut causa habendae dispensationis a consanguinitate in secundo gradu lineae collateralis afferatur timor infamiae ex prole nascitura, et aut copula habita non fuerit, aut ea fuerit imperfecta, aut fetus abortu ejectus fuerit, etc., dispensatio impetrata non valet.

2.ª Si ex copula incestuosa vere fetus exstiterit, hic vero post applicatam dispensationem, sed ante matrimonium, fortuito casu ejectus fuerit, valida est dispensatio.

3.ª Valida est dispensatio, quam mulier impetraverit propter dotis insufficientiam, etiamsi post impetratam dispensationem et ante matrimonium dives fiat.

4.ª In dubio, num causa allata fuerit finalis an impulsiva, num vera an falsa, sufficiens an non, dispensatio habenda est ut valida: nam in dubio standum est pro valore actus [16].

97. QUAESTIONES. — **Circa Princ. II.** — **Qu. 1.ª** Quaenam sint in libello supplici exponenda ad vitandum periculum nullitatis in concessa dispensatione?

Resp. Praeter cognomen et nomen supplicantium et causam (vel causas) finalem, necesse est exponere sincere et vere impedimenta, super quibus petitur dispensatio. Speciatim exponi debent: **a**) Species infima impedimenti: **b**) numerus impedimentorum, ex multiplici consanguinitate aut affinitate vel crimine; **c**) si consanguinitas sit in linea inaequali, gradus uterque. Idem et de aliis impedimentis dicatur.

Attamen « dispensatio ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis, concessa in aliquo impedimenti gradu, valet, licet in petitione vel in concessione error circa gradum irrepserit; dummodo gradus revera exsistens sit inferior, aut licet reticitum fuerit aliud impedimentum ejusdem speciei in aequali vel inferiori gradu » [17].

Hinc: **a**) Si ex errore petita fuit dispensatio ab impedimento consanguinitatis in secundo gradu et consanguinitas erat in gradu tertio, dispensatio valet: non valet in casu contrario. **b**) Si inter nupturientes duplex erat consanguinitas, altera gradus secundi, altera se-

16) S. LIGORIUS **Num. 1133.** — Cf. et CODEX **Can. 84 par. 2.**
17) CODEX **Can. 1052.** — Cf. CERATO **Num. 45;** RAIA pag. 60; CHEL. **48.**

cundi vel tertii et dispensatio petita fuit a primo tantum impedimento, dispensatio valet et pro altero: minime vero valet, si praeter impedimentum consanguinitatis erat et impedimento affinitatis, vel si petita fuit dispensatio ab impedimento consanguinitatis in gradu tertio et aderat quoque consanguinitas in gradu secundo. **c**) Haec applicentur quoque dispensationi petitae ab impedimento affinitatis.

Qu 2.ª Utrum quaelibet assertio non vera vel quaelibet veritatis suppressio invalidam faciat obtentam dispensationem?

Resp. a) Si error alteruter versetur circa causam mere impulsivam, et vel una adsit causa vera finalis, negative. — **b**) Si error versetur circa causam finalem, ex Jure novissimo « dispensatio ab impedimento gradus minoris concessa, nullo sive obreptionis sive subreptionis vitio irritatur, etsi unica causa finalis in precibus exposita falsa fuerit » [18]. Contrarium ergo dicendum, si agatur de dispensatione ab impedimento gradus majoris.

Qu. 3.ª Quo tramite petenda sit dispensatio ab aliquo impedimento?

Resp. Quamvis per se deberent ipsi nupturientes ad auctoritatem Superioris recursum habere, tamen practice hoc munus sibi suscipere debent parochi et confessarii, saltem ex caritate. — Itaque:

1.º Si impedimentum sit occultum, dispensationem pro foro interno, petat confessarius per epistolam ad Cardinalem S. Poenitentiariae Praefectum, reticito nomine poenitentis: quod epistola commendatione officii postalis fulciatur, opportunum quidem est, at non necessarium. Si uterque nupturiens dispensatione hujusmodi indigeat, pro singulis eam petere debet aut idem confessarius, aut diversus.

2.º Si impedimentum sit publicum, dispensationem petat parochus a S. Sede per medium cancellariae episcopalis: in epistola signari debet nomen oratoris aut oratorum petentium.

3.º Si duplex sit impedimentum, unum occultum, alterum publicum, duplex facienda petitio : una a confessario, altera a parocho: confessarius autem notare debet, quod oratores, alio impedimento publico ligati, dispensationem ab illo obtinuerunt.

Qu. 4.ª Utrum valida sit dispensatio, quam in forma pauperum impetraverit ille, qui in sensu Curiae Romanae non est pauper?

Resp. Affirmative absque ulla distinctione: cum hodie in rescriptis nulla habeatur restrictio, et paupertas sit mere causa propter quam dispensatio conceditur gratis. Ceterum hujusmodi oratores peccant et juxta communiorem sententiam restituere debent. Insuper invalida esset dispensatio, quam quis obtinuerit ab Episcopo habente facultatem dispensandi tantum cum pauperibus.

Pauperes hodie habentur, qui vivunt ex manuali industria et labore, et quorum possessio non superat francos mille et quingentos [19]: si hanc summan excedit, at non ultra francos bismille, dicuntur quasi-pauperes. At possunt esse pauperes etiam illi, quorum parentes divites sunt [20] : ac forte hodie summa duplicanda.

18) CODEX **Can. 1054.**

19) OJETTI ad v. **Pauperes;** TANQU.**1165;** CHEL. **51;** NOLDIN **132, 7.**

20) Cf. GENNARI **Cons. canon.** XXX.,et **Quist. mor. Num. 511.**

ART. III. — DE EXSECUTIONE DISPENSATIONIS

98. « Dispensationes super publicis impedimentis Ordinario oratorum commissas, exsequatur Ordinarius qui litteras testimoniales dedit vel preces transmisit ad Sedem Apostolicam, etiamsi sponsi, quo tempore executioni danda est dispensatio, relicto illius dioecesis domicilio aut quasi-domciilio, in aliam dioecesim discesserint non amplius reversuri, monito tamen Ordinario loci, in quo matrimonium contrahere cupiunt » [21] Ordinarius autem, imo quilibet, cui commissum fuerit merum exsecutionis ministerium, exsecutionem denegare nequit, nisi **a**) manifeste pateat rescriptum vitio obreptionis aut subreptionis nullum esse, aut **b**) in rescripto apponantur conditiones quas ipsi constat impletas non esse, aut **c**) qui dispensationem impetravit judicio exsecutoris adeo videatur indignus, ut dispensatio offensioni aliorum futura esse videatur; quod ultimum si accidat, exsecutor, intermissa exsecutione, statim ea de re certiorem faciat rescribentem [22]. Itaque :

99. 1.° Si dispensationis exsecutio committatur Ordinario, **a**) hic servabit clausulas appositas « si vera sunt exposita..., servatis canonicis praescriptionibus »: hinc investigare debet; at, si omiserit, dispensatio valet, dummodo objective vera sint exposita. — **b**) Idem declarare debet se, rerum veritate cognita, ex auctoritate Sedis Apostolicae super allato impedimento dispensare, ac proinde sponsos valide ac licite posse matrimonium contrahere. — **c**) Demum nomen suum apponere debet. Ex momento hujus appositionis exsecutio dispensationis exsistit: hinc ejus notitia parocho communicari poterit etiam per telegraphum aut per telephonium.

2.° Si dispensatio datur a S. Poenitentiaria pro foro interno, ejus exsecutio committi solet « discreto viro confessario ex approbatis ab Ordinario ». Confessarius vero, verificatis quae in rescripto verificanda proponuntur, dispensationem exsequetur hac vel simili forma: « Ex auctoritate Apostolicae Sedis dispenso tecum super impedimento...., adeo ut matrimonium licite et valide contrahere valeas, etc. ». Haec exsecutio generatim facienda praescribitur in actu confessionis, at non est necessaria absolutio a peccatis. Fieri autem debet cum uno vel cum utroque nupturiente, prout unus vel uterque detinetur impedimento.

100. QUAESTIONES. — **Qu. 1.ª** Quid in rescriptis S. Poenitentiariae importet clausula « audita prius ejus (vel eorum) sacramentali confessione »?

Resp. Ea significat confessionem ab oratore (vel ab oratoribus) faciendam esse, et quidem sacramentalem, h. e., ordinatam ad absolutionem; ut post confessionem, imo, per se, post absolutionem dispensatio concedatur. Verum dispensatio valida est etiam in casu, quo orator absolvatur invalide, aut confessarius censuerit oratori, utpote indisposito, non esse dandam absolutionem.

21) CODEX **Can. 1055.**

22) CODEX **Can. 54 par. 1.** — Quod si in rescripto ipsa concessio dispensationis committeretur, Ordinarii esset pro suo prudenti arbitrio et conscientia gratiam concedere vel denegare.

Qu. 2.ª Quid importet clausula « remota prius occasione »?

Resp. Haec praebet directionem confessario, ut erga poenitentem occasionarium imponat ea, quae lex naturalis jubet imponenda esse occasionariis [23]. Neque ea clausula est apposita ut conditio, adeo ut, si confessarius eam poenitenti non imponat, aut hic eam non exsequatur, dispensatio invalida sit.

Qu. 3.ª Quid importet clausula « imposita gravi poenitentia »?

Resp. Poenitentia imponenda est praeter sacramentalem, et per se gravis. Quia in re « neque severitatis neque humanitatis fines excedendi, ac ratio habenda conditionis, aetatis, infirmitatis, officii, sexus » [24]. At omissio poenitentiae impositae dispensationem non reddit invalidam, neque haec invalida fit, si poenitentia excepta fuerit cum animo non adimplendi [25].

Qu. 4.ª Quid importet clausula « dummodo impedimentum sit occultum »?

Resp. Occultum heic dicitur impedimentum quod in foro externo probari non potest. Si impedimentum sit publicum materialiter, at occultum formaliter, quatenus ignoratur ex eo facto oriri impedimentum, sententia est S. Alphonsi et certe probabilis, quod impedimentum censeri debeat occultum: si objective haec opinio falsa sit, Ecclesia supplet, eo quod habetur jurisdictio probabilis [26].

Qu. 5.ª Quomodo exsequenda sit dispensatio, si impedimentum notum sit et commune utrique contrahenti?

Resp. Ad liceitatem necesse est, quod idem confessarius dispensationem erga utrumque exsequatur: ad validitatem satis est quod erga alterutrum [27].

23) Cf. BERARDI **De occas. Num. 120**; GENN. **Cons. mor.** LXXIV.; nostrum **De judicio sacramentali Num. 27-39.**

24) S. Poenit. 8 apr. a. 1890, apud **Monit. eccles.** VI. P. II. 56.

25) S. Poenit. diebus 14 sept. et 12 nov. anno 1891, apud TANQU. **Num. 1212, 6**; NOLDIN **Num. 139, 4.**

26) CODEX **Can. 209.** — Cf. S. LIG. **Num. 1111**; BALL. **1306, seqq.**; ZANIN. **2710 XI.**

27) S. Poenit. die 7 febr. a. 1832, apud FERRERES **Num. 976.**

SECTIO SECUNDA

DE IPSO CONTRACTU MATRIMONIALI

101. Postquam de intentione viri ac mulieris contrahendi inter se matrimonium et de absentia cujuscumque impedimenti satis constiterit, matrimonii contractus perficiendus est, quo et Matrimonii sacramentum consistit. Ministri hujus sacramenti sunt ipsi contrahentes, qui simul sunt sacramenti subjectum. Sacerdos in hoc sacramento conficiendo non est proprie minister, sed tantum quasi-minister et proprie testis qualificatus; adeo ut quibusdam in adjunctis sacramentum confici possit absque ulla ullius sacerdotis praesentia. Circa materiam hujus sacramenti veriae erant et sunt Doctorum opiniones.

Agimus: 1.° De ipsa matrimonii seu contractus matrimonialis celebratione: 2.° de ejusdem contractus quandoque forte invalidi convalidatione. — 3.° Quaedam addemus de actu, qui vulgo « matrimonium civile » nuncupatur.

CAPUT I.

DE CELEBRATIONE MATRIMONII

102. « Matrimonium facit partium consensus inter personas jure habiles legitime manifestatus, qui nulla humana potestate suppleri valet » [1]. Hinc naturalis hujus tractationis distributio, ut agamus: **a**) De personis contrahentibus; **b**) de ipso consensu; **c**) de forma consensus manifestandi legitima: **d**) de liturgia in celebrando matrimonio servanda.

ART. 1. — De personis contrahentibus

103. PRINCIPIA. **I.** Ad matrimonii validitatem duo requiruntur: **a**) Contrahentes habiles sint ad contrahendum jure, nedum naturali, sed et positivo; **b**) iidem in contrahendo praesentes sint per se vel per procuratorem.

II. Duo quoque requiruntur ad matrimonii liceitatem: **a**) Contrahentes sint in statu gratiae; **b**) iidem nullo detineantur impedimento impediente, aut causa prohibente.

104. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.ª Jure naturali inhabiles sunt qui, cujuscumque sint aetatis, ignorent matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios procreandos.

2.ª Item jure naturali, ac proinde indispensabili, inhabiles sunt qui laborent impotentia antecedente et perpetua, qui consanguinei sunt in linea recta.

3.ª Inhabiles sunt jure positivo clerici in sacris, religiosi vota solemnia professi; item qui inter se sint consobrini, affines, etc.

4.ª Modo matrimonium valide contrahi non potest per epistolam, nec per telegraphum aut telephonium.

105. **Ex Princ. II.** — 1.ª Status gratiae requiritur eo quod contrahentes sacramentum suscipiunt: non eo quod ipsum ministrant, cum ad hoc non sint specialiter consecrati.

1) CODEX **Can. 1081 par. 1.** — S. THOMAS **Supplem. Qu. 45 art. 5.**

2.ª Status gratiae ab exsistente in peccato mortali recuperandus est, aut per sacramentum Poenitentiae, aut per actum contritionis perfectae. Confessio non praescribitur ulla lege generali; hinc eam exigere parochus non potest.

3.ª Matrimonium contractum in peccato mortali est validum, sed informe: probabiliter, remoto dein obice, sacramentum reviviscit et conjugibus gratiam confert sacramentalem.

4.ª Graviter peccaret ille qui, emisso voto simplici castitatis perfectae et eo adhuc durante, matrimonium contrahat; item ille, qui factis legitime sponsalibus cum Titia, hac jure invita, Cajam ducat; utriusque tamen matrimonium validum esset.

5.ª Illicite contrahunt filii contra voluntatem parentum, qui matrimonio obsistant ex causa justa.

106. QUAESTIONES. — **Circa Princ. I. — Qu. 1.ª** Utrum valide contrahat puella, quae contrahit ignorans officia conjugalia?

Resp. Si ita ignorat, ut positive nolit viro jus tradere in corpus suum in ordine ad actus eorum officiorum proprios, negative: deesset enim consensus matrimonialis. Si ignoret quidem et etiam erret, at intendat contrahere ut ceteras contrahere vidit, affirmative: nam censenda est sese obligare voluisse ad instar aliarum, etiam circa ea quae ignorabat. Quapropter haec matrimonia regulriter ut valida habenda sunt [2]. Confessarius itaque omni vi insistat ut ea postulationibus mariti obsequatur, eidem inculcans actus conjugalis liceitatem et obediendi necessitatem.

Qu. 2.ª Quid requiratur ad officium procuratoris in matrimonio contrahendo?

Resp. Procurator habere debet mandatum speciale ad contrahendum cum certa persona, subscriptum a mandante et vel a parocho aut Ordinario loci in quo mandatum fit, vel a sacerdote ab alterutro delegato, vel a duobus testibus. Quod si mandans scribere nesciat, id in ipso mandato adnotetur et alius testis addatur, qui scripturam ipse quoque subsignet. Procurator debet munere suo per se ipse fungi [3].

107. **Circa Princ. II. — Qu. 1.ª** Utrum liceat matrimonium inire cum eo, qui cognoscitur esse in statu peccati mortalis?

Resp. Affirmative, si incommodum grave sit ab eo matrimonio abstinere, juxta alibi dicta de cooperatione ad peccatum alterius. Porro hodie quamplures puellae sunt in ea conditione, ut, si debeant ab hujusmodi sponso recedere, cogerentur statui matrimoniali valedicere. Utinam ab iis saltem juvenibus abhorreant, qui omnem religionis sensum exuerunt!

Qu. 2.ª Quomodo se gerat parochus erga nupturientes, qui sint publice peccatores, massones, athei, notorie excommunicati?

Resp. Ex doctrina S. Alphonsi a S. Sede pluries in hac re probata, adsistere potest eorum matrimoniis, « si gravis urgeat causa, de qua, si fieri potest, consulat Ordinarium ».

2) TANQU. **Num. 1057;** GASP. **792;** MARC **1999;** ZANIN. **2636 II.** → At, si puella nec sciat « matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios procreandos », incapax esset « matrimonialis consensus ». CODEX **Can. 1082.**

3) CODEX **Can. 1089.** — Quod si, ante exsecutionem mandati mandans hoc revocaverit aut in amentiam inciderit, invalidum est matrimonium, licet sive procurator, sive alia pars contrahens ignoraverit.

ART. II. — De consensu

108. Consensus matrimonialis est « actus voluntatis (supponens actum intellectus), quo utraque pars tradit et acceptat jus in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem » [4]. Proinde ad consensum matrimonialem requiruntur conditiones communiter requisitae in contractibus bilateralibus; hoc prae oculis habito, quod hic agitur de contractu maximi momenti, quique natura sua omnimodam secum fert firmitatem et indissolubilitatem.

109. PRINCIPIA. **I.** Ad validitatem matrimonii necesse est quod **a**) uterque contrahens in contractum vere consentiat, **b**) actu ex parte intellectus deliberato et **c**) immuni ab errore circa personam vel circa qualitatem personae redundantem in errorem circa personam [5].

II. Actus voluntatis consentientis immunis esse debet, nedum a vi, sed et a metu qui gravis fuerit et ab extrinseco injuste illatus, a quo ut quis se liberet cogatur eligere matrimonium [6].

110. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.a Qui consensum simulet, reipsa non contrahit, licet in foro externo vere consensisse praesumatur. Iste, nisi gravissima causa excusetur, graviter peccat, tum contra veritatem et castitatem, tum contra justitiam, ac proinde ad reparationem damnorum tenetur; haec vero communiter reparari adaequate non possunt, nisi per consensum postea praestandum, quo matrimonium convalidetur.

2.a Si juvenis a parentibus puellae ab eo violatae ad eam ducendam compulsus, die ac hora statuta vino alcoolico calefactus, ad interrogationem parochi balbutiens « affirmative » respondeat, illius matrimonii validitas, aut nulla erit, aut certe valde dubia.

3.a Si volenti ducere Cajam noctu huic simillima praesentatur Seja, invalidum est matrimonium: item, si volenti ducere primogenitam ut ejus patri in regno succedat, praesentetur secundogenita.

4.a Valet matrimonium, si juvenis contraxit cum puella existimans ex errore eam esse virginem; et hoc etiamsi habitualiter ita esset dispositus, ut viduam vel violatam non duceret.

5.a Valet matrimonium puellae, quae ex fallacibus sponsi assertionibus censebat eum esse divitem, in arte sua peritum, animo mitem, sobrium: secus de quamplurimis conjugiis actum esset. Frustra vero nunc protestatur, quod, si rem novisset, illi viro non nupsisset: esset enim voluntas interpretativa, quae nihil est et proinde nihil praestat [7].

4) CODEX **Can. 1081 par. 2.** — Cf. CERATO **Num. 77;** FERRAZZA **Cap. IV.**

4) CODEX **Can. 1083 par. 1 et 2. n. 1.** — Ibidem additur nullum esse matrimonium, quod persona libera contrahat cum persona quam liberam esse putat, cum contra sit serva, servitute proprie dicta. — Cf. RAIA pag. 127-138; NOLDIN **Num. 74.**

6) CODEX **Can. 1087 par. 1;** ex quo firmari videtur sententia S. THOMAE **Suppl. Qu. 47 art. 3,** quod metus cadens in virum constantem, seu gravis, matrimonium nullum faciat esse ex jure naturali. — Pro praxi cf. CERATO **Num. 83;** RAIA pag. 141-144; SABETTI **Compendium Theol. moralis Num. 902 (Neo-ebor. 1920).**

7) Cf. D'ANN. I. **Num. 136, 25 et III. 444, 13;** GASPARRI **II. 786.** — Jurisprudentia civilis habet ceu errorem circa personam errorem puellae circa qualitatem sacerdotalem viri, cui nubit. Cf. **Civ. catt. Anno** 1916 Vol. IV. pag. 56, sequ.

6.a Valide Titius contrahit cum Titia falso asserente se ab eo gravidam esse; et hoc etiamsi Titius, cognita rei veritate, eam non duxisset [8]. Alia res est, si qualitatem personae ponat aut intendat ut conditionem, sine qua non.

7.a Nullus error circa qualitatem personae matrimonium irritat, etiam qui fuerit fraude alterius inductus et causa fuerit assentiendi.

111. **Ex Princ. II.** — 1.a Matrimonium contractum ob vim, puta si quis caput puellae premat ut haec demisso capite consentire videatur, evidenter nullum est defectu consensus voluntatis in quam vis cadere non potest.

2.a Metus, qui levis sit etiam relative, non invalidat matrimonium: in dubio num levis fuerit, an gravis, praesumitur fuisse levis.

3.a Validum est matrimonium, quod quis contrahat cum puella a se violata, unice ad vitandam infamiam secus certe orituram.

4.a Si pater violatori filiae imponat matrimonium, secus minans judicialem querelam, matrimonium a violatore contractum validum est: item, si pater violatori gravibus minis imponat, ut violatam filiam aut ducat, aut dotet; violator autem eam ducere malit.

5.a Requiri non videtur, quod metus incussus fuerit ad finem extorquendi consensum [9]. Si pater casu comperiens filiam opprimi a Titio, mox pugione arrepto hunc transfodere tentet, hic vero mox promittat se eam ducturum, ac deinceps ex promissione et ex metu eam ducat, nunc videdetur invalidum esse matrimonium.

112. **Quaestiones.** — **Circa Princ. I.** — **Qu. 1.a** Utrum valide contrahat qui tenet matrimonium non esse unum et indissolubile?

Resp. Si hic expresse intendat matrimonium contrahere juxta suum conceptun erroneum, matrimonium non valet: hic enim matrimonium non vult. Si ea expressa intentio desit, at simpliciter intendat contrahere ut contrahunt alii, matrimonium valet, licet rem sciens et expresse advertens contrahere non vellet: ea enim generalis voluntas privatum quodammodo errorem absorbet. De eo ita Jus novissimum: « Simplex error circa matrimonii unitatem et indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, etsi det causam contractui, non vitiat consensum matrimonialem » [10].

Casus esset de haeretico vel etiam de catholico sensibus atheis imbuto, qui certum habeant sibi post conjugium fas esse, sive ex mutuo consensu, sive in casu discordiarum, etc., matrimonium solvere et aliam ducere puellam, non contracturi si contrarium scivissent. Isti, si positiva voluntate excluserunt intentionem matrimonii perpetui et indissolubilis, matrimonium reapse non voluerunt, licet ea intentio non fuerit patefacta et in pactum deducta; ergo non contraxerunt: e contra matrimonium voluerunt et valide contraxerunt, si eam voluntatem re cognita exclusissent, at non excluserunt de facto [11].

Qu. 2.a Utrum valeat matrimonium initum cum reciproca promissione servandi perpetuo continentiam?

8) S. Congr. Conc. 22 junii a. 1907, apud **Monit. eccles.** XIX. 199-202.

9) Cf. BALL. **Num. 1129, seqq.**; GEN. **490 II. 5:** CHELODI **119.** — Contra sentiunt NOLDIN **Num. 76, 3;** QUEV. **1102.**

10) CODEX **Can. 1084.** — Vox illa « simplex » excludit casus **Canonum 1082, 1086 par. 2.**

11) Cf. WERNZ **Num. 302** Nota **44;** BALL. **492, sequ.,** et ad Gury **564, 7.**

Resp. Probabilius affirmative; cum ad essentiam matrimonii pertineat jus ad usum conjugii, non usus ipse; jus autem perseverare possit etiam cum reciproca promissione non utendi [12]. At non desunt qui aliter censeant [13].

Qu. 3.ª Quo modo exprimendus sit consensus?

Resp. « Sponsi matrimonialem consensum exprimant verbis; nec aequipollentia signa adhibere ipsis licet, si loqui possint » [14].

Ergo ad validitatem sufficere possunt et alia signa; ex. gr., inclinatio capitis, porrectio manus ut vir annulum digito immittat, praestatio dexterae. Ad liceitatem forte praeter defectum loquelae sufficere poterit causa quaelibet rationabilis, ex. gr., verecundia puellae. At parochus insistat pro verbis.

Qu. 4.ª Quid sentiendum de matrimonio inito sub conditione?

Resp. « Conditio semel apposita et non revocata: **a**) si sit de futuro necessaria vel impossibilis vel turpis, sed non contra matrimonii substantiam, pro non adjecta habetur; **b**) si de futuro contra matrimonii substantiam, illud reddit invalidum; **c**) si de futuro licita, valorem matrimonii suspendit; **d**) si de praeterito vel de praesenti, matrimonium erit validum vel non, prout id quod conditioni subest, exsistit vel non » [15].

Hinc: **a**) Pro non adjectis habentur conditiones « si cras sol orietur, si dotem afferas montem aureum, si matrem tuam occideris ». — **b**) Matrimonium reddunt invalidum conditiones, « dummodo onanistice semper simul coeamus, si te pro quaestu prostitues, si facultatem des ducendi aliam civiliter in casu discordiarum, ». — **c**) Valorem matrimonii suspendunt conditiones « si lauream consequeris, si te patruus heredem constituet ». — **d**) Matrimonium valet sub conditionibus « si legitimus es, si es virgo », et haec vera sint; secus non valet.

Ceterum parochus numquam debet sua auctoritate admittere matrimonium sub conditione: redundaret enim periculis.

113. **Circa Princ. II. — Qu. 1.ª** Utrum et quandonam metus reverentialis invalidum faciat matrimonium?

Resp. Affirmative, quoties metus vere gravis et efficax fuerit. — Hinc: **a**) Si metus reverentialis nitatur tantum reverentia erga parentes, ne metus quidem est. — **b**) Si timeatur tantum parentum offensa vel moeror aut tristitia, **per se** levis est. — **c**) Si prudenter timeatur gravis et diuturna parentum indignatio, et praesertim si imperio vel precibus importunis et constantibus addantur aliae minae vel dura et aspera agendi ratio vel aliae similes circumstantiae, metus reverentialis fit gravis et qualificatus; hic proinde dirimit matrimonium [16].

Qu. 2.ª Quid, si post matrimonium invalide contractum ex metu, tum causa metus, tum metus ipse cesset?

12) PALM. Tract. dogm. **De Matrim. Th. III.;** BALL. **Num. 414-419,** ibique PALM. pag. 188; GEN. **459;** LEHMK. **690;** FERR. **1061;** QUEV. **1342.**

13) D'ANN. **Num. 443, 4;** CHEL. **125.** — Cf. S. Off. die 27 julii a. 1907, apud **Monit. eccles.** XIX. 253; WERNZ **Num. 302** et **Nota 41.**

14) CODEX **Can. 1088 par. 2.**

15) CODEX **Can. 1092.** — Cf. GEN. **459;** WERNZ **302;** BALL. **489-509.**

16) Cf. causam definitam a S. R. Rota die 9 martii 1917, apud **Acta Apost. Sedis** 1918 pag. 118, seqq. — Vide et a. 1915 pag. 292, 1916 187, 1917 375, 1918 202, etc. — Plura apud RAIA pag. 152-159.

Resp. In eo casu matrimonium convalidari potest, etiam sine praesentia parochi, per consensum expressum a parte, quae ex metu se consensisse asseruerat. Pars vero, quae metum intulit, non videtur posse a matrimonio recedere, ipsum habens ut invalidum [17].

ART. III. — De forma canonica contrahendi

115. Forma matrimonii contrahendi Jure novissimo determinata tenentur: **a**) Omnes in catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi (licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint), quoties inter se matrimonium contrahunt; **b**) iidem, si matrimonium contrahant cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus, **c**) orientales, si cum latinis contrahant hac forma adstrictis [18]. — Matrimonium hac forma carens diceretur **clandestinum** esse, seu laborare impedimento **clandestinitatis.** Modo hoc impedimentum sub hoc titulo sublatum est: at re manet.

116. PRINCIPIA. **I.** Ad matrimonii validitatem ex parte formae, in casibus ordinariis haec requiruntur: **a**) Contrahatur coram parocho vel loci Ordinario vel sacerdote qui sit, aut vicarius cooperator pro paroecia cui addictus est, aut ab Ordinario vel a parocho ad determinatum matrimonium determinatus, et duobus saltem testibus. — **b**) Parochus vel Ordinarius aut sacerdos, neque vi neque metu gravi constricti, requirant excipiantque contrahentium consensum; et hoc intra fines territorii parochi vel Ordinarii [19].

II. Ad liceitatem matrimonii adsistere debet et contrahentium consensum excipere ille parochus vel Ordinarius loci (aut sacerdos ab eis delegatus), qui est parochus vel Ordinarius domicilii aut quasi-domicilii aut menstruae commorationis contrahentium, aut alterutrius ex ipsis; generatim vero parochus vel Ordinarius sponsae. Ne servetur primum, requiritur gravis necessitas; ne alterum, causa justa [20].

III. a) In mortis periculo, si absque gravi incommodo parochus vel Ordinarius aut sacerdos delegatus haberi nequeat, matrimonium coram solis testibus validum est; idem est et licitum in casu quo vocari et simul cum testibus adsistere nequeat alius sacerdos. — **b**) Imo coram solis testibus validum est, et in praecedenti hypothesi etiam licitum, matrimonium extra periculum mortis, in casu quo talis praevideatur per mensem futura rerum conditio, ut parochus

17) S. LIG. **Num. 1057,** et **Homo ap. XVIII. 64.** — Cf. BALL. **1142.**

18) CODEX **Can. 1099 par. 1.** — Casus de acatholicis et orientalibus apud nos rari; ideo non exponimus: ceterum dispositio Codicis clara.

19) CODEX **Can. 1094, 1095, 1096 par. 1 n. 3.** — Haec facultas tum adsistendi tum delegandi competit parocho vel Ordinario a die adeptae canonicae possessionis beneficii vel initi officii; nisi per sententiam fuerint excommunicati vel interdicti vel suspensi, aut tales declarati. — Quinam sit **Vicarius cooperator** edicit CODEX **Can. 476.**

20) CODEX **Can. 1097.** — Cf. GENN. **Nuovo Commento al decreto « Ne temere » Cap. II. par. V.**

vel Ordinarius vel sacerdos delegatus haberi vel adiri nequeat sine incommodo gravi [21].

117. **Quaestiones. — Circa Princ. I. — Qu. 1.a** Quinam in sensu horum Canonum sit **parochus?**

Resp. Ille sacerdos, qui legitime praeest paroeciae canonice erectae; item sacerdos, cui in aliquo definito loco commissa est cura animarum; in missionibus omnis sacerdos ad animarum curam in aliqua statione a moderatore missionis deputatus.

Qu. 2.a Quibus matrimoniis parochus vel sacerdos ab eo delegatus valide adsistere possit?

Resp. Omnibus, quae fiant intra limites paroeciae suae vel paroeciae parochi delegantis; sive haec fiant a filianis suis, sive ab alienis, sive a vagis. Extra hos limites, ne suorum quidem filianorum matrimoniis valide adsistere potest parochus, nisi ex delegatione parochi loci illius. Idem dicatur de Episcopo, de ejus Vicario generali, de Vicario capitulari, etc.

Qu. 3.a Quales debeant esse testes in matrimonio?

Resp. Quilibet habentes usum rationis, qui de contracto matrimonio testari valeant et sint fide digni [22]. Hinc possunt esse viri aut feminae, familiares aut extranei, catholici, athei, haeretici: at hi assumerentur illicite.

Qu. 4.a Quaenam sint parochi partes in celebratione matrimonii?

Resp. Potissimae duae sunt: Prima ut, scienter et libere adsistens, sponsos interroget an velint hic et nunc matrimonium secum contrahere: altera, ut consensum ab iisdem manifestatum excipiat; adeo ut de eo, una cum testibus testari valeat et dein omnia in libro matrimoniorum describere.

118. **Circa Princ. II. — Qu. 1.a** Quaenam sint matrimonii celebrationi a parocho praemittenda?

Resp. a) Parochus imprimis inquirere et certus fieri debet de Baptismo contrahentium; de quo exigere debet authenticum documentum, si hic in alia paroecia collatus fuerit [23]: in casu, quo hoc prorsus haberi nequeat, Ordinarium consulat, qui forte decernet sufficere testificationem personarum, quae sint omni exceptione majores. — **b**) Certior fieri debet de domicilio vel quasi-domicilio vel menstrua commoratione, aut, si de vago agatur, actuali commoratione alterutrius in loco matrimonii; nisi agatur de vagis itinerantibus, qui nullibi commorationis sedm habent. — **c**) Certior fieri debet de statu libero contrahentium: id ordinarie facere debet per investigationes et publicationes; at, si hae ab alio parocho fieri debeant (de qua re in dubio judicabit Ordinarius) ab hoc certior fieri debet per documentum authenticum [24], h. e., ab eo parocho subsignatum et paroeciali sigillo munitum: si parochus hic ad aliam dioecesim pertinet, juxta plures, documentum ab ejus Curia episcopali redigen-

21) CODEX **Can. 1098.** — De mortis periculo cf. SABETTI **Num. 913.**

22) Non requiruntur qualitates requisitae in testibus judicialibus, de quibus CODEX **Can. 1757**; ut vellet CERATO **Num. 84.** — Cf. FERR. **1073, 7**; CHEL. pag. 158 Nota **5**; NOLDIN **152.**

23) S. C. **De Sacram.** die 6 martii 1911, apud **Monit. eccles.** XXII. 55.

24) CODEX **Can. 1029,** coll., **1023 par. 2.** — Deficiente quavis probatione juridica aut per se sufficienti, ad Ordinarium recurratur, qui quandoque substitui posse decernet juramentum suppletorium. COMM. PONT. ad C. C. interpr. diebus 2-3 junii 1918, apud **Acta Ap. Sedis** X. 345.

dum est. — **d**) Demum a sponsis inquirere debet an « sciant rudimenta fidei » [25]; speciatim Symbolum apostolicum, Orationem dominicam, praecepta Decalogi et Ecclesiae, Sacramenta, et alia, quae dein tenebuntur suos filios docere; at hodie haud semper prudens erit hujusmodi inquisitio.

Relate ad sacramentum Confirmationis, cum ejus receptio **sub gravi** non praecipiatur, et qui illud non receperunt illud suscipere moneantur, « si id possint sine gravi incommodo » [26], ejus documentum parochus prudenter exquiret, at ipsum omnino exigere non debet.

Qu. 2.ª Quid agendum, si sponsi in paroecia, ubi contrahere volunt, nec domicilium habeant, nec per mensem commorati fuerint?

Resp. Regulariter petenda est licentia a parocho (vel ab Ordinario) in cujus territorio saltem alteruter aut domicilium habet, aut menstruam commorationem; excepto casu, quo gravis necessitas ab ea petenda excuset. — Parochus, qui sine licentia jure requisita matrimonio adsistat, emolumenta stolae non facit sua, eaque proprio contrahentium parocho remittere debet.

119. **Circa Princ. III.** — **Qu. 1.ª** Quanta debeat esse impossibilitas habendi delegationem, ut sacerdos non delegatus adsistere possit matrimonio in periculo mortis?

Resp. Sufficit impossibilitas moralis, qualis communiter attenditur in legibus Ecclesiae. Haec habetur, si confessarius, vocatus ad moribundum, ex confessione comperiat eum vivere in occulto concubinatu, ille vero omnino nolit rem ad parochum deferri. In eo casu sacerdos coram duobus testibus matrimonium celebrare poterit, quod postea notabit in libro matrimoniorum secretorum apud archivum Curiae episcopalis [27].

Qu. 2.ª Quid, si in casu proposito impossibile sit physice aut moraliter adhibere duos testes?

Resp. Data hypothesi, sacerdos habet ab Apostolica Sede facultatem dispensandi « super forma in matrimonii celebratione servanda »; quam facultatem habet et confessarius pro foro interno [28]. Ergo, applicata hac dispensatione, parochus vel sacerdos poterit matrimonium absque testibus celebrare.

Qu. 3.ª Quid de matrimonio sine ullo sacerdote?

Resp. Hoc quandoque posse validum esse statuerat Decretum **Ne temere,** pro casu quo in aliqua regione accessus ad parochum vel Ordinarium vel delegatum non pateat, eaque rerum conditio a mense jam perseveret; in eo casu statuebatur matrimonium posse valide contrahi coram duobus testibus. Nunc de regionibus nulla est mentio; hinc dispositio est generalis. Conditio autem ad validitatem haec est, quod aut alteruter contrahentium versetur in periculo mortis, aut ea gravis difficultas adeundi vel habendi parochum aut Ordinarium aut delegatum, fortassis nuper exorta, prudenter praevideatur per mensem duratura. Itaque parochi de hac re, praeser-

25) RIT. ROM. **VII. Cap. I. 1;** CODEX **Can. 1020 par. 2.** — Ignorantes instruat: at, « si renuant instrui, non est locus eos respuendi a matrimonio ». COMM. PONT. ad C. C. 2-3 junii 1918.

26) CODEX **Can. 1021 par. 2,** coll. **Can. 787.** — Cf. S. THOMAM **P. 3, Qu. 72 art. 1 ad 3;** FERRERES **Num. 358, sequ.;** GEN. **164.**

27) **Monit. eccl.** XXII. 137, XXVIII. 93-97; quae diximus **Num. 93.**

28) CODEX **Can. 1043, 1044.** — Cf. **Monit. eccles.** XXI. 290, 472.

tim pro casu primo, fideles edoceant, simul monentes de obligatione vocandi sacerdotem: casus alter apud nos ferme impossibilis.

120. SCHOLION. — **I. De notatione matrimonii.** **a**) Parochus, vel sacerdos delegatus, post celebratum in ecclesia matrimonium, statim describat in libro matrimoniorum nomina conjugum ac testium, locum et diem celebrati matrimonii atque alia juxta modum in libris ritualibus vel a proprio Ordinario praescriptum; idque, licet alius sacerdos vel a se vel ab Ordinario delegatus matrimonio adstiterit. — **b**) Parochus in libro quoque baptizatorum adnotet conjugem tali die in sua paroecia matrimonium contraxisse. Quod si conjux alibi baptizatus fuerat, matrimonii parochus notitiam initi contractus ad parochum Baptismi, sive per se, sive per Curiam episcopalem, transmittat, ut matrimonium in Baptismi librum referatur. — **c**) Quoties matrimonium ad normam Canonis 1098 contrahitur, sacerdos, si eidem adstiterit, secus testes, tenentur in solidum cum contrahentibus curare ut initum conjugium in praescriptis libris quamprimum adnotetur [29].

II. De matrimonio conscientiae. — « Nonnisi ex gravissima et urgentissima causa et ab ipso loci Ordinario, exluso Vicario Generali sine speciali mandato, permitti potest ut matrimonium conscientiae ineatur ,idest matrimonium celebretur omissis denuntiationibus et secreto ad normam Canonum qui sequuntur » [30]. Hoc matrimonium adnotandum erit in peculiari libro in secreto Curiae archivo: ibidem notanda et proles, si habeatur et Baptismus eidem fuerit collatus.

Huic accedit matrimonium morganaticum. Contrahitur a viro familiae regalis aut praenoblis cum femina humilioris conditionis, ea lege, ut haec ejusque filii nec nomen familiae assumant nec insignia, nec sibi plene vindicare debeant jura hereditaria.

ART. IV. — De liturgia matrimoniali

121. Ipse contractus matrimonialis sacramentum est, et quidem « **magnum in Christo et in Ecclesia** ». Parochus itaque, juxta monitum Ritualis curet ut sponsi ad illud rite suscipiendum se dignos faciant et, sua peccata diligenter confessi, SS. Eucharistiam devote suscipiant. Item iisdem in habitu et incessu eam modestiam inculcet, quae sacramento debetur: « Nuptiae qua decet modestia et honestate fiant; sancta enim res est matrimonium; sancteque tractanda » [31].

Eadem ratione Ecclesia in ipsa matrimonii celebratione praescriptiones liturgicas servandas esse edicit, quae tribus constant [32]: Ritibus, tempore, loco. — Itaque:

122. PRINCIPIA. **I.** **a**) « Extra casum necessitatis, in matrimonii celebratione serventur ritus in libris ritualibus ab Ecclesia probatis praescripti aut laudabilibus consuetudinibus recepti. — **b**) Parochus

29) CODEX **Can. 1103.** — CERATO **Num. 100.**
30) CODEX **Can. 1104;** cf. et **Can. seqq.** — RAIA pag. 184-188; CHEL. **143, 141.**
31) RITUALE ROM. **Tit. VII. Cap. I. Num. 18.**
32) Cf. PIGHI - FERRAIS **Liturgia sacerd. Num. 569-577.**

curet ut sponsi benedictionem solemnem accipiant, quae dari eis potest etiam postquam diu vixerint in matrimonio, sed solum in Missa, servata speciali rubrica et excepto tempore feriato » 33.

II. a) « Matrimonium quolibet anni tempore contrahi potest. — **b)** Solemnis tantum nuptiarum benedictio vetatur a prima dominica Adventus usque ad diem Nativitatis Domini inclusive, et a feria IV Cinerum ad dominicam Paschatis inclusive » 34. Eam permittere possunt Ordinarii ex justa causa, salvis legibus liturgicis.

III. a) « Matrimonium inter catholicos celebretur in ecclesia paroeciali; in alia autem ecclesia vel oratorio, sive publico sive semi-publico nonnisi de licentia Ordinarii loci vel parochi celebrari poterit. — **b)** Matrimonium in aedibus privatis celebrari Ordinarii locorum in extraordinario tantum aliquo casu et accedente semper justa ac rationabili causa permittere possunt; sed in ecclesiis vel oratoriis sive seminarii sive religiosarum, Ordinarii ne permittant, nisi urgente necessitate, ac opportunis adhibitis cautelis » 35.

123. RESOLUTIONES. — **Ex Princ. I.** — 1.° Ritus in Rituali Romano sunt interrogationes sponsorum, in quorum responsis stat essentia matrimonii; formula « Ego conjugo vos »; benedictio annuli cum precibus sequentibus 36.

2.ª Hi ritus adhibendi in matrimonio inter catholicos; nam in matrimoniis mixtis regulariter prohibentur nisi ex timore graviorum malorum Ordinarius aliquam ex caeremoniis permittat.

3.ª Possunt alicubi in usu esse et aliae laudabiles consuetudines, puta velatio feminae; quae in eo casu servari possunt et decet.

4.ª Benedictio nuptialis certe non praecipitur, saltem sub gravi.

5.ª Ea consistit in precibus, quae habentur in Missa pro sponsis post **Pater noster** et **Benedicamus Domino;** ac numquam dari debet extra Missam, quae erit votiva, si rubricae permittunt; secus respondens officio diei.

6.ª Ea dari potest etiam post diuturnum tempus a contracto matrimonio: excipitur casus, quo mulier vidua eam in priore matrimonio acceperit.

7.ª Missa non necessario applicanda est pro sponsis, etsi sit votiva.

124. **Ex Princ. II.** — 1.ª Matrimonii celebratio cum suis ritibus nullo tempore prohibetur.

2.ª Qui tempore feriato matrimonium celebrarunt, hortandi sunt ut, eo elapso, ad ecclesiam redeant benedictionem accepturi.

3.ª Causa ad permittendam benedictionem tempore feriato debet esse justa, non gravis: sufficeret, ex gr., quod sponsi, personae in paroecia notae, post exspectatam diu dispensationem ab impedimento, mox celebrare debeant matrimonium ex necessitate discedendi, forte in regiones haereticorum aut infidelium.

125. **Ex Princ. III.** — 1.ª Celebrandum est matrimonium in ec-

33) CODEX **Can. 1100, 1101.**

34) CODEX **Can. 1108 par. 1, 2.**

35) CODEX **Can. 1109 par. 1, 2.**

36) Consuetudo velandi caput sponsae in benedictione nuptiarum, ubi viget, retinenda est. S. Rituum Congr. die 15 sept. a. 1881.

clesia vel oratorio saltem semi-publico: est enim sacramentum et ex natura sua publicum: curandum ut celebretur ante altare majus vel ante altare specialis devotionis.

2.ª In domo privata celebrari potest sine licentia Ordinarii, si celebrandum sit matrimonium alicujus exsistentis in periculo mortis: extra hunc casum requiritur licentia Ordinarii.

3.ª Ordinarius permittere potest matrimonium in aede privata in casu extraordinario et accedente causa justa et rationabili; talis esse potest vitatio scandali vel infamiae; haud facile talis erit ambitio vel grandities sponsorum; id permittere potest facilius sponsis habentibus ex legitimo privilegio oratorium privatum.

4.ª Ratio, qua opportunum non sit matrimonium celebrari in ecclesiis seminarii aut religiosarum, per se patet.

5.ª In ecclesia celebrari debet tantum matrimonium, quod fiat inter catholicos. Si ex dispensatione ineatur matrimonium mixtum, hoc extra ecclesiam fiat, in domo canonica, in cella adjacenti ecclesiae, ad summum in sacristia: in ecclesia numquam; nisi ad vitanda graviora mala opportunum duxerit Ordinarius ut fiat in ecclesia 37); et simul sacerdos annulum benedicat aut aliam peragat caeremoniam: at excludenda omnino Missa, et proinde etiam benedictio nuptialis, etiamsi pars catholica sit femina et haec se piissimam protestetur.

CAPUT II.

DE CONVALIDATIONE MATRIMONI INVALIDI

126. Cum haud rarus casus sit matrimonii apparenter validi et re invalidi, breviter indicare oportet quid in eo casu agendum sit parochis et confessariis. Duplex enim via patet: prima, quod e putativis conjugibus unus ab altero recedat definitive; altera, quod matrimonium invalidum validum fiat. Prior via generatim obnoxia est incommodis gravissimis, etsi conjugibus non semper displiceat: facile scandala oriuntur, et difficile consulitur proli genitae aut gignendae. Quare communiter tentanda est altera via, curando ut, quousque ea suum effectum non habuerit, conjuges separentur aut saltem in eadem domo manentes caste vivant.

127. Matrimonium jam contractum invalidum essere potest ex triplici capite: ex impedimento dirimente, ex defectu consensus, ex defectu formae juridicae. — Convalidari autem potest duplici modo; nempe: **a**) per simplicem convalidationem; **b**) per sanationem in radice.

Agimus de matrimonio certe invalido. Nam « Matrimonium gaudet favore juris; quare in dubio standum est pro valore matrimonii » [1].

ART. I. — De convalidatione modo ordinario

128. PRINCIPIA **I. a**) « Ad convalidandum matrimonium irritum ob impedimentum dirimens, requiritur ut cesset vel dispensetur

37) Quaenam sint haec graviora mala indicavit S. C. de Prop. Fide in Instructione data die 4 dec. anno 1862, apud GALL. **Num. 1112.**

1) CODEX **Can. 1014.** — Unica exceptio habetur pro matrimonio non baptizatorum, circa quod occurrente dubio favore juris guadet privilegium fidei seu Paulinum.

impedimentum, et consensum renovet saltem pars impedimenti conscia. — **b**) Haec renovatio jure ecclesiastico requiritur ad validitatem, « etiamsi ab initio utraque pars consensum praestiterit nec postea revocaverit » [2].

II. « Matrimonium irritum ob defectum consensus convalidatur, si pars, quae non consenserat, jam consentiat; dummodo consensus ab altera parte praestitus perseveret » [3].

III. « Matrimonium nullum ob defectum formae, ut validum fiat, contrahi denuo debet legitima forma » [4].

129. **Resolutiones. — Ex Princ. I.** — 1.ª Renovatio consensus debet esse novus voluntatis actus in matrimonium quod constet ab initio nullum fuisse.

2.ª Si impedimentum sit publicum, consensus ab utraque parte renovandus est forma jure praescripta.

3.ª Quod matrimonium fiat publice, hoc non requiritur per se, sed ad scandalum vitandum. Hinc parochus , conjugum verecundiae parcens, quandoque matrimonium celebrare poterit occulte; ita tamen, ut dein opportune in notitiam publicam venire possit.

4.ª Si impedimentum sit occultum et utrique parti notum, satis est ut consensus ab utraque parte renovetur privatim et secreto.

5.ª Si impedimentum sit occultum et uni tantum parti notum, satis est quod haec consensum privatim et secreto renovet, dummodo altera in consensu praestito perseveret [5].

130. **Ex Princ. II.** — 1.ª Si defectus consensus fuerit internus (puta propter minas parentum), satis est ut pars, quae non consenserat, interius consentiat.

2.ª In hoc casu non amplius requiritur, ut antea, quod altera certioretur de nullitate matrimonii.

3.ª Si defectus consensus fuit etiam externus, necesse est consensum etiam exterius manifestare; vel forma jure praescripta, si defectus fuerit publicus; vel alio modo privato et secreto, si fuerit occultus.

131. **Ex Princ. III.** — 1.ª Si nullitas matrimonii propter defectum formae publica sit, regulariter matrimonium sub forma jure praescripta contrahendum est publice in ecclesia, ne scandalum perseveret: at id necessarium non est per se.

2.ª Si pars una personaliter comparere renuat, comparere potest per procuratorem. Si neuter comparere velit, aut una pars ne per procuratorem quidem, matrimonium convalidari nequit, nec alia via est convalidationi praeter sanationem in radice.

132. **Quaestiones. — Circa Princ. I. — Qu. 1.ª** Quid si confessarius aut parochus nunc deprehendat exstitisse in contrahendo impedimentum dirimens, quod neutri parti notum est?

Resp. a) Si praevideat monitionem profuturam esse, quatenus aut impedimentum cessabit aut facile habebitur dispensatio, et putativi conjuges libenter consensum renovabunt, moneat, saltem eam

2) CODEX **Can. 1133.** — Cf. CERATO **Num. 135, seqq.**; CHELODI **164-166**; NOLDIN **160.**

3) CODEX **Can. 1136 par. 1.**

4) CODEX **Can. 1137.**

5) CODEX **Can. 1135.**

partem a qua valde sperat, nihil timet. — **b**) Si impedimentum jam cessavit, et de renovatione consensus timeat, taceat; nam renovatio consensus requiritur in ea parte quae impedimenti conscia est, et quidem jure mere ecclesiastico: ceterum prosecutio in officiis conjugalibus est implicita consensus renovatio, et manifestatio [6]. — **c**) Taceat etiam, si ex manifestatione nihil speret, sed jurgia et forte separationem et scandala praevideat [7].

Qu 2.ª Utrum pars impedimenti conscia debeat illud alteri parti manifestare?

Resp. Regulariter affirmative; at si absque gravi incommodo id fieri non possit, ex monito sacrae Poenitentiaria « renovetur consensus juxta regulas a probatis auctoribus traditas ». Ceterum pars impedimenti conscia copulam habeat affectu conjugali, intendens per eam consentire et consensum manifestare, habens pro manifestatione consensus alterius partis ipsum copulae exercitium [8].

Qu. 3.ª Utrum renovatio consensus praerequirat nullitatis prioris matrimonii cognitionem?

Resp. Plures affirmant, quia secus renovatio praesens non esset nisi confirmatio praecedentis consensus, qui erat invalidus. At alii censent renovationem praesentem ex mente renovantium esse verum consensum, quidquid fuerit primus; per eum enim volunt esse vere conjuges. Quare ea cognitio requiritur tantum ex jure positivo Ecclesiae [9]: hinc, si confessarius praevideat monitionem esse moraliter impossibilem aut certe valde periculosam, non insistat.

ART. II. — DE CONVALIDATIONE PER SANATIONEM IN RADICE

133 Haec forma convalidandi matrimonium est quaedam abrogatio legis ecclesiasticae matrimonium irritantis, hic et nunc convalidans matrimonium ex impedimento juris ecclesiastici hucusque nullum, et abrogans ipsius legis effectus a tempore matrimonii invalide contracti. Per hanc sanationem **in radice,** matrimonium fit hic et nunc validum absque novo conjugum consensu; proles post primum matrimonium genita fit legitima; et matrimonium sanatur etiam pro tempore hanc sanationem antecedente [10]. — Sanatio in radice concedi unice potest ab Apostolica Sede.

Conditiones requisitae ad istam formam dispensationis obtinendam sunt quatuor: **a**) Agatur de impedimento juris ecclesiastici: si obstiterit impedimentum juris naturalis vel divini, puta vinculum, Ecclesia non sanat in radice, ne a momento quidem cessationis impedimenti [11]. — **b**) Consensus praecedens fuerit vere matrimonialis; adeo ut duae personae voluerint, non convivere fornicarie, sed conjugaliter: talis consensus matrimonialis haberi potuit, etiamsi contrahentes cognoverint impedimentum, at non inde consequentem matrimonii nullitatem; imo et in iis, qui matrimonium mere civile

6) Cf. TANQU. **Num. 1216 B;** NOLDIN **159,** WERNZ **650.**

7) Vide casum apud GASPARRI **Num. 1121** Nota **2.** — Cf. et LEHMK. **Num. 826, sequ;** BALL. **533.**

8) S. LIGORIUS **Num. 1117;** MARC **2083;** BALL. **1331.**

9) CODEX **Can. 1134.** — Cf. TANQU. **Num. 1220 B.;** WERNZ **651.**

10) At cf. D'ANN. **Num. 504** in fine; **Monit. eccl.** XII. pag. 3, sequ.

11) CODEX **Can. 1139 par. 2.**

contraxerant [12]. — **c**) Consensus praecedens perseveret virtualiter; adeo ut neuter obierit, aut consensum datum revocaverit [13]. — **d**) Causa vere gravis habeatur, quae dispensationem ordinariam et consensus renovationem impediat. Haec habetur, si una pars vel utraque nullitatem matrimonii ignoret, et prudentia vetet ne haec ignorantibus reveletur; item, si una vel utraque pars videatur induci nullatenus posse ad consensum renovandum [14].

Sanationem pro foro interno regulariter petit confessarius a sacra Poenitentiaria (quandoque Episcopus), et generatim per tramitem Curiae. Acceptam vero facultatem hac vel simili forma applicare poterit: « Auctoritate mihi commissa matrimonium a te invalide contractum sano et convalido **in radice,** prolemque suscipiendam et susceptam legitimam declaro ».

CAPUT III.

DE SIC DICTO MATRIMONIO CIVILI

135. Cum inter baptizatos nullum possit esse matrimonium quin sit sacramentum, ideoque jure tantum divino et canonico regatur, nullum potest consistere matrimonium quod contractum aliter fuerit, quam forma ad ejus validitatem praescripta ab Ecclesia. Quapropter, quod dici solet **matrimonium civile** non est matrimonium, sed mendacium, per quod unio viri cum femina est « legalis concubinatus », ceu ipsum definivit Leo XIII [1]. Quamvis vero hujusmodi pseudo-matrimonium ex intentione legum civilium impium sit, nihil mali habet ex se et in se; ac insuper ipsum necessario requiritur, ut duo conjuges ceu tales habeantur coram publica auctoritate, ac neuter valeat, legitimo conjuge abdicato, ad nuptias concubinarias transire. Insuper ipsum requiritur, ut proles sibi jura filiorum vindicare possit, et praesertim jura hereditaria. Hinc nupturientes, nedum possunt, sed et regulariter debent, juxta praescripta legis civilis se sistere coram civili magistratu, ibique suum consensum matrimonialem manifestare [2].

Itaque parochi omni studio curent, ut, qui matrimonium contraxerunt, actum civilem praestent quamprimum; nec regulariter eos conjungere debent, quos sciant vel suspicentur hunc esse aut ex voluntate aut etiam ex quadam necessitate omissuros. Simul vero doctrinam catholicam de veritate hujus sacramenti et de exclusiva Ecclesiae competentia circa ipsum fidelibus saepe exponant atque propugnent. Item insistant ut nupturientes debitum ordinem servent, celebrando prius matrimonium, dein caeremoniam civilem. Quod si hic ordo, aut vi legis civilis aut contrahentium necessitate vel voluntate, invertatur, non antea conjugaliter vivant, quam verum matrimonium contraxerint.

12) Cf. GENN. **Cons. mor. XLII., CXXVI. 4**; D'ANN. **Num. 504, 23**; GEN. **541**; WERNZ **658, 30**; BERARDI **De occas. Num. 139**.

13) Nec satis est quod revocare voluisset aut vellet. — Cf. GENNARI **Cons. cit. Num. 6**; ZANIN. **2726 IV**; D'ANNIB. **504, 24**.

14) S. Offic. 22 aug. 1906, apud **Monit. eccl.** XIX. 4-6; SABETTI **932**.

1) LEO XIII Encycl. **Inscrutabili** data die 20 aprilis anno 1878.

2) Cf. BUCC. **Casus consc. Num. 143, 7** (Ed. 1904); ZANIN. **Num. 2728**.

Ex dictis, contractus matrimonialis inter baptizatos ex se et natura sua subest auctoritati Ecclesiae; de facto tamen et indirecte obnoxius quoque est auctoritati potestatis civilis [3]; cujus competentiae distinctio clare traditur Jure novissimo: « Baptizatorum matrimonium regitur jure non solum divino, sed etiam canonico; salva competentia civilis potestatis circa mere civiles ejusdem matrimonii effectus » [4]. Haec competentia non raro viam aperit practicis difficultatibus; circa quas opportunum ducimus quasdam subjicere quaestiones earumque penes recentes theologos et canonistas solutionem.

137. **Quaestiones.** — **Qu. 1.a** Utrum contrahentes catholici teneantur et actum civilem obire?

Resp. Directe et vi legis civilis hunc actum exigentis, negative. Ratio est, quia contractus matrimonialis inter baptizatos est sacramentum; unde regitur jure divino et canonico tantum. Verum, si ex omisso actu civili sequi possint gravia mala, contrahentes tenentur obire actum civilem ad haec eorumque pericula praecavenda. Casus est, quod timeatur ne alterutra pars deinceps alterius pertaesa nuptias ineat civiles cum alia persona; multo magis si probabile sit ex legitimo priore matrimonio prolem secuturam, quae legitimis juribus per nuptias civiles privari poterit; etc. Hinc parochus, si haec timeat, matrimonium non debet celebrare; in casu complicatissimo recurrat ad Ordinarium, qui facile cum septuagenariis dissimulabit [5].

Qu. 2.a Quid agendum syndico (vel officiali civili), si coram ipso actum civilem peracturi se sistant vir et mulier, quos certo novit matrimonium coram Ecclesia non contraxisse, nec umquam contracturos esse?

Resp. 1.o Ipse nihil omnino agere debet contra sanctitatem matrimonii ac necessitatem illud contrahendi coram Ecclesia: insuper scandalum removere debet, eosdem hortando ut, vel antea, vel saltem postea, contrahant coram Ecclesia. Obligatio prior est potissimum ex religione, altera ex caritate: verum, dum prior negativa est et obligat semper et pro semper, altera affirmativa est et tunc tantum obligat, cum nec nimis difficilis est, nec inutilis fore praevidetur.

2.o Hisce praestitis, syndicus adsistere poterit actui civili, quando secus incommoda vere gravia pertimescat; cujusmodi essent gravis mulcta ac depositio ab officio. Ratio est, quia ipsius adsistentia est cooperatio materialis ad peccatum alterius ex causa proportionate gravi. Porro, juxta regulas a probatis auctoribus ac praesertim a S. Alphonso traditas, ejusmodi cooperatio materialis in eo casu non est illicita: quod confirmatur ex declaratione S. Poenitentiariae 29 martii anno 1885 [6].

Qu. 3.a Quid agendum syndico (vel officiali civili), si, aut uterque, aut alteruter e praedictis, sit praecedenti matrimonio religioso cum altera persona conjunctus?

Resp. Quaestio difficillima et intricatissima huc reducitur: Utrum adsistentia syndici in iis casibus sit per se et intrinsece mala; an vero mala sit malitia tantum cooperationis ad gravissima peccata

3) LEO XIII. Ep. ad Card. De Canossa die 8 febr. a. 1893, apud **Monit. eccles.** VIII. P. I. pag. 9-12; CODEX **Can. 1012, 1018.**

4) CODEX **Can. 1016.**

5) Cf. **BEVILAQUA Num. 608.**

6) Cf. GENNARI **Consult. mor. XL. 1-4;** LEHMK. **Num. 725 Nota;** GASPARRI **Op. cit. II. 1230;** NOLDIN **179;** ZANIN. **1728;** BUCC. **Casus 92,7.**

aliorum, et ad injuriam erga tertiam personam. Si primum, in nulla hypothesi, etsi secus mors syndico intimetur ejusque familia in extremam labatur egestatem et syndicalis dignitas ad impiorum manus deveniat, numquam syndico licebit suam adsistentiam praestare. Si alterum, licebit, quando secus gravia aut gravissima damna communia aut etiam privata timeantur. Porro quidam primum affirmant et contendunt; alii affirmant et contendunt alterum: utrique et rationes intrinsecas adducunt, et responsa Apostolicae Sedis pro sua quique opinione afferunt. Relate àd damna privata, quidam ut sufficiens pro syndico habent amissionem officii; quidam hoc habent ut insufficiens [7]. Recentissimus auctor habet ut insufficiens damnum grave, ut sufficiens gravissimum [8]. Quapropter syndici certe omnia tentare debent, ut ea matrimonia civilia pro viribus impediant; at si id tentaverint frustra, et aliunde mala vere gravia vel gravissima pertimescant, quousque Apostolica Sedes definitivam sententiam non dederit, non videntur esse inquietandi.

Haec applicanda esse videntur etiam in casu, quo ad actum civilem se sistat persona Ordine sacro vel voto solemni obstricta [9].

Quaestio 4.ª Utrum sententia affirmans adsistentiam syndici non esse **per se** et **intrinsece malam** probabilis sit?

Resp. Cum hujus sententiae probabilitatem a nobis assertam recentissimus auctor impugnaverit [10], nobis eam vindicandam esse censuimus: utemur argumento extrinseco auctoritatis, simul indirecte innuendo rationes intrinsecas:

1.º Nedum probabilitatem, sed et certam hujus sententiae veritatem propugnavit ex professo Card. Gennari, ut vel ipse adversarius noster novit [11]: addimus quod Gennari pro sententia sua allegat, et non abs re, Gasparri et Santi. — Adversarius vult Gennari unicum esse sententiae benignioris assertorem. Porro:

2.º Eamdem sententiam tenuit Pacati. Proposito casu de celebrando matrimonio civili, cui obstet impedimentum juris canonici vel divini, docet: « Assistentia syndici ne in hoc quidem casu intrinsecus mala videtur;.... ex quibus consequitur... ipsum posse, debitis adhibitis cautelis et gravissima de causa.... tali matrimonio adesse » [12].

3.º Noldin de casu nostro sic suam opinionem exponit: « Assistentia syndici ne in hoc quidem casu intrinsecus mala, et proinde ex gravissima causa, praesertim ad damnum evitandum, licita esse videtur ». Dein rationibus sententiae contrariae opponit, cum evidenti praelatione, rationes sententiae suae; pro qua citat Gasparri, Génicot, et etiam Lemkuhl eo praecise loco, quem adversarius sibi favere contendit (n. 952): in nota, praeter Gennari, adjicit etiam Schnitzer, cujus opus non novimus [13].

4.º Idem docet Wernz. Proposito casu de impedimento juris divini, allatis tribus responsis S. Sedis, monet quod haec « illam assistentiam non notant ut intrinsece malam, quae nullo in casu to-

7) Primum TANQU. **Num. 919**: alterum GENN. **Cons. can.** pag. 803.
8) BEVILAQUA **Num. 612, 613.**
9) Cf. RIVAROLO **Governo della parrochia. Tit. I. Capo I. Sez. II.**
10) CERATO **Op. cit. Num. 118** pag. 207-217.
11) GENNARI **Consul. mor. XL,** et **App. II.** pag. 550 — 554 (Roma 1913).
12) PACATI **Tractatus de Matrim. christ. App.** pag. 309.
13) NOLDIN **De jure matrim. Num. 179 c.**

levari possit »; inde quaestionem reducit ad vitationem scandali et illicitae cooperationis ad actum in se et suis effectibus malum: concludit inde, et inde tantum, petendam illiceitatem illius assistentiae. Praeter Gasparri et Santi citat Schwitzer, Holveck, et in nota Gennari et Rosset [14].

5.° Hanc opinionem ut suam habet recentissimus Bevilaqua; cum ejus cura ea tantum sit ut determinet causae gravitatem, quae ad adsistentiam syndici cohonestandam sufficiens sit [15].

6.° Idem sentit Sabetti. Proposito casu de actu civili duorum « divortio separatorum », respondet « debere officiales munus suum renuere vel alteri relinquere; nam caritas urget ut vitemus malum proximi, quando commode fieri potest: at non possumus dicere talem assistentiam laicorum officialium esse per se malam... Cooperatio, quae in casu habetur, videtur permitti posse. Caritas non obligat cum gravi praejudicio cooperantis; et profecto officiali graves rationes adesse queunt ad assistentiam permittendam, debitum officii, periculum amittendi illud » [16].

7.° Praeterea eam opinionem saltem ut probabilem habent Gènicòt, Tanquerey, Quèvastre, eo ipso quod eam referunt cum ejux patronis et rationibus [17]. Nec dicas eos referre historice: scopus enim moralistarum non est historiam narrare.

Verum sententia contraria dicitur esse communior et etiam communis! — Utique; at pro ea non alia auctorum nomina (praeterquam ab adversario nostro) afferuntur, nisi Bucceroni, Palmieri, Ojetti et forte aliquis alius [18]; quibus profecto accensendus Cerato [19]. Ergo et haec opinio probabilis esto; at non inde cessat esse probabilis etiam opposita.

Concludimus: Juxta normas theologis moralibus certas et in ipsa theologia dogmatica fundatas, relata testimonia abunde probant sententiam, quae affirmat « adsistentiam syndici in casu non esse malam **intrinsece** et **per se** », esse saltem probabilem probabilitate, nedum extrinseca, sed et intrinseca [20]. — Probant ne eam esse et moraliter certam? Sapientiores videant! Certissime est practice tuta.

Qu. 5.ª In regionibus, in quibus admittitur divortium, poterit judex sententiam divortii pronuntiare quoad personas matrimonio religioso conjunctas?

Resp. Quaestio haud multum dissimilis a praecedenti. Juxta quosdam, ea sententia est vera cooperatio formalis, et quidem de re ex jure naturali et divino illicita, et insuper ipsum vinculum matrimonii attingit [21]. Juxta alios, ea sententia vinculum veri matrimonii non attingit, de quo judex laicus nihil decernit; ea attingit unice effectus civiles per actum civilem inductos: quamvis vero ea

14) WERNZ **Jus matrimon. Num. 208.** I. pag. 339.
15) BEVILAQUA **Op. cit. Num. 612, 613.**
16) SABETTI **Comp. Theol. mor. Num. 559 Qu. 5** (Neo-eboraci 1919).
17) GENICOT **Num. 562,4;** TANQU. **919;** QUEV. **1346 D.**
18) BUCCERONI **Casus Num. 92,6;** PALM. apud Ball. **825, 9;** OJETTI ad v. **Syndicus.**
19) CERATO **Num. 118.**
20) Cf. nostrum **Cursus Theol. mor. Lib. I. Num. 88** (ed. tertia 1921).
21) BUCC. **Casus Num. 92, 2;** MATHARAN **Casus 725, seqq.;** TUMMOLO **751, sequ.;** quibus accedunt Gasparri, Aertnys et alii. CERATO tacet.

sententia abutantur conjuges matrimonio vero et indissolubili conjuncti, quoad hunc effectum sententia judicis est cooperatio, proxima quidem et necessaria, at mere materialis, ideoque in se non illicita [22].

Ceterum evidenter sententia in se nulla est: qui ante eam vir et uxor erant, tales manent et post eam.

Qu. 6.ª Quid agat judex, si vir, mulieri civiliter tantum conjunctus, eam a se recedentem ad redeundum per sententiam cogere velit?

Resp. In hoc casu judex feminae illi per sententiam imponere potest ut ad virum illum (non maritum)redeat eique praestet officia ab actu civili imposita; quae sunt mutua cohabitatio, fidelitas, adsistentia in rebus domesticis: ad illicitum coitum ab actu civili non impositum, sententia judicis cooperabitur proxime, at materialiter tantum et ex gravissima causa [23]. Haec decernit Codex civilis noster: « Il matrimonio impone ai coniugi la obbligazione reciproca della coabitatione, della fedeltà e dell'assistenza » [24].

Qu. 7.ª Utrum jura hereditaria, filiis legitimis a Jure nostro civili sancita, competant filiis ex matrimonio religioso genitis, an genitis ex matrimonio civili?

Resp. Eo quod matrimonium inter baptizatos est sacramentum, ipsum regitur jure divino et canonico tantum. Ergo quaenam sit legitima hujus viri uxor definiendum est unice ex matrimonio religioso, ac illius legitimae uxoris filii sunt filii legitimi: in definienda uxoris ac filiorum legitimitate nihil intervenire potest potestas civilis. Utique haec competens est circa civiles effectus matrimonii, sed matrimonii illius quod jure divino et canonico regitur. Ergo hisce tantum filiis ex matrimonio religioso genitis competunt jura, quae potestas civilis filiis legitimis tribuit. Nec dicas in sensu legis esse legitimos filios natos ex matrimonio civili. Nam lex civilis, utique competens est ubi definit quaenam sint legitimorum filiorum jura; ubi vero definire vult quinam sint filii legitimi, prorsus incompetens est. Ita cum recentibus doctissimis viris tenendum esse censemus [25].

Consequenter: **a**) Peccat pater, qui, ex utroque matrimonio filios habens, filiis genitis ex matrimonio religioso portionem legitimam non relinquit; excepto casu, quo justae causae habeantur: aliis relinquere potest partem disponibilem. — **b**) Ipsi filii ex civili matrimonio geniti, si integram hereditatem adeant vel tantam ejus partem quae legitima priorum jura laedunt, peccant contra justitiam. — **c**) Si pater habens ex legitimo tantum matrimonio filios, moriatur intestatus, femina civiliter ducta nihil ex ejus viri hereditate sibi asserere aut vindicare potest: substantiam defuncti nec possunt sibi vindicare ejus consanguinei ascendentes et collaterales: ea enim tota est filiorum defuncti.

22) PALM. apud Ball. **Num. 818-826;** GEN. **562;** TANQU. **910-918;** WERNZ **750;** NOLDIN **171;** alii plures, apud FERRERES **Num. 8.** — Responsa RR. CC. apud OJETTI ad v. **Syndicus.**

23) GENNARI **Quest. mor. Num. 410.** — Cf. Instr. S. Poenit. 20 martii a. 1885, apud **Monit. eccl.** IV. P. I. 274. In ea generatim edicitur in hisce casibus « ipsos officiales dirigendos esse juxta regulas a probatis auctoribus ac praesertim a S. Alphonso circa cooperatores traditas ». Cf. et BUCC. **Casus Num. 92,7.**

24) **Cod. civ. art. 130.**

25) GENNARI **Consult. mor. XXIII., CX.;** BUCC. **Casus Num. 55, 2, 3.** — Cf. et TANQU. **Num. 920.**

Ceterum non negamus graves theologos in hoc dissentire; concedentes quidem filiis ex matrimonio religioso genitis jus ad eam partem haereditatis, quae ipsis debetur ex jure naturae, non quae lege positiva [26]. Opinio nobis difficilis; cum ipsa lex positiva videatur esse determinativa illius proprietatis, quam filiis asserit jus naturale. Ceterum negare non possumus hujus opinionis probabilitatem; ac proinde post factum haud possemus obligare filios realiter illegitimos et legalem concubinam ad reddendam filiis ex matrimonio religioso genitis eam hereditatem, vel eam partem hereditatis, quam lex civilis filiis legitimis asserit.

26) Cf. D'ANN. II. **Num. 342, 22;** BERARDI **2762-2768.** — Ipse GENNARI **Cons. XXIII. 5.** probabilitatem hujus opinionis negare non audet.

SECTIO TERTIA

DE MATRIMONIO CONTRACTO

138. Matrimonium **in facto esse,** seu contractum, est ipsum vinculum conjugale, proveniens ex contractu matrimoniali legitime celebrato. Hoc autem vinculum duo dicit: 1.° Proprietates matrimonii; 2.° juridicos ejusdem effectus, h. e., mutua conjugum officia.

CAPUT I.

DE PROPRIETATIBUS MATRIMONII

139. « Essentiales matrimonii proprietates sunt **unitas** ac **indissolubilitas** » [1]; quibus opponuntur polygynia ac polyandria, et divortium.

ART. I. — DE UNITATE MATRIMONII

140. **Unitas** matrimonii, seu **monogamia,** in hoc est quod unus vir unam habeat uxorem, uxor unum virum. Proinde excludit polygyniam simultaneam, qua unus vir plures habeat uxores, et polyandriam, qua uxor plures habeat viros.

1.° **Polygynia** simultanea repugnat saltem fini secundario conjugali, qui est tranquilla conjugum et prolis genitae cohabitatio; ac prohibita est saltem jure positivo Novae Legis [2]. Christus enim matrimonium revocavit ad pristinam unitatem, quam a Deo acceperat.

2.° **Polyandria** simultanea repugnat fini primario conjugii; qui est procreatio prolis ejusque plena educatio: illi repugnat, quia procreationem fere impossibilem reddit: huic repugnat, quia prolis genitae plerumque incertus erit pater. Hinc polyandria prohibetur jure tum naturali tum divino [3].

3.° Licitae sunt etiam in Lege Nova polygynia et polyandria successivae [4]. « Licet casta viduitas honorabilior sit, secundae tamen et ulteriores nuptiae validae et licitae sunt » [5]. Tamen « non licet aliud matrimonium contrahere, antequam de prioris nullitate aut solutione legitime et certo constiterit » [6].

1) CODEX **Can. 1013 par. 2.** — Cf. theologos: fuse et clare PACATI **Op. cit. P. I. Cap. III.;** NOLDIN **27.**

2) Ex LUC. **XVI. 18.** — Cf. CONC. TRIDENT. **Sess. XXIV. De Matrim. Can. 2;** S. THOMAM **Suppl. Qu. 55, a. 2.** WERNZ **Num. 358-361;** LEHMK. **698, sequ.**

3) Socialistae theoreticе et polygyniam et polyandriam admittunt: apud NOLDIN **loc. cit.;** WERNZ **Num. 359, 25;** CHELODI **3,76.**

4) I. COR. **VII. 39;** ROM. **VII. 2.**

5) CODEX **Can. 1142.** — « Mulier, cui semel benedictio solemnis data sit, nequit in subsequentibus nuptiis eam iterum accipere ». CODEX **Can. 1143.**

6) CODEX **Can. 1069 par. 2.**

ART. II. — DE INDISSOLUBILITATE MATRIMONII

141. **Indissolubilitas** seu firmitas matrimonii in hoc est, quod conjugium matrimoniale semel contractum semper perseveret, quousque uterque conjux vivit. Sub hoc respectu, matrimonium dicitur ratum ex eo instanti, quo legitime celebratum est; ac proinde ab Ecclesia ratum habetur, antequam copula inter duos conjuges primum habita fuerit: ab habita copula dicitur consummatum. Firmitas vero considerari potest, tum quod ipsum vinculum seu ligamen inter conjuges, tum quoad usum ejusdem tori et habitationis. Priori firmitati opponitur divortium proprie dictum; quo, priori matrimonio soluto, utraque pars possit novis nuptiis inhiare: alteri opponitur separatio conjugum materialis, matrimoniali vinculo manente, seu divortium minus proprie dictum.

§ I. — De indissolubilitate matrimonii quoad vinculum.

142. **Principia. I.** « Matrimonium validum ratum et consummatum nulla humana potestate nullaque causa, praeterquam morte, dissolvi potest » [7]. Ratio est, quia « jam non sunt duo, sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet ».

II. « Matrimonium non consummatum inter baptizatos, vel inter partem baptizatam et partem non baptizatam, dissolvitur tum **a**) ipso jure per solemnem professionem religiosam, tum **b**) per dispensationem a Sede Apostolica ex justa causa concessam, utraque parte rogante, vel alterutra, etsi altera sit invita » [8].

III. « Legitimum inter non baptizatos matrimonium, licet consummatum, solvitur in favorem fidei ex privilegio Paulino »: nempe, si una parte ad fidem conversa et baptizata, altera ab ea sine justa causa discedat, aut interpellata nolit et ipsa converti ac Baptismum suscipere, aut saltem cum parte conversa cohabitare pacifice sine contumelia Creatoris [9].

143. **Resolutiones.** — **Ex Princ I.** — 1.a Leges, quae civili magistratui jus faciunt dissolvendi matrimonium quoad ipsum vinculum matrimoniale, iniquae sunt et nullius valoris, utpote juri superiori, nempe divino aut canonico, contrariae [10].

2.a Nullius valoris est sententia dissolutionis matrimonii objective validi data a civili magistratu: quare nemini eam petere licet, nemini ea uti. Qui erant coram Ecclesia legitime conjuncti, manent vir et uxor etiam post sententiam: manet et vinculum praeexsistens, etsi matrimonium consummatum non fuerit.

7) CODEX **Can. 1118.** — Cf. CONC. TRID. **Sess. XXIV. Can. 3;** et **Prop. 67** damnatam in Syllabo Pii IX, apud DENZIGER **Enchir. Num. 1767.**

8) CODEX **Can. 1119.** — Plura WERNZ **Num. 698 Notis 42-59;** ZANIN. **Num. 2606, 2608.**

9) CODEX **Can. 1120 par. 1, 1121 par. 1,** ex I COR. **VII. 12-15.** — Cf. BENED. XIV. **De synodo Lib. VI. Cap. IV. Num. 3;** BALL. **683-742;** D'ANN. **473-477;** WERNZ **701-705.** — Num R. Pontifex super matrimonio infidelium dispensare quandoque possit extra casum privilegii Paulini, cf. NOLDIN **Num. 32 Nota;** CHELODI **160.**

3.ª Eadem ratione nullius est valoris sententia ,qua judex civilis declaret nullum esse matrimonium juxta leges divinas et ecclesiasticas validum, licet nullum habeatur juxta codices civiles: idem de casu opposito dicendum.

4.ª Sententia judicis laici declarativa, quae de facto conformis sit juri ecclesiastico et divino in re matrimoniali, incompetens quidem est, at in se non mala: hinc illicitum judici non erit eam dare, civibus eam petere aut ea uti.

144. **Ex Princ. II.** — 1.ª Non solvitur matrimonium per professionem votorum simplicium, quae emittatur, sive in congregatione votorum simplicium, sive temporarie in ordine votorum solemnium: nec solvitur per susceptionem Ordinis sacri.

2.ª Si unus e conjugibus post contractum (nondum consummatum) matrimonium professionem solemnem emiserit, alter licite potest ad alias nuptias transire.

3.ª Romanus Pontifex non potest validē a matrimonio rato dispensare, nisi causa vere gravis habeatur, ex qua videatur derogandum esse juri ab altera parte et a dignitate sacramenti acquisito [11].

145. **Ex Princ. III.** — 1.ª Interpellationes fiant de auctoritate Ordinarii conjugis conversi, aut, si haec peti nequeat, privatim ab ipsa parte conversa; ita tamen ut tum de ipsis tum de responsis constare possit duobus saltem testibus vel alio legitimo probationis modo.

2.ª Jus partis conversae contrahendi novas nuptias incipit cum, vel habita fuit de interpellationibus omittendis declaratio ab Apostolica Sede, vel infidelis eisdem negative respondit expresse vel tacite: idem jus perdurat etiamsi pars baptizata denuo matrimonialiter cum parte infideli vixerit, si dein conjux infidelis, mutata voluntate, postea discedat sine justa causa, vel jam non cohabitet pacifice sine contumelia Creatoris.

3.ª Contumelia Creatoris habetur, si pars infidelis cohabitare quidem velit cum parte conversa, at nolit filios educare in fide catholica, aut periculum perversionis afferat ipsi parti conversae, aut audire nolit nomen Christi sine despectu et contumeliis; imo et si nolit servare matrimonii unitatem.

4.ª Jus contrahendi novas nuptias cessat, si pars conversa post Baptismum dederit parti non baptizatae jutam discedendi causam.

5.ª Vinculum prioris conjugii in infidelitate contracti tunc tantum solvitur, cum pars fidelis reapse novas nuptias valide inierit. Tunc et parti infideli licebit alias nuptias contrahere.

6.ª Hoc privilegium non obtinet in matrimonio, quod inter partem baptizatam et partem non baptizatam initum fuerat cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus [12].

146. **Quaestiones. — Circa Princ. II. — Qu. un.** Quibus de causis impetrari possit ab Apostolica Sede solutio matrimonii non consummati?

Resp. Communius afferuntur sequentes: **a**) Aversio conjugum

11) NOLDIN **Num. 29;** WERNZ **698,** Nota **39.**

12) CODEX **Can. 1120-1126.** — Omittimus statuta **Can. 1125,** cum sint de casibus apud nos rarissimis; ceterum ipsas Constitutiones dat CODEX **Docum. VI, VII, VIII.**: item omittimus alia rarius apud nos occurrentia, quae scopum studii nostri vix attingunt.

mutua absque ulla spe cessationis ejusdem; **b**) timor probabilis scandali aut dissidiorum inter consanguineos; **c**) suspicio impotentiae cum periculo incontinentiae; **d**) superveniens morbus contagiosus, aut amentia periculum vitae alteri parti inducens; **e**) quandoque contractum postea ab uno conjuge cum alia persona matrimonium civile. — Facilius datur dispensatio, si utraque pars in ea petenda consentiat: at semper necesse est probari factum inconsummationis [13].

147. **Circa Princ. III. — Qu. 1.ª** Utrum interpellationes necessariae sint ad valitditatem novi matrimonii ?

Resp. Jam ante Codicem disputabatur. Recentes inclinant in sententiam affirmativam ex Canone 1121 [14]; qui num evidenter rem solvat, dubitamus; cum ad interpellationes omittendas dicat requiri Sedis Apostolicae declarationem, non dispensationem: id spectat in primis casum, quo de obstinatione infidelis, ac proinde de inutilitate interpellationum certo moraliter constat.

Qu. 2.ª Utrum privilegium Paulinum valeat, si conjux Baptismum suscipiat in secta haeretica, vel matrimonium contrahere velit cum infideli aut cum haeretico?

Resp. Quoad primum, nobis negandum esse videretur; eo quod Jus novissimun exigit conversionem, et privilegium datum esse dicitur in favorem fidei: porro non habetur conversio nisi ad fidem veram, fides autem vera est catholica. Verum plures aliter censent [15]. — Quoad alterum, negative; nisi matrimonium cum infideli fiat ex dispensatione super impedimento disparitatis cultus: matrimonium vero catholici cum haeretico validum esset, at illicitum propter impedimentum mixtae religionis [16].

§II. — De indissolubilitate quoad torum et habitationem.

148. Manente vinculo matrimoniali, adhuc haberi posset inter conjuges **divortium** minus proprie dictum, seu duorum conjugum separatio quoad torum et cohabitationem.

149. **Principia. I.** « Conjuges servare debent vitae conjugalis communionem » [17]: scilicet tenentur simul convivere, utentes eadem domo eademque mensa et eodem toro. Ad haec enim uterque sese erga alterum obligavit in ipso contractu matrimoniali; haec insuper exigit conveniens educatio prolis.

II. Si justae causae habeantur, non est illicita, manente vinculo conjugii, unius conjugis ab altero separatio quoad habitationem, mensam et torum, sive ad tempus, sive perpetua.

13) Probationes juridicas statuit CODEX **Can. 1950-1992.** — Cf. CHELODI **Num. 155.**

14) FERRERES **Num. 1112;** NOLDIN **33,3;** RAIA pag. 208. — Cf. **BEVIL. Num. 518.**

15) CERATO **Num. 120;** NOLDIN **32, 2;** RAIA pag. 204. — Egerat PALMIERI in tractatu dogm. **De Matrim. christ. Th. XXVII.**

16) CODEX **Can. 1120, 1121, 1125.** — Cf. CERATO **Num. 120, seqq.;** CHELODI **156, sequ.**

17) CODEX **Can. 1128.** — S. LIG. **Num. 939;** BALL. **628-643;** ZANIN. **2751;** PACATI **Op. cit. P. III. Cap. I. Art. 1 par. 2.**

150. **Quaestiones. — Circa Princ. II. — Qu. I^a^.** Quaenam sunt causae justae separationis, seu divortii a toro et ab habitatione?

Resp. Pro separatione precaria, manente utrinque intentione cohabitandi et coeundi, ratio quaelibet sufficere potest [18]; ex. gr., negotium alibi gerendum, iter etiam ex voluptate sumendum, alterutrius conjugis aegritudo, etc. — Pro separatione definitiva seu perpetua aut saltem indefinita, graviores profecto causae requiruntur; cum ex ea non levia incommoda obvenire soleant, tum ipsis conjugibus, tum proli. Recensentur quatuor :

1. **Mutuus consensus;** quo uterque conjux suo juri renuntiat etiam in perpetuum. Cavendum tamen est, ne pro alterutro habeatur periculum incontinentiae; quod difficile aberit, praesertim si conjuges in eadem domo habitare pergant et in eodem cubiculo dormire. Quod separatio habitationis fiat ad amplectendum statum religiosum, certe res licita et bona est; at « a moribus nostris aliena » [19]. Causa frequentior est molesta utrique conjugi cohabitatio ex continuis jurgiis et rixis, ex mutua aversione, etc. : in hisce casibus confessarius studeat patientiam utrique conjugi, at uxori in primis, inculcare. Quod separatio tori fiat timore prolis ulterioris, id **per se** malum non est; nec id potest confessarius vetare, nisi pro suo poenitente vel, ipso fatente, pro conjuge periculum habeatur incontinentiae.

2. **Adulterium.** « Propter conjugis adulterium, alter conjux, manente vinculo, jus habet solvendi, etiam in perpetuum, vitae communionem; nisi in crimen consenserit, aut eidem causam dederit, vel illud expresse aut tacite condonaverit, vel ipse quoque idem crimen commiserit » [20].

Adulterium est potissima causa, quae parti innocenti jus tribuit discedendi a parte rea [21]. At necesse est in primis quod crimen fuerit formaliter culpabile. Insuper : **a**) Pars innocens crimini alterius non consenserit, puta ad lucrum ; **b**) nec eidem causam dederit, puta denegatione alimentorum ; **c**) nec pars innocens crimen condonaverit, sive expresse per verba veniae, sive tacite per consuetas manifestationes affectus maritalis, dummodo rem noverit ; at, postquam legitime discesserit, non tenetur conjugem adulterum rursus ad vitae consortium admittere [22]; **d**) demum ipse quoque adulterium non commiserit ; nam « paria delicta mutua compensatione tolluntur ».

Insuper, ut pars innocens sua auctoritate a rea discedat, requiritur omnimoda de reitate alterius certitudo et, juxta quosdam, notorietas juris et facti.

Tamen pars innocens per se non tenetur ab altera recedere; nec practice teneri videtur ratione scandali aut correptionis [23]. Con-

18) Dari potest etiam separatio ad experimentum: sic uxor recedit a viro, sperans se ab eo requirendam esse et benigniori ratione tractandam.

19) GEN. **Num. 557.** — Ordinibus forte obstat CODEX **Can. 988 n. 2.**

20) CODEX **Can. 1129 par. 1.** — Plures censent nomine adulterii venire quemlibet concubitum illicitum; hinc et sodomiam ac bestialitatem.

21) MATTH. **V. 32.** — Quamvis « major est causa divortii in uxore quam in viro,... in utroque est causa sufficiens ad hanc poenam ». S. THOMAS **Supplem. Qu. 62 art. 4.**

22) CODEX **Can. 1130.**

23) Cf. S. LIG. **963, sequ.**; GEN. **556, 1**; OJETTI ad v. **Adulterium.**

fessarius itaque, nisi adulterium prorsus propalatum fuerit, aut adulter concubinarie vivat, curabit partem innocentem ad condonationem inducere; praesertim, si hac ratione scandala filiorum vitari possunt.

3.a **Periculum grave animae;** nempe, si conjux alterum conjugem ad haeresim vel apostasiam aut alia crimina pertrahere velit.

Imo ex Jure novissimo, quod alteruter conjux sectae acatholicae nomen dederit, aut prolem acatholice educaverit, aut vitam criminosam et ignominiosam ducat, est causa **per se** sufficiens alteri parti ad discedendum, tum propter periculum perversionis, tum in poenam apostasiae et tanti criminis exsecrationem [24]. Porro hodie anticlericalismus et socialismus practice ea crimina sapiunt et pejora. Confessarius tamen ex hisce causis non facile permittat uxori separationem, nisi maritus eam et prolem pervertere conetur: secus enim actum est.

4.a **Periculum corporis,** seu dura et crudelis unius conjugis tractatio ab altero; adeo ut illius cum isto commoratio durissima fiat et moraliter impossibilis. Huc spectat etiam morbus, e quo alteri parti periculum immineat contagionis; item amentia, ex qua possit ipsa vita in discrimen adduci.

Qu. 2.a Utrum separatio fieri possit privata auctoritate?

Resp. Affirmative, si fiat ex mutuo consensu, aut ab una parte propter adulterium certum alterius. Si fiat propter pericula, regulariter separatio facienda esset auctoritate Ordinarii: at, quia hodie fideles de hoc non cogitant et moniti haud facile obtemperaturi esse videntur et forma Codicis satis haesitans est, confessarius prudenter dissimulabit; dummodo certam causam adesse cognoscat: at ab exaggerationibus et mendaciis, praesertim feminarum, quam maxime caveat.

Qu. 3.a Utrum conjugi, ejusque procuratori ac advocato, liceat sententiam separationis invocare penes tribunal laicum?

Resp. Per se, negative. Causa enim haec spectat ad auctoritatem Ecclesiae; cujus proinde licentia aut expressa aut rationabiliter praesumpta requiritur. Porro haec licentia nec haberi nec praesumi potest ad habendam a tribunali laico solutionem auctoritativam obligationum conjugalium; sed tantum ad vindicanda sibi et proli jura, quae secus vindicari non possent. Etiam quoad haec, adire tribunal laicum non licet, si non habeatur separationis causa, quae apud auctoritatem Ecclesiae valeret, et multo minus si causa separationis in foro ecclesiastico admissa non fuerat. Practice, « quia hodie fideles aegre adduci possunt, ut ad judicem ecclesiasticum recurrant, saepius praestabit, ut confessarius coram iis qui hanc obligationem ignorant (et quinam norunt?) eam dissimulet, modo certa sit causa separationis. Quae dissimulatio praesertim tum suaderi debet, cum conjuges, sive propria sive judicis civilis auctoritate, in bona fide jam separati vivunt, modo non subsit scandalum » [25].

24) CODEX **Can. 1131.** — Cessante causa separationis, vitae consuetudo restauranda est.

25) NOLDIN **Num. 169.** — Cf. ZANIN. **2764, 5;** BEVIL. **614;** GEN. **558.**

CAPUT II.

DE MUTUIS CONJUGUM OFFICIIS

151. Quaenam sint mutua conjugum officia desumendum est ex natura et fine contractus matrimonialis. Porro natura hujus contractus haec est, ut conjuges sibi ad invicem tradiderint jus utendi corpore alterius in quantum finis matrimonii postulat, h. e., quantum ad actus ad generationem ordinatos; qui finis honestissimus est, et matrimonio ab ipso Deo inditus. Ex juribus patebit quid conjuges sibi ad invicem debeant: ex fine quaenam ipsis liceant, quaenam non liceant [1].

ART. I. — QUÆNAM SIBI AD INVICEM CONJUGES DEBEANT

152. Quaenam complexive sibi debeant conjuges, quaenam speciatim vir uxori, uxor viro, alibi vidimus, huic loco reservantes officia stricte conjugalia. Horum principale, ex quo cetera promanant, est copula carnalis, quae voce biblica **debitum** dicitur, et actus, quo **conjux conjugem cognoscit:** est ea viri cum uxore commixtio, qua fiunt **una caro;** qua vir, membrum genitale in vaginam uxoris immittens, semen effundit in uteri interiora transmittendum; inde ovuli feminei fecundatio et conceptio et generatio.

153. **Principia I.** « Utrique conjugi ab ipso matrimonii initio aequum jus et officium est, quod attinet ad actus proprios conjugalis vitae » [2]. Hinc uterque conjux ex justitia tenetur debitum conjugale alteri reddere, quoties hic legitime petit, sive expresse, sive tacite.

II. Neuter conjux tenetur ratione justitiae debitum ab altero petere; quandoque teneri potest ratione caritatis erga conjugem vel erga bonum familiae.

154. **Resolutiones.** — **Ex Princ. I.** — 1.a Obligatio reddendi debitum gravis est: at potest fieri levis, ex erronea conscientia, ex parvitate materiae, ex imperfectione deliberationis.

2.a Non tenetur conjux alteri petenti obtemperare, si hic petat illegitime; sive eo quod jus petendi amiserat, sive eo quod petit debiti redditionem modo aut tempore illicito, sive eo quod petit redditionem immodicam.

3.a Non tenetur conjux alteri petenti obtemperare, si hic petit non serio; sive eo quod petit non plene compos sui, sive eo quod potius desiderium ostendit quam veram exigentiam.

4.a Si uxor ipso motu corporis, aut gestu, nutu aliove modo ostendat se velle uti conjugio, quin ex verecundia petat expresse, vir ei obtemperare debet ex justitia.

155. **Ex Princ. II.** — 1.a Si uterque conjux velit a copula abstinere, sive pro tempore, sive indefinite aut perpetuo, neuter peccat contra justitiam, cum uterque suo juri renuntiaverit.

2.a Si conjux, et frequentius vir, judicet conjugem versari in periculo incontinentiae, aut copulam ex aliquo motivo desiderare,

1) Tractatus speciales: NOLDIN **De sexto praecepto;** TANQUEREY **Supplem. De matrimonio;** VERMEERSCH **De castitate et de vitiis contrariis** (Brugis 1919).
2) CODEX **Can. 1111.** — Plura et optime CERATO **Num. 101.**

quin petere audeat, non obsequendo peccare potest contra caritatem: at caritas non obligat cum incommodo gravi.

3.ª Si ad concordiam post diuturna dissidia conciliandam videatur profuturus aut necessarius actus conjugalis, uterque conjux, alter plus, alter minus, ad eum aliquo modo petendum teneri potest.

4.ª Graviter peccare potest vir, qui propter aversionem ab uxore numquam vel fere numquam usum matrimonii ab ea petat, licet facile videat id aegerrime ferri ab uxore.

5.ª Tum jus tum officium est ab ipso initio matrimonii: ergo modo sublatum est bimestre, quod jure praecedenti concedebatur deliberationi de amplectenda, vel non, vita religiosa.

6.ª Serio monendae sunt uxores, ut, non modo viris morosae non sint, sed et quandoque positive ostendant se libenter usui conjugii assentiri; ut hac ratione eos a peccatis incontinentiae et ab aliis feminis quaerendis avertant.

156. **Quaestiones. — Circa Princ. I. — Qu. 1.ª** Utrum uxor teneatur debitum reddere marito, si praevideat eum se retracturum fore?

Resp. Controvertitur. Affirmant plures; quia id, quod ab ea petitur in se licitum est, et vir jure, quod licitum est, exigere potest: porro huic juri respondet in uxore obligatio. Alii negant, quia vir nullum jus habere potest ad actum illicitum; quorum sententia certe probabilis est, saltem extrinsece. Iidem addunt eam teneri posse ratione caritatis, si secus a viro timeat indignationes, blasphemias, scandala [3].

Qu. 2.ª Utrum uxor teneatur debitum reddere, si experientia noverit gravia inde sibi incommoda obventura?

Resp. Res pendet a gravitate malorum, quae sibi timet, ut in quolibet contractu, cujus impletio gravosa evadet. — **a**) Certe non excusatur propter incommoda ordinaria, aut non valde supra ordinaria, gestationis et partus; quales essent dolores diuturni at non graves, vel graves at breves, aliqualis virium debilitatio, et similia: haec enim pro feminis adnexa sunt statui matrimoniali: ac proinde censentur volita fuisse in ipso contractu. — **b**) Non tenetur iis incommodis sese exponere, quae sunt prorsus extraordinaria, ac proinde non volita. Ita ad reddendum non tenetur, si ex ipsa copula periculum sit contrahendi morbum mariti contagiosum; nec, si ex partu moriendi periculum timeat: addunt nec teneri, si vir culpa sua uxorem et prolem in summa egestate relinquit; imo, juxta plures, etsi absque culpa impar est proli numerosiori alendae, dummodo pro ipsa periculum non habeatur incontinentiae [4]. Item nec tenetur obtemperare marito nimis frequenter petenti, ex. gr., ter vel quater eadem nocte.

ART. II. — QUÆNAM CONJUGIBUS LICEANT

157. **Principia. I.** Copula carnalis conjugibus licita est, quando ordinetur ad aliquem e finibus ipsi propriis et essentialibus; qui sunt prolis generatio, et sedatio concupiscentiae: ille primarius est, hic secundarius.

3) Pro illis NOLDIN **Op. cit. Num. 86.** — Pro istis S. LIGORIUS **Num. 644, 647;** BUCC. **Comm. De sexto praec. 128.**

4) Et hoc, etsi forte periculum habeatu pro viro. LEHMK. **Num. 853.**

II. Copula carnalis conjugibus licita est, quando ordinetur ad finem quemlibet honestum; dummodo finis ipsius essentialis et primarius, nec re, nec intentione, excludatur.

III. Conjugibus in usu conjugii liciti sunt actus impudici imperfecti, sive mutui, sive solitarii, qui ad actum conjugalem necessarii sunt, vel ad illum facilius, citius, aut perfectius exercendum utiles.

158. **Expositio Princ. I.** — Deus ipse auctor est conjugii, quod voluit esse medium ad generationem prolis et ad propagationem et conservationem generis humani: quare, tum actus conjugii, tum hic ejus finis honestus et sanctissimus esse debet. Simul vero Deus alium actui conjugali indidit finem, ut esset remedium concupiscentiae. Unde Apostolus ait: « Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat.... Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: et iterum revertimini in idipsum; ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram » [5]. Quare haec sedatio concupiscentiae non habet tantum rationem medii ad prolis generationem; sed simul est vere finis actus conjugalis a Deo intentus, licet secundarius. Ergo actus conjugalis in hunc solum finem exercitus licitus est et honestus: satis est, quod primarius positive non excludatur.

159. **Resolutiones.** — **Ex Princ. I.** — 1.ª Eo quod copula conjugalis, nedum illicita non est, sed est positive bona et per se meritoria, confessarius debet quarumdam neoconjugatarum vanos timores eluere, eisque animos addere ut promptiores se erga maritos exhibeant; addat, si opus sit, nihil inde eas prohiberi a sacra communione die sequenti sumenda [6].

2.ª Si quando finis primarius actus conjugalis sperari non possit, non inde cessat esse licita et honesta copula, quae ad finem secundarium ordinetur: ideo licite et honeste coire possunt steriles et senes, qui sperent se posse copulam aliqua ratione perficere.

3.ª Licite copulam habet vir, cui uterque amputatus fuit testiculus; item uxor, cui exstirpata fuerunt ovaria aut etiam uterus excisus: probabiliter omnes, quibus post matrimonium impotentia superveniat [7].

4.ª Licite coeunt maritus et uxor, optantes prolem inde non sequi; dummodo ad hoc consequendum nihil praestent.

5.ª Quia in dubio de validitate matrimonium jam contractum haberi debet ut validum, ideo licite coeunt, qui da validitate sui matrimonii dubio insolubili dubitant.

160. **Ex Princ. II.** — 1.ª Conjuges licite copulam habere possunt ad fovendum mutuum amorem, ad conservandam vel recuperandam corporis sanitatem: sunt enim fines honesti, et non impeditivi alicujus e finibus , ad quos natura sua copula ordinatur.

2.ª Nec peccant conjuges, qui copulam habeant intendentes frui voluptate eidem connaturali; dummodo nec facto aliquo excludant prolis generationem, nec intentione velint in ea delectatione sistere,

5) I. COR. VII. 2-6. — Cf. NOLDIN **Num. 74,1**; BALL. **553, seqq.**
6) Decretum **Sacra Trid. Synodus**, apud **Monit. eccl.** XVII. 337.
7) NOLDIN **Op. cit. Num. 63**; D'ANN. **470, 13**; ZANIN. **2699, 2**; GEN. **543.**

tamquam in fine: si hoc alterum fiat, peccatum habetur, at veniale [8]; imo et « venialis culpa vix umquam reipsa aderit » [9].

161. **Ex Princ. III.** — 1.ª Non peccat vir, qui, intendens copulam perficere, prius se aut uxorem excitet tactibus per se inhonestis, vel pulchras ante se imagines aspiciat: at cavere debet, ne hisce diutius immorando pollutio sequatur; quae si praeter intentionem involuntarie sequatur, culpa vacat.

2.ª Neque peccat uxor, quae sibi plenam voluptatem tactibus procuret immediate postquam, copula completa, maritus recesserit, antequam ipsa voluptatem experta fuerit: id in simili casu viro non licet. Imo uxori hoc licitum esse videtur, etiamsi vir onanistice egerit [10].

3.ª Vacant lethali actus ad finem primarium conjugii minus necessariis minusve utiles, qui eidem non obstent. Imo vacant et veniali tactus in partibus minus honestis, si fiant, licet non expresse, ad mutuum amorem fovendum, ad medendum concupiscentiae, ad eam delectationem captandam quae conjugatis licita est: et hoc, etiamsi quandoque involuntaria pollutio sequatur.

ART. III. — QUÆ CONJUGIBUS NON LICEANT

162. Peccata conjugum in actu conjugali exercendo possunt esse, tum ex frustratione finis primarii ipsius actus, quae proveniat aut ex ipso actu, aut ex circumstantiis ejusdem; tum ex inordinatione ipsius actus in se.

Praeter haec possunt haberi peccata prorsus aliena a conjugio; quae, forte nimis jejune, attigimus agentes de sexto praecepto Decalogi. Ita peccant conjugati, et gravius quam coelibes, si se polluant voluntarie; item, si cum alia a conjuge persona congrediantur; quo in casu fornicatio eorum adulterium est, et insuper potest esse sacrilegium, incestus, stuprum, adulterium duplex etc.

Peccare quoque possunt conjuges actum conjugalem exercentes, si ab eo exercendo ratione quavis subjectiva prohibeantur. Ita copulam petere prohibetur conjux, qui sit ligatus voto castitatis: petere ac reddere prohibetur, qui certo sciat se aut conjugem impotentem esse, vel inter se et conjugem impedimentum haberi et subsistere non dispensabile aut nondum dispensatum.

Hic agimus de iis peccatis, quae a conjugibus committi possent ratione ipsius actus conjugalis.

163. **Principia. I.** Conjugibus in actu conjugali exercendo graviter illicitum est quidquid finem ejusdem primarium impediret, qui est prolis conceptio et generatio.

II. Conjuges in actu conjugali exercendo peccant graviter vel leviter, si, absque causa proportionata, iis circumstantiis illum exerceant, quibus consecutio finis ejusdem primarii valde vel leviter difficilis redditur.

8) Ex Prop. **9** damnata ab Innocentio XI, apud DENZIGER **Num. 1159.**

9) Cf. BALL. **Num. 551, sequ.** Imo plures conjugati non deprehendunt peccatum in delectatione pollutionis ex actibus imperfectis ortae praeter intentionem; nec semper prudens erit eos ab hac falsa opinione retrahere. LEHMK. **863.**

10) Cf. GEN. **Num. 546;** BERARDI **Praxis conf. 1037** (Ed. 1891).

III. Graviter illicita est ea fecundandi mulierem methodus, qua virile semen citra copulam perfectam arte in ejus genitalia introducatur [11].

164 **Resolutiones.** — **Ex Princ. I.** — 1.ª Graviter peccant conjuges, qui secum copulam habeant sodomiticam, seu in vase innaturali: talis enim copula adversatur fini primario conjugii.

2.ª Graviter peccant conjuges secum congredientes coitu Onan; qui « introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terra, ne liberi fratris nomine nascerentur: et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret » [12].

3.ª Hujus criminis reus est conjux uterque, si ex condicto fiat quod vir ante seminationem in vase uxoris se retrahat, aut virile membrum involucro obducat; item, si ex condicto fiat, quod uxor spongia vel velo occlusivo ingressum in uterum semini praecludat, aut lotione semen abjiciat vel medicina corrumpat. Item ambo peccant, si alterutri facienti alter consentiat, etiam mere interne.

4.ª Criminis a viro perpetrati rea est uxor in causa, si illum ad crimen inducat conquerens de prole numerosiore, de incommodis aut ordinariis periculis partus; dummodo saltem in confuso crimen perpetrandum praevideat.

5.ª Onanismus nulla causa cohonestari potest: timor periculorum pro uxore, vel infirmitas alterutrius, vel paupertas familiae, etc., cohonestare quidem possunt omissionem actus conjugalis, quandoque et ipsam debiti negationem; numquam vero congressum onanisticum [13].

6.ª Non sunt hujus criminis rei, qui casu fortuito aut ex necessitate subitanea copulam abrumpant, etiam cum effusione seminis; puta, si secus vitari nequeat scandalum puellae supervenientis.

165. **Ex Princ. II.** — 1.ª Conjuges graviter peccant, si eo modo vel situ coeant, quo, aut ex ipso modo vel situ in se, aut ex experientia, norunt haberi non posse copulam sufficienter perfectam, ut semen in suam destinationem transmitti queat.

2.ª Coeuntes eo situ, quo effectus hic difficulter haberi possit, peccant saltem venialiter, si nulla causa habeatur situm naturalem impediens: hic est, ut mulier succuba sit, vir incubus.

3.ª Confessarius de his nihil quaerat: si poenitens quidquam confuse innuat, unice quaerat num eo modo possibilis adhuc fuerit generatio; si respondeat negative, non absolvat eum, nisi de praeteritis doleat, ac emendationem pro futuro proponat: excipe, quoad praeterita casum bonae fidei; quoad futura casum, quo confessarius monitionem obfuturam esse praevideat.

4.ª Ratione temporis per se numquam copula prohibetur sub gravi; imo, juxta plures, ne sub levi quidem. Aut leviter malum, aut minus conveniens est, quod ea habeatur tempore praegnationis ac menstrui: ne petatur nocte sacram communionem antecedente, consilium est [14]; non praeceptum, ne leve quidem.

11) S. Inquis die 24 martii a. 1897, apud **Monit. eccl.** X. P. I. pag. 28.

12) GEN. **XXXVIII. 9, 10.** — Cf. **ropp.** damnatas a S. Inqu. die 21 maji anno 1851, apud SCAVINI **Lib. III. Num. 922.**

13) Casus plures apud BUCC. **Casus Num. 64.**

14) Ex I. COR. **VII. 15.** — Cf. BALL. **Num. 558 sequ.**; NOLDIN **Op. cit. 77.**

5.ª Ratione temporis, per accidens graviter peccarent conjuges eo tempore coeuntes, quo sciant copulam suo effectu finali frustrandam esse propter ovuli separationem seu abortum, aut grave damnum allaturam esse uxori. Primum contingere potest primis post conceptum diebus; alterum duabus prioribus post partum hebdomadis: at neutrum prorsus certum est [15].

6.ª Ne coeant conjuges, cum eorum unus morbo laborat contagioso, praesertim syphilide; propter periculum inficiendi compartem et prolem; at de his confessarius nihil doceat, nisi rogatus; et, si respondere nesciat, non arguetur ignorantiae.

166. **Ex Princ. III.** — 1.ª Non constat illicitam esse eam fecundandi rationem, qua inter virum et uxorem copula habeatur, at ad ejus effectum habendum instrumentum aliquod in vase femineo aptetur.

2.ª Nec constat illicitam ac prohibitam eam fecundandi rationem, qua copula habeatur, semen vero vaginae injectum ope siphunculi alteriusve instrumenti utero injiciatur [16].

167. **Quaestiones.** — **Circa Princ. I.** — **Qu. 1.ª** Utrum uxor conjugaliter agere possit cum marito, quem praevidet recessurum esse?

Resp. Certe reddere potest, etsi ex negatione gravia incommoda non timeat [17]. Petere prohibetur ex caritate, quam debet marito: at caritas cum gravi incommodo non obligat. Verum nec petere nec reddere potest, si maritus utatur involucro; cum in eo casu jam ab initio actus illicitus sit [18]: at excipiendus est casus, quo secus mulier mortem aut vulnera aut gravissima mala pertimescat; tunc enim licite se habere potest passive [19].

Qu. 2.ª Ad quid teneatur uxor viri onanistae?

Resp. a) Certe tenetur ei in crimine non cooperari formaliter, etiam per meras querimonias. — **b**) Tenetur ei, nec externe consentire, nec interne. — **c**) Imo tenetur virum ab eo crimine positive retrahere; tum, ne ille consentientem sibi existimet uxorem; tum ex caritate erga ipsum: at quoad primum, satis est quod ille sciat uxorem esse invitam, ad quod sufficere potest quod animum suum ei manifestet aliquando; quoad alterum, non tenetur eum monere, quando praevideat monitionem inutilem fore.

Qu. 3.ª Quomodo se gerat confessarius erga poenitentem de re conjugali prorsus tacentem?

Resp. S. Alphonsus cum aliis docet: « Circa peccata conjugum respectu ad debitum conjugale, ordinarie loquendo confessarius non tenetur, nec decet, interrogare, nisi uxores an illud reddiderint, modestiori modo, quo possit: de aliis taceat, nisi interrogatus fuerit » [20]. Alii theologi notant nec uxores interrogandas esse, quando ex indole nota poenitentis et ex confessione confessarius nihil suspicatur; in-

15) Cf. FERRERES **Num. 1142;** ex CAPELLM. **Medic. pastor.** pag. 156.

16) GEN. **Num. 545, VI.;** FERR. **1137;** NOLDIN **70;** BERARDI **Num. 5289, seqq.;** TANQU. **Supplem. cit. Num. 37.**

17) Cf. BUCC. **Comm. cit. Num. 125, sequ.**

18) FERR. **Num. 1154.** — Cohaeret S. Poenitentiaria die 6 apr. a. 1853.

19) TANQUEREY **Num. 46.** — Alia res, si agatur de coitu sodomitico: S. Poenit. 3 apr. 1916, apud FERR. **1165.**

20) S. LIGORIUS **Praxis confess. IV. Num. 41;** quem locum laudat S. Poenitentiaria responso dato die 8 junii a. 1842.

terrogationes autem fieri posse forma generaliori « num aliquid addendum habeant circa officia erga maritum ».

Qu. 4.ª Quid agendum confessario, si ex confessione aut responsione poenitentis suspicetur aut percipiat eum, vel eam, onanistice agere?

Resp. Quamvis in regionibus nostris dari nequeat in conjugatis absoluta persuasio quod onanismus in genere liceat, tamen confessariorum experientia constat non deesse christianos catholicos, qui ipsum non habeant ceu graviter illicitum in quibusdam circumstantiis difficilioribus. « Quandoque occurrunt poenitentes (ex reliqua vita sat boni christiani), qui monenti confessario iterum iterumque respondent se non posse in animum suum inducere mortalem onanismi reatum; praesertim, quando gravissimas causas habeant abstinendi a copula,... ipsi autem, ad venerea propensi, actibus imperfectis contenti esse moraliter nequeant » [21]. Causae istae aliquando vere graves sunt; puta, si medicus declaravit vel experientia docuit novum partum valde periculosum fore uxori; quandoque causae in se vere graves non sunt, at gravissimae videntur conjugibus, puta, quod jam duo vel tres filios habeant, ulteriores vero pertimescant ne familia egestate prematur aut a consueta vivendi ratione satis (et forte nimis) honesta recedere cogatur: cuidam uxori causa gravissima et ad prosequendum in eo more sufficientissima visus est timor, ne post diutinam interruptionem nova proles admirationes crearet. Ceterum theologi omnes admittunt haud raro casus dari bonae fidei, saltem quoad reatum mortalem; praesertim, si agatur de retractione ante seminationem, non de usu instrumenti praeservativi. — Itaque:

1.º Confessarius, si poenitens peccatum suum confiteatur, et ceu grave, ipsum absolvere non debet, nisi ille de peccato sincere doleat, et emendationem immediatam sincere promittat.

2.º Si poenitens, praesertim femina, factum aut praxim quidem fateatur, at excusationes praetendat, confessarius numquam dicat onanismum licere; sed, antequam reatum ei faciat veri peccati mortalis quoad praeteritum, videat num reapse haec fuerit conscientia poenitentis; si ejus conscientia talis hucusque non fuit, et eam quoad futurum imponere periculosum esse judicet, « ab onanismo sub poena denegandae absolutionis huic homini interdicendo abstinere posse videtur ». — Confessarii norunt plerumque et fere semper unicum monitionis in hac re fructum esse « animarum perditionem » [22].

Qu. 5.ª Quibus remediis confessarii obviare possint onanismo?

Rep. 1.º Poenitentibus, qui sunt in plena mala fide, prohibitionem intiment sub poena denegandae absolutionis; erga eos recidivos procedant ea ratione, qua alibi diximus agendum cum recidivis ex fragilitate, vel (saepe cum uxoribus) cum recidivis ex occasione necessaria. At nequeunt esse in bona fide qui utuntur neomalthusianismo [23].

2.º Cum his, qui sunt in bona fide, sive certa, sive haesitante, at monitioni obtemperaturi non esse praevidentur, edicant et insistant

21) GENICOT **Num. 551, 2.** — Cf. et QUEVASTRE **Brevior synopsis 1357.**
22) Cf. GENICOT **Num. 551, 1;** D'ANN. **469, 9;** ZANIN. **2750.**
23) Cf. ANTONELLI **Medicina pastor.** II. pag. 167-174 (Romae 1920).

eorum agendi rationem probari non posse, eam certe Deo plus minus displicere, ex ea timendas esse divinas punitiones. Hisce similibusque monitis studeant eos a tam nefario crimine deterrere, quin eis absolute edicant eos graviter peccare, et absolutionis ceterorumque sacramentorum incapaces fieri.

4.º Omnibus hisce declarare possunt licitum eis esse a copula ex communi consensu abstinere, dummodo incontinentiae periculum non habeatur. Addere possunt eisdem sub eadem conditione licitos esse actus imperefectos, ut sunt oscula, tactus, amplexus. Addere quoque possunt sub eadem conditione licitum esse iis diebus a copula se continere, quibus major generandi probabilitas habetur; qui sunt tres quatuorve dies ante menstrua, quindecim post ipsa: efficacia hujus abstinentiae partialis penes medicos incerta est [24]; ejus liceitas apud theologos certa [25].

5.º Uxoribus suadeant, ut precibus, blanditiis aliisque amoris manifestationibus curent maritos ad rem rite perficiendam permovere: sese promptas exhibeant ad incommoda gestationis et partus sustinenda, ad rem familiarem suis laboribus ac parsimoniis meliorandam. Saepe quod viri ab hoc crimine cessent pendet ab uxoribus.

6.º Maritis et uxoribus commendent, ut sese divinae Providentiae committant, cujus nutibus omnes hujus mundi eventus reguntur.

ART. IV. — REGULÆ PRACTICÆ PRO CONFESSARIIS

168. Post ea, quae breviter disputavimus de licitis et illicitis inter conjuges, haud inopportunae ad praxim confessariorum erunt regulae sequentes:

1.ª Confessarius cum conjugatis numquam primus sermonem faciat de debito conjugali: ad summum, si ratio quaepiam suadeat, forma generali interrogabit, num quidpiam circa officia mutua dicendum habeant.

2.ª Doctrina communis est et certa, inter conjuges ea tantum esse graviter illicita, quae generationi positive adversentur [26]. Confessarius, itaque, si a poenitente obscura quaepiam audiat de usu conjugii, unice quaerat num satisfactio carnalis captata fuerit eo modo, quo effectus ejusdem primarius seu generatio, impossibilis evaderet; et quidem ex parte ipsius poenitentis. Non quaerat quid et quomodo actum fuerit; imo poenitentem haec forte apertius declarantem a prosequendo cohibeat omnino.

3.ª Si confessarius ad eam quaestionem responsum accipiat affirmativum, judicabit peccatum, saltem materialiter, grave fuisse; dolorem (de peccato formali) exiget et promissionem non iterandi. Si judicet peccatum fuisse materiale (et non raro materialia, praesertim a feminis, accusantur ad cautelam), poenitentem pro futuro monebit, vel non, juxta regulas alibi traditas.

4.ª Si ad eam quaestionem responsum accipiat perobscurum, judicium de veritate et de gravitate vel levitate peccati Deo relinquet: ipse curet ut poenitens de omnibus peccatis suis, ac de reatu qui

24) Cf. CAPELLM. pag. 135; BALL. **Num. 451,** ibique PALM. Nota **a.**

25) Haec constat etiam ex responso S. Poenit. die 16 junii a. 1880. — Cf. FERRERES **Num. 1159;** SABETTI **941;** BUCC. **Enchir. mor. Num. 913.**

26) GEN. **Num. 548 VI.;** NOLDIN **Op. cit. 89, 1;** FERR. **1145 IV.**

forte actioni accusatae insit coram Deo, sincere doleat, ac dolentem absolvat. Pro futuro poenitentem, ordinarie feminam, remittat ad matrem, ad amitam, ad medicum vel obstetricem timoratae conscientiae.

5.a Quae inter conjugatos foedissima contingant, gravia non sunt ratione sui; gravia esse possunt tantummodo ratione periculi proximi pollutionis, seu satisfactionis venereae ex se inefficacis [27]. Hinc, si confessarius, aut ex adjunctis suspicetur, aut ex obscura accusatione percipiat, contigisse foedissima, de his nihil inquirat: unum quaerat, num quidquam actum fuerit excludens possibilitatem generationis.

6.a Confessarius ab iis interrogationibus abstinere debet, quae scandalo possunt esse poenitentibus, quatenus eos doceant quae ignorabant, quaeque occasionem praebere possint committendi nova peccata.

7.a Idem teneat ac servet normam auream omnibus theologis probatissimam: « In hac materia melius est in pluribus deficere, quam superabundare in uno ». Imo, « si confessarius in promptu non haberet nisi verba, quae sacerdotali pudori non convenirent, tunc interrogationem omittere.... sub gravi deberet » [28].

8.a Non raro poenitentibus, licet non ignaris, scandalo esse pot est quod obscena quaedam confessarius interroget, aut etiam quod ea sciat sacerdos. Sacerdoti in rebus lubricis minus probrosum est quod suam fateatur inscitiam, quam quod suam prodat peritiam.

9.a Unica, quam diximus faciendam esse, interrogatio non necessario exigit in confessariis intimam physiologiae sexualis cognitionem, ceu quibusdam videtur: generalitati confessariorum sufficiens est notio generica. Theologus insignis, studio et simul diuturna ac sollerti experientia edoctus, sexaginta abhinc annis scribebat: « Suaderi velint confessarii, non esse necessarium ut omnia perlegant, quae hac de re quidam prolixiores moralistae (hodie et quampiures physiologi sacerdotes) conscripserunt » [29].

10.a Confessarius, suae infirmitatis usque memor ac suae aeternae salutis in primis sollicitus, quoties lubrica audit, osculetur effigiem Jesu Crucifixi, quam fenestellae sedis confessionalis affixam habet; illaque devote ingeminet: « Da mihi, Domine, sedium tuarum assistricem sapientiam:... inutilibus colloquiis ne detinear, pravis ne contaminer; alios salvem, meipsum non perdam ».

27) TANQUEREY **Suppl. cit. Num. 33** Nota 1; NOLDIN **90, 16.**
28) GURY II. **Num. 428;** BERARDI **Num. 4705.**
29) FRASSINETTI **Teologia mor.** Vol. II. **Nota 179** ad Num. 571.

APPENDIX

MODULI AD PETENDAS A S. POENITENTIARIA DISPENSATIONES PRO FORO INTERNO.

Juxta destinationem opusculi nostri ad usum confessariorum, damus tantum formulas petitionum, quae a confessariis quandoque directe mittendae sunt ad S. Poenitentiariam. Itaque epistola, sub nomine oratoris fictitio, subsignata a confessario, incluso pretio pro remissione postali, mittatur: « A sua Eminenza Rev.ma il Signor Card. Prefetto della Sacra Penitenziaria - Roma ».

I. Ad petendam dispensationem a voto privato.

Eminentissime ac Rev.me D.ne

Titia, postquam annum decimum octavum aetatis expleverat, voto absoluto voverat castitatem perfectam et perpetuam [1] (vel: ingredi in religionem votorum solemnium) [2]. Nunc vero, rebus domesticis et personalibus mutatis, opportunum ducit et vix non necessarium contrahere matrimonium, cujus propitia eidem offertur occasio. Itaque humillime supplicat pro dispensatione aut commutatione praedicti voti, ut tuta conscientia matrimonium contrahere valeat. Dignetur Eminentia Vestra jubere responsum transmitti ad subscriptum

Humillimum servum
N. N.

II. Ad petendam dispensationem super impedimento occulto.

Eminentissime ac Rev.me D.ne

Cajus matrimonium contracturus est cum Caja, cui ligatur impedimento consanguinitatis in secundo gradu lineae collateralis, quod ne Cajae quidem notum est, quodque nemini revelari consentit. Ipse natus est ex Leonilde, quae genita fuerat ex copula adulterina Liviae cum Cajae patre Sempronio. Nunc ergo per me infrascriptum dispensationem petit super ipso impedimento consanguinitatis. Dignetur....

1) Si votum castitatis perfectae et perpetuae ad normam Canonis 1308 par. 1 publicum sit, petitio dispensationis per tramitem Ordinarii mitti debet ad S. Congregationem **De religiosis.**

2) Si matrimonio obstet unum e tribus votis Canonis 1058 par. 1 non reservatum, confessarius super impedimento occulto et pro foro interno, parochus super impedimento publico et pro foro externo, dispensationem petant ab Ordinario loci, vel a Superiore religionis clericalis exemptae relate ad professos, novitios aliosve in religiosa domo diu noctuque degentes causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis. CODEX **Can. 1313,** coll. **Can. 514 par. 1.**

III. Ad petendam dispensationem super duplici impedimento, uno publico, altero occulto.

Eminentissime ac Rev.me D.ne

Sejus, matrimonio Liviae conjunctus, adulterium commisit cum Seja sua consobrina, cui et fidem dedit et accepit de matrimonio ineundo. Nunc, cum defuncta sit Livia, Sejus ducere vellet Sejam; erga nium mere civile inter se contraverunt; ac paulo post in hoc oppidimento occulto criminis. Cum vero crimen suum ne parocho quidem aperiri consentiat, per me infrascriptum humiliter supplicat, ut, obtenta prius dispensatione super impedimento publico consanguinitatis, licite et valide matrimonium contrahere valeat cum Seja. Dignetur....

IV. Ad petendam sanationem in radice [3].

Eminentissime ac Rev.me D.ne

Linus et Lina jam triginta abhinc annis in quadam regione Americae, ubi Tridentinum Concilium promulgatum fuerat, matrimonium mere civile inter se contraxerunt ;ac paulo post in hoc oppidum venerunt, ubi ab omnibus ut legitime conjuncti habentur. Nunc Lina suae conscientiae consulere vult; sed praevidet se inutiliter celebrationem matrimonii canonicam petere a Lino; qui, jam animo ab ea alienus, forte jurgia et scandala praesertim inter filios crearet. Itaque, vitae anteactae vere poenitens, per me infrascriptum confessarium supplicat, ut Sancta Sedes dignetur suum matrimonium in radice sanare ac habitam prolem legitimare, et insuper ipsam Linam deobligare velit ab onere, sive petendi a Lino renovationem consensus, sive ipsum de obtenta sanatione monendi. Dignetur....

3) Quantum fieri potest, haec petitio fiat per medium Ordinarii, aut saltem Ordinario consulto.

INDEX

DE SACRAMENTO MATRIMONII

SECTIO SECUNDA

SECTIO TERTIA

LAUS DEO